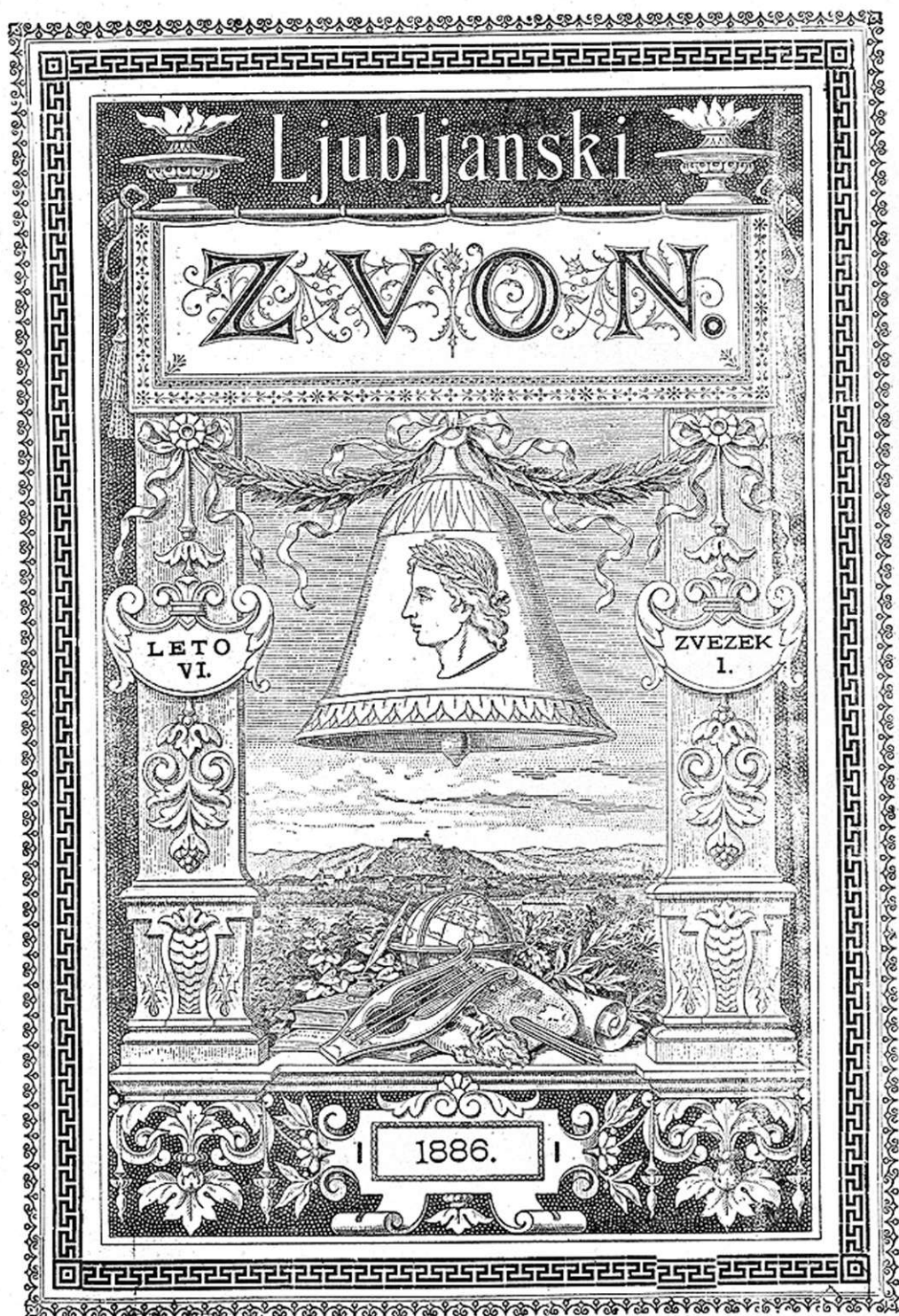

Vsebina 1. zvezka:

1. Gorázd: Tat.	1
2. Josip Starè: Prvi sneg. Povest	3
3. Svoimir: Tri prelje.	14
4. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih 26. Hudóbica	14
5. Josip Jurčič: Slovenski svetec in učitelj. Zgodovinski roman. I. Strahomer in Grimislava	23
6. Ivan Vrhovec: Iz domače zgodovine. I. Zabave v stari Ljubljani	29
7. Dr. Fr. J. Celestin: Vissáron Grigórjevič Bělinskij	36
8. Anton Funtek: Pri gozdnem križu. Pesem	41
9. Anton Funtek: Ptiču. Pesem	41
10. Andrej Fekonja: O početkih slovenske književnosti	42
11. Tinea: Roža in metuljček	49
12. Ivan Kovač: Na domu in grobu Romejeve Julije	50
13. Književna poročila:	
Dr. Janko Babnik: I. Dr. Fr. S. Krauss: Sitte und Brauch der Südslaven	55
14. Slovenski glasnik: Nove knjige slovenske. — Pisateljsko podporno društvo. — Matica Slovenska. — Rudolfinum v Ljubljani. — Nesreča slikarja Janeza Šubica. Naznanilo.	

Denašnje številko smo poslali vsem dozdanim gg. naročnikom; drugo številko prejmo samo tisti, ki nam do konca meseca januarja pošljejo naročnino.

Prve številke imamo toliko na razpolaganje, da moremo ž njo ustreči tudi novim gg. naročnikom.

Listnica: G. J. K. na B. Kaj pa misliš! Za 24 ur prepozno! — G. J. P. v Gradci: Treba bode nekoliko prenaured. Prosim Vas, naznanite mi natančno svojo addresso. — P. T. v C. Ni še zrelo! Hvala! — G. Fr. Ks. D. Tudi tako. „Narava in srce“ je zajeta iz Jenka. — G. A. P. v Pg. Pozneje. V tem mrazu je težko pričevati pomladanske pesmi. — G. G. Jeréb v T. Hvala za poslano! Pride o priliki. — G. dr. P. T. v Jamnici na Moravskem. Tiste „Novice“ so bile prodane takoj v začetku decembra. Srčni pozdrav! — G. J. L. K. v Post. Lepa hvala za prijazno posredovanje o Čeh. — G. M. K. v S. Spis ni napčen, a za Jos. Ogrincem je težko pisati „o zimi“. — Jos. v K. Hvala! — G. O. P. v K. Ne moremo porabiti.

Ljubljanski

VOJENI

Leposloven in znanstven list.

Štev. 1.

V Ljubljani, 1. januarija 1886.

Leto VI.

T a t.

et mesecev? . . . Do maja, se mi zdí,
Ko kuriti nehámo že pečí!
Dotléj, gospod, ki ste me obsodili,
Dotléj me hoste torej tu redili.

Saj veste, kaka moč je lépe žéne!
Jaz ljubil njó sem, óna, óna mène.
Če vrabec smé iskati si družíce,
Kdo to človeku braniti bi kanil?
No, náma zákona ni nihče branil;
Naravne, pravijo, so to pravice . . .

Ljubézen bila vsa je dota njena,
Jaz njej dal kos sem svojega — imena!
Samá sva še živela, vsaj za silo.
Če danes nisva znala, kje kosilo
Bo kuhalo se nama jutri — prava reč!
Če davi nisva vedela za drevi,
Kam pojdeva, pod ktero streho leč:
Káj dé li tó! — še Bog je ležal — v hlevi.
Samá, samá bi še prebila, ali —
No, káj bi . . . Vsako leto nas število
Za jedna usta se je pomnožilo . . .
Gospod sodnik! Prijetno tu pri vas je:
Ej, gôrka peč! ej, ljuba ti toplóta,
Ko godci godli bi okrog živóta!
A druga pela v koči tam pri nas je!
Ko zdaj-le brilo je krog prhle kože,
Na ôknih led je vence vil cvetoče.
Na smrt je bolna ona mi ležala,
Ki črvom lačnim le življenje dala.
In jaz domá, gospod sodnik, brez dela;
Brez dela pa nas jeden nima jela!
Odrveni, okamení vam s časom

Že človek resno v ljubem tem življenji
 In v borbi tej, za kruh in v tem trpljenji:
 A béde naše odoleti glasom
 Več mogel nisem. Planem tja na grad:
 „Otróci zmrznejo mi v jedni uri,
 Drv prosim malo, da se peč zakuri!“

„Ha, če jih zebe, pa gredó naj — spat!“

„Gospod, premilostni, pa prosim kruha.“

„Ne morem; mi redimo mnogo psov.
 Mar gladne vzamem naj s seboj na lov?
 Beračem tu ne peče se, ne kuha!“

„Obleke stare bode morebiti,
 Da mogel golo deco bi pokriti.“

„Pobêri se!“

Ostavil bil sem grad.

A nekaj moral sem domón prinesiti,
 Za mrzlo peč, pa nekaj za pojesti.
 In tisto noč postal sem torej — tat!

In „greh je krasti!“ rekla mi je mati,
 Pokojna mati — Bog ji náuk plati! —
 „Bogá povsód mi pred očmi iméj,
 Poslušaj vest!“ čul v cerkvah sem poznéj . . .

Pet mesecev! In prošnjo smem vložiti,
 Če ní mi prav, takòj se pritožiti!
 Srcé imate, sodni Vi gospód,
 Vi sami se usmilite sirót!
 Pravíce tote rad se poslužujem,
 Ulagam prošnjo ter se pritožujem:
 Kdó bode živeža zdaj mojim nòsil?! —
 Zatorej bi Vas prav ponižno pròsil,
 Da moji ne bi tó, kar jaz postali,
 Da ne grešili bi in, ne bi — králi:
 Še moje dajte z mánoj vred zapreti,
 Da jesti bodo mogli in se greti! —

Ej, draga peč, preljuba ti toplôta,
 Tu godei godejo okrog živôta!
 A zunaj tam — kako spet s snegom mête
 In v divjem plesu vihra suče pête!

Gorázd.

Prvi sneg.

Povest.

Spisal Josip Starè.

I.

Bila je nedelja, mrzel jesenski dan. V sobi zakurjena peč dobro déla, a kdor je šel iz hiše, dejal je náse toplo zimsko obleko. Le zdaj pa zdaj je solnce malo zasijalo, pa se je takoj zopet skrilo za sive oblake, kakor da bi tudi njemu trebalo gorke odeje. Že od ranega jutra je od severa pihala mrzla sapa, popoldne pa, ko so se v P . . . i mestni ljudje ravno razšli po okolici, da bi se naužili čistega zraka, pripodili so se kar nenadoma črni oblaki in začelo je mesti kakor o božiči. Kdor še ni bil daleč, hitel je nazaj proti mestu, drugi pa so bežali v kmetske hiše in krčme, ki so bile tako natlačene, da se nisi mogel geniti. Lahkoživnim meščanom ta zadrega ni kalila nedeljskega veselja, ampak v še boljšo voljo jih je spravila, in nekateri so celó prav razposajeni postali. Nežne gospodične so sedele za mizo poleg preprostega ratarja, a mestni gizdalini so se dobrikali selskim dekletom ter se z njimi sukali po trdem plesišči, da se je vse kadilo. Pa takšen je človek; v nenavadnem kraju, v tuji družini najlože pozabi težav vsakdanjega življenja in prav rad se za nekoliko časa otrese stanovskih svojih spon in šeg.

V tem se je nagnil dan, sneg pa nič ni pojenjal. Če se je pokazal kak voznik iz mesta, kar planili so ljudje nanj; ali le malo jih je moglo na voz, in vsako pot jih je več zaostalo, nego se odpeljalo. Napósled se že ni bilo nadajati nob nega voza in vsa ta mešana gospóda se je vrnila peš v mesto, kamor je pobeljena s prvim snegom prišla, ko so prižigalci ravno prižigali plinove luči.

Nagla vremenska izprememba je tudi v mestu izpraznila ulice in sprehajališča na veliko veselje kavarnarjem in krčmarjem, ki niso imeli dovolj rok, da bi toliko nepričakovanim gostom postregli, kakor bi radi. V kavarni „pri severni zvezdi“ so se tako potila visoka okna, da je kar teklo od njih; v glasnem hrupu zgovorne množice skoraj da ljudje

drug drugega niso razumeli, a od gostega tobakovega dima so te kar ščemele oči. Človek, ki je v ti kavarni bil kakor doma, čutil se je danes vsega tujega. Pa saj ni bilo čuda; sicer je bilo tu shajališče same oliskane gospóde, zlasti književnikov in slušateljev visokih šol, danes pa je vse mrgolelo delavcev, obrtnikov, vojakov in Bog si ga vedi kakih ljudij, ki so pred snegom bežali pod streho ter si v živahnem pogovoru kratili nedeljsko popoldne. Nekateri so prišli tudi z ženami in otroki, katerim je šla kava tu mnogo bolj v slast, nego doma. Star možiček, ki je ob tem času vsak slehern dan v miru prebiral svoje časopise, penil se je kar od jeze, ko v toliki gneči ni mogel dobiti svojih listov, niti se preriti do navadnega prostora svojega, na katerem so zdaj sedeli drugi. Zastonj se je togotil na strežnike, ki so itak bili vsi zbegani in ga niti poslušali niso. Zagrozil se jim je torej, da si bo poiskal druge kavarne in treščil je vrata za seboj, da se je marsikdo ozrl za njim, ki bi ga sicer niti opazil ne bil.

Čudno ponašanje starega gosta je razvozlati jezik mladima možema, ki sta si bila tuja in sta doslej molčé sedela drug zraven drugega poleg male mizice pri oknu ter prebiral razne časopise. Starejši je bil srednje postave, podolgastega obraza in črnih očij, pred katerimi je imel naočnike. Dolgi črni lasjé so mu sezali do ram, mlade brke pa so mu le slabo pokrivalo gornje ustnice. Ovehla lica so kazala, da se mu ne godi najbolje, a po upalih očeh in nagrbančenem čelu si mogel soditi, da ga tarejo razne skrbi. Kakor je sam povedal neznanemu svojemu sosedu, bilo mu je Čermak ime, a bil je tehnik zadnjega lefa. Pravil je tudi, koliko se je imel ukvarjati s poučevanjem in da je kasno v noč risal za druge, da si je za silo prislužil toliko, da ni poginil od lakote. Pri tem seveda je zanemarl samega sebe, in zdaj, ko bo treba delati zadnje preskušnje, skrbi ga, če jih bo pač naredil ali ne. Jedina zvesta njegova Ema da ga zna tolažiti in mu srce delati, da ne obupa.

„Še to leto! Potem bo že bolje. Na pomlad bodo na Rumunjskem in na Turškem delali železnice, in že zdaj povprašujejo po mladih inženirjih.“

Tako je otožni mladenič do dobrega razkril svoje srce novemu znancu Mirku, ki je bil nekoliko let mlajši od njega. Čudna je res tolika odkritosrčnost tujemu človeku nasproti, ali v velikih mestih in zlasti med vseučiliškimi dijaki ni nenavadna. Mlada leta, isto izobraženje, isti poklic ter isto mišljenje večkrat človeka s človekom bolj vežejo, nego najbližnje rodbinske zveze. Dosti, da se snideta jedenkrat in že sta svoja, kakor da bi se poznala od mladih nog. V velikem

mestu pa je še nekaj. Tu niti domači ljudje med seboj niso tako znani, kakor v malih, a tujec se prav kmalu čuti osamljenega. Saj nima nobenega svojih, da bi mu časih kaj potožil, pa mu je dobro došel vsak, ki mu je le nekoliko simpatičen in ga hoče poslušati. Kar človek doma niti bratu ne bi povedal, razodene v velikem mestu povse tujim ljudem, kajti ni se mu bati, da bi mu kdo ovadil njegove skrivnosti, a vendar mu je lažje, da je šlo na usta, kar mu je težilo srce. Ravno to je tudi uzrok, da človek v velikem mestu mnogo prej in lažje pride v kako rodbino, nego v malem, kjer ti toliko nepotrebnih ozirov in krivih mislij zapira vrata gostoljubnosti.

Mirko je prvokrat zapustil očetovski dom ter prišel na vseučilišče, da bi se izučil za pravnega doktorja. Rudeča njegova lica so pričala o dobrem zdravju, iz modrih očij je sevala sama nedolžnost in neskušnost, a gladki plavi lasje so kazali na mirno kri. Verno je poslušal žalostne prigodbe starejšega svojega tovariša, ki se mu je smilil globoko v srce in predno se je zmračilo, bila sta si dobra prijatelja. V živahnem pogovoru niti nista zapazila, kdaj so prižgali plinove luči.

V tem stopi na vrata visok mlad človek in si otrese sneg z novega plašča, ukrojenega po najnovejši šegi. Oziraje se po dvorani si je prav lično slekel svetle rokavice, namignil točaj, naj mu obesi plašč na kljuko, ter ga vprašal po gospodu Čermaku. Strežnik mu pokaže proti oknu. V hipu je okretni prihodnik bil pri mizici, kjer sta naša znanca še zmerom kramljala, nakloni se Mirku, Čermaku pa poda roko ter ga pozdravi:

„Servus, Vilko! kje si pa danes tičal vse popoldne?“

„Počakaj malo, da Te seznanim z novim prijateljem svojim,“ odgovori mu Čermak ter se najprej obrne proti Mirku rekoč:

„Gospod Stanko Ilovski, uradnik vzajemne zavarovalne banke, nekdanji sošolec moj,“ potem pa proti temu: „gospod Mirko Svetlin, pravnik prvega leta, s Kranjskega.“

„Drago mi je,“ odgovori Ilovski ter se Mirku zopet prav uljudno nakloni, poda mu roko ter sede kraj njega. „Prav veseli me, da bomo odslej trije v družbi; saj se smem nadejati, da nismo nočoj zadnjikrat skupaj.“

„Nikakor ne, če dovolite, da se vama časih pridružim; saj veste, tujec sem tukaj in ne vaju velikomestnega življenja.“

„Privadite se že še, kakor sva se midva. Sicer tudi tu ni vse, kakor bi si človek želel, ali sploh ima pa veliko mesto vendar le mnogo več prijetnosti, nego malo. Takó n. pr. letošnjega prvega snega nikdar ne bom pozabil. Vilko, zakaj te ni bilo z menoj!“

„Beži no, beži! Kaj je neki moglo biti ob takem vremeni? Tako lepo Ti gotovo ni bilo, kakor meni tu z gospodom Svetlinom.“

„Prav rad Ti verjamem; ali dasi visoko cenim čestitega našega znanca, vendar mi gospod Svetlin gotovo sam pritrdi, da je na svetu premnogo stvarij, ki se nikakor ne dajo primerjati druga z drugo.“

„Gotovo, da jih je,“ pritrdi mu Mirko, Ilovski pa nadaljuje:

„No, vidiš, in prav ob takem vremeni, kakeršno je bilo danes, mogel sem doživeti kaj takega. Bil sem dobre pol ure iz mesta, tam pri tistih košatih lipah, kjer se križata cesta in železnica, ko začne mesti. Nazaj mi je bilo predaleč, pa zavijem po stezi v stran do gostilne „pri ruskem kozaku“. Bil sem pod streho, ali že sem se kesal, da nisem rajši po snegu šel proti domu. Mala kmetska izba je bila tako nagnečena, da se je človek komaj gibal, vroče pa je bilo tako, kakor v parni kopeli. V tem se moje oči ujamejo s čarobnim pogledom prelepe zlatolase deklice, ki je slonela pri oknu kraj svojih roditeljev in treh razposajenih páglavcev, kakor je bilo lahko ugeniti — bratov svojih. Zdaj se je ozirala po sobi, zdaj pogledavala skozi okno, če bo pač sneg pojenjal. Videlo se ji je, da se na vso moč dolgočasi in da bi rada kar najhitreje ušla iz tega neprijetnega zapora, zlasti ker niti ni imela kam sesti. Toda bilo je malo upanja, da bi ji skoraj došla rešitev; mélo je čim dalje bolj, očetu pa se nič ni mudilo, kajti živahno se je menil s starim znancem, s katerim se je slučajno tu sešel, in kapljica dobrega vinca ju je še bolj razgrela. Takoj sem spregledal, kako in kaj, ter imel gotovo osnovo. Grem v kuhinjo in prav v kotu iztaknem prašen stolček. Hitro ga malo otarem, odnesem v sobo in ponudim izvoljeni plavki, ki se je sicer sramežljivo zarudela, pa mi se tudi prav ljubeznivo zahvalila. Da jo spravim iz zadrege, naklonim se materi, začnem ji govoriti ob vremeni, in tako dalje, in kmalu smo bili domači. Od matere sem se pridno obračal k hčerki ter tudi nji kaj rekel, dokler se po malem nisva popolnoma ločila od ostale družbe ter imela pri oknu pogovore svoje. Čas je potekal, da sam ne vem, kako, in predno smo mislili, storila se je noč. Mati je priganjala na odhod, ali oče se kar ni mogel ločiti od svojega prijatelja, s katerim sta si še toliko in toliko imela povedati o nekdanjih časih. Napósled stá ugenila, da gresta lahko skupaj v mesto, in tako je tudi bilo. Toda prava težava se je zdaj še le začela. Sneg je že debelo zapadel, in še je mélo; ob jednom je brila mrzla burja, a tema je bila tolika, da nisi videl nič drugega, nego bela tla pod seboj. Voza ni bilo, in morali smo bresti mokri sneg. Mati je imela dosti sitnostij s čmernimi dečki, stara znanca sta vedno zaostajala, jaz pa sem prevzel skrb za hčerko

ter ji ponudil desno roko, da se je obesila vánjo. Pa to ni bilo kar tako, imel sem dokaj opravila med potjo; zdaj sem ji moral naravnati klobuček, ki ji ga je veter hotel odnesti, zdaj sem ji moral odstrugati sneg s tankih čevljičkov.“

„Stanko, Stanko!“ presekala mu je Čermak besedo ter nekako pomenljivo pogledal tovariša svojega, ki je sam s seboj zadovoljen prav bahaško pripovedoval najnovejše svoje prigodbe.

„No, pa kaj? Mar ne bi bil vsak drug olikan spremljevalec storil takisto? Kako lepo se mi je mati zahvalila za mojo skrb, ko smo se poslovili pri hišnih vratih! A hčerka, zlata Ida moja, stisnila mi je roko ter mi zašeptala na uho: Upam, da se bomo zopet kmalu videli.“

„Stanko, to ni pošteno!“ zavrne mu Čermak srdito, „kaj poreče Elza, ali si mar nje popolnoma pozabil?“

„Kaj bi je pozabil! Elza ostane Elza, in prav nič se ne bo predrugačilo med nama. To boš pa sam uvidel in tudi gospod Svetlin mi bo pritrdil, da niti najzvestejši ženin ne more vedno in vedno tičati pri nevesti svoji. Zima je tu, imeli bomo koncerte; prišel bo predpust, in tu treba za plese imeti kaj znanstva. Saj se menda vendar ne bom vso noč vrtil le z Elzo! Ves svet bi se mi smijal, in s prstom bi kazali za nama, ko bi se v razsvetljeni dvorani, pri godbi in glasbi, sredi vesele družbe sama sprehajala in vzdihovala, kakor v kakem tihem, mračnem gozdu. — Hej! točaj, smodk!“

Vsi trije so molčali. Čermak se je globoko zamislil; nič se ni ujemal z razlaganjem lahikoumnega tovariša. Mirko ni poznal družbenih razmer novih svojih znancev, pa ni vedel, kaj bi rekel. Med tem je točaj pritekel z lično šatuljo ter jo odprl pred Ilovskim, da si iz nje izbere smodko. Ilovski je dolgo prebiral, napósled si vzame viržinko, plača jo, potegne slamo iz nje, položi jo na rob mramornate mizice ter jo tako dolgo zažiga, da je gorela s plamenom. Zdaj jo dene med zobe, zakadi nekolikokrat, pa jo zopet vzame v roke ter se obrne proti Mirku:

„Dragi prijatelj, kaj ne, Vi ste še malo znani v našem mestu?“

„Prav nič. Sama sreča me je danes privedla v Vašo družčino, sicer pa ne poznam nikogar razven nekoliko svojih rojakov na vseučilišči.“

„Le potrpite! Še nocoj Vas bom napovedal pri Kolarjevih in o prvi priliki Vas sam popeljem k njim. Tam vsaj ne boste v nevarnosti, da bi se morali zaljubiti. Emino srce si je že osvojil tu-le prijatelj moj Čermak, Elza pa je moja, kakor ste gotovo ugenili iz najinega pogovora. Prepričate se, da poštena deklica ne mora biti redovnica, če prav je že oddana. Tudi mati je kaj ljubezniva in zgovorna. Reva

je ostala vdova po okrajnem sodniku in težko bi živela ob sami mirovini, da ni po neki teti tam na Moravskem dobila nekoliko gotovine. Zdaj je že bolje. Elza ji je dobra pomoč, pridna je in spretna, pa je ni sram, da si z izurjeno svojo roko tudi sama kaj prisluži. S svojo sestrično Emo, ki se je po smrti svojih roditeljev kar preselila k njim, živita kakor sestrì, ter si v vsem druga drugo podpirata in vspodbujata. Uveravam Vas, da je malo hiš, kjer bi se človek čutil tako srečnega, kakor v ti mali tihi družinici.“

„Prav hvaležen Vam bom, če me seznaniš s tako dobrimi ljudmi. Da Vam odkritosrčno povem, zelo mi se toži po domačem življenji. Vedno iz gostilne v kavarno, pa iz kavarne v gostilno, to mi je zoperno, a doma v tesni svoji sobici tudi ne morem ves dan tičati; saj se skoraj niti geniti ne morem. Res, prav od srca želim, da bi mogel časih zahajati v kako pošteno družino.“

„Upam, gospod Svetlin, da boste prav zadovoljni in da po zimi marsikako uro prijetno prebijemo skupaj.“

Čermak je med tem ves zamišljen gledal v mizo ter s svinčnikom risal po beli mramornati plošči. Zdaj se Ilovski obrne proti njemu, pogleda na uro in pravi:

„Prijatelj, čas je, da greva. Ko sem dopoludne Elzo spremil iz cerkve, naročala mi je tolikanj, da ne bi prišla prepozno. Večer hitro mine, a mati je bolehnà in gre rada kmalu k počitku. Torej, pojdiva!“

Molčé se je Čermak vzdignil, prav ljubeznivo poslovil se od Mirka ter mu za odhod prijateljski stisnil roko. Ilovski si je znova prižgal ugaslo smodko, ogrnil plašč, nataknil rokavice ter tudi podal roko novemu znanцу rekoč:

„Lahko noč, prijatelj dragi! Odslej se bomo torej vsak dan tu videli, dokler ne ukrenemo kaj boljšega. Srečno!“

Mirko je bil sam. Globoko se je zamislil. Nova znanca je imel še zmerom pred očmi, in še so mu po ušesih zvoneli njijini pogovori. Čudno! Jeden miren in otožen, drugi živ in lahkoumen, in vendar sta si tako dobra prijatelja. Tu se pač vidi, da je resničen francoski pregovor, ki pravi, da se „krajnosti dotikajo“. In če vzameš vse, kakor je, ne moreš nì jednega, nì družega obsoditi; Čermak ima za kaj biti potrten, Ilovski pa tudi ve, zakaj je vesel, saj se mu življenje smehlja, kakor malo komu. Mlad je, zdrav je, in v tem ko se njegov tovariš že nekoliko let v največji potrebi beli glavo, dosegel je on že zdavnaj svoj smoter, ima svoj gotovi zaslužek, in po tem, kar sem čul, rekel bi, da mu je tudi v družbinskem življenji sreča mila. Srce se mu res prehitro vname, pa saj ženske tudi niso, da bi prisegale na vsako moško

besedo. Čim bolj premišljuje, tem bolj se mi dozdeva, da Ilovski ni napačen človek. Uvidel je, da je učenje na velikih šolah draga stvar, ki siromaka ubija na duhu in na telesi, pa je o pravem času ukrenil na drugo pot, po kateri je mnogo prej prišel do kraja. Brez skrbi hodi po veselicah, zahaja med ljudi, seznanja se s tem in onim, in nihče mu ne zameri, če se kratkočasi zdaj s to, zdaj z óno deklico. A kadar pride čas, peljal bo pred oltar tisto, ki jo spozna, da je njegovemu srcu najbližja.

Tako je umoval neskušeni Mirko in skoraj je Ilovskemu zavidal toliko srečo. Njegovo srce je hrepenelo po družini, rad bi se nekoliko seznanil tudi z žensko gospôdo, da bi se privadil lepemu in okretnemu ponašanju ter bi časih duh svoj mogel malo zvedriti. Zato je sklenil, da se bo vsekako držal Ilovskega, kajti ta ga bo najprej uvedel v „svet“, a ostalo bo prišlo samo po sebi.

II.

Prvi sneg je kmalu skopnel in lepo jesensko vreme je skrajšalo dolgi zimski čas. Dopoldne je gosta megla pokrivala zemljo, da nisi nič videl na nobeno stran, opoldne pa se je zjasnilo in na modrem nebeškem oboku je sijalo najčistejše solnce. Kogar niso zadržavala vsakdanja opravila, hitel je, da ne bi zamudil ta lepi čas, in na bližnjih šetališčih je bilo za nekoliko trenutkov zopet živo kakor po leti, dasi je drevje gole veje molilo od sebe in so nežne rastline bile povite v slamo, pisane gredice pa zasute z odpalim listjem. Pa saj niso lepi nasadi sprehajalce izvabili iz hiš; ampak solnca so ljudje iskali ter najrajši hodili po takih potih, kjer ni bilo prav nič dreves. Toda bilo je še nekaj, kar je nadepolne gospodične in mlade gospe vabilo ven med ljudi. Rade bi se svetu pokazale v novih zimskih oblekah, a morale so se podvizati, kajti kdo vé, če se vreme čez noč ne izpremeni. Tako se je zbral ves „cvet“ Evinih hčerá, kakor na dogovor. Tu sta dve pa dve ponosno stopali druga kraj druge ter tiho med seboj šepetali ali pa se izpod očij ozirali po mimo gredočih; tam je druga sramežljivo pobesila oči, ker ji je napuhnen gizdalin pravil, Bog ve kaj, v tem ko je nespametna mati z brljavo sosedo zaostajala ter v mislih računala, da bi pred pustom moglo biti ženitovanje. Pa kdo bi naštel vso to gospôdo, katerim si v očeh mogel ugeniti tajne njihove misli in želje. Kakor v dveh nasprotnih procesijah so se pomikali od jednega konca do drugega, pa zopet nazaj, da si do dobrega mogel vtisniti si v spomin vsak obraz, ki te je le količkaj zanimal.

Tudi Mirko je hodil za drugimi sem ter tja. Bil je sicer brez družčine, ali ni je pogrešal, kajti mogel je vsaj prav po volji opazo-

vati ta velikomestni „svet“, ki ga je na vso moč mikal, kakor vsaka neznana stvar, o kateri je človek čul pripovedovati marsikaj resničnega in neresničnega. Ostro je vsacega meril od nog do glave, in večkrat bi se bil ustavil, da ga ni dolga pomikajoča se vrsta tako rekoč potegnila s seboj. V tem pride Ilovski naglih korakov čez cesto. Videlo se mu je, da ima nekaj na srci.

„Ravno prav, da sem Vas dobil,“ ogovori Mirka in mu se pridruži. „Zdravi! Prihajam iz odboro ve se je pevskega društva. Sklenili smo drugo soboto napraviti koncert, in ker bo to prva veselica letošnje zimo, smel bo vsak ud tudi goste pripeljati s seboj. Vas kar tu vabim. Zdaj pojdeva pa še h Kolarjevim, da bodo imeli dovolj časa za priprave.“

„Dragi prijatelj, danes jaz ne morem z Vami. Ura gre že na štiri, a kadar človek prvikrat stopi v tujo hišo, treba da pride opoldne.“

„Opoldne ali pa popoldne od treh do štirih. V novejšem času se velika gospoda celó rajši popoldne vozijo v posete, nego dopoldne. Torej ravno prav, dasi pri mali gospodi to ni tako na tanko. A kar se oprave tiče, vidim, da imate črno suknjo, visok klobuk in nove rokavice, kakor da ste že sami namenjeni iti v posete. Prijatelj, to je malo sumljivo! Bog ve, kaj Vas ob tem času vleče na mestno šetalisce?“

„Za zdaj pač nič, nego radovednost, za prihodnje pa nič ne rečem. Človek je človek.“

„Tako je! To je beseda, ki jo rad čujem iz Vaših ust. V tem se popolnoma ujemava. Čemu smo pa mladi! Zdaj pa pustiva lepe sprehajalke; mogla bi naposled res prepozno priti.“

Hitro sta prehodila nekoliko ulic, in ko sta zopet zavila okoli ogla, ustavi se Ilovski pred veliko hišo rekoč:

„Tu sva; blagovolite naprej stopiti.“ Skozi vežo sta šla čez prostorno dvorišče do zadnjega hišnega krila, kjer je zopet bila nekaka veža s tremi vratmi; srednja so držala na vrt, desna in leva pa v stanovanja. Ilovski pozvoni na desni strani in takoj na to so se čuli drobni koraki, ključ se zabrne in vrata se odpro. Odrasla gospodična kakih šestnajstih let v čedni domači obleki z ličnim belim prepasom se prijazno nakloni, male oči na polnem, okroglem obrazu so se ljubezljivo nasmehljale in ko ji je z rudečih ustnic ušel odkritosrčni pozdrav „dobro došli, gospod Ilovski,“ videl si dve vrsti lepih, gostih zob, belih kakor sneg.

„Želim Vam dober dan, gospodična,“ odzdravlja Ilovski, „vidite, da sem mož beseda, pripeljal sem novega svojega tovariša, gospoda Mirka Svetlina,“ a obrnen na pol k nji, na pol k svojemu prijatelju, pristavi: „Gospodična Elza Kolarjeva.“

Mirko se nakloni, a še predno je našel pravo besedo, pozdravi ga Elza:

„Drago mi je, da ste došli; mamá bodo prav veseli. Prosim dalje,“ in pokaže na druga vrata.

Naša znanca sta si slekla vrhnji suknji ter jih dejala na obešalo, ki je stalo za vratmi. Mirko je med tem radovedno gledal okoli sebe, kajti ni vedel, ali je v sobi ali v kuhinji, dokler ni ob zidu ugledal malo železno ognjišče, ki se je svetilo, kakor da bi bilo novo. Pa tudi sicer je bilo vse tako čisto in snažno, da bi človek prej mislil, da je v kaki prijazni sobici, nego v kuhinji. Na pomitem podu ni bilo niti najmanjšega madeža, police za posodo so bile zagrnene s čistimi belimi zagrinjali, a kar je viselo na zidu, lesketalo se je, kakor da bi bilo samo zlato in srebro. Mirko se je kar čudil in mislil je na svojo mater doma, kako zadovoljno bi se kretala po takšni kuhinji, ki je bila kakor kaka igrača. V tem je Elza odprla vrata ter pustila gosta pred seboj v sobo.

V velikih mestih so stanovanja draga in le bogati ljudje imajo za vsako opravilo poseben prostor, drugi pa se morajo skupaj stisniti. Tako je bilo tudi pri Kolarjevih; v jedni in isti prostorni sobi so spali, delali, obedovali in goste sprejemali. Pa vkljub temu nisi videl niti najmanjšega nereda, nobena stvar se ni po nepotrebnem okoli vāljala, vse je bilo lepo pospravljeno, in dasi je jedna soba bila za toliko raznih namenov, vendar se niti izbirčno oko ni moglo spotikati nad skupno uredbo. Če si stopil na vrata, videl si pred seboj ob nasprotnem zidu rudeč divan, nad njim podobo ranjcega očeta, pred njim pa široko mizo in nekoliko pletenih stolov. Miza je bila pogrnena z umetno izšivano preprogo, a na nji si zapazil ličen jerbašček, v katerem so hranili vizitne listke milih gostov in znancev. V temnem kotu sobe sta stali postelji pokriti s pisanimi pregrinjali, a poleg njih velika starinska omara od hrastovega lesa. Na levi strani je bilo dvojje velikih oken, ki sta dajali mnogo svetlobe. Jutranje solnce je posebno prijazno sijalo v sobo, a izgled v lepo zasajen vrt je dobro dél pridnim gostačem, ki niso utegnili vsak dan hoditi na sprehod. Pri prvem oknu je bil nameščen šivalni stroj, pri drugem pa je stala mizica z raznimi pripravami za šivanje. Med temi najpotrebnejšimi stvarmi je bilo po sobi razvrščenega še mnogo drobnega pohištva, po zidu je bilo nekoliko prav čednih slik, ob oknih pa so visela bela čipkasta zagrinjala, ki so še bolj povzdignila lepoto te male domačije. Omeniti nam je tudi starinskega, z rujavim usnjem preoblečenega naslanjača, ki je bil zdaj tu, zdaj tam, kakor se je zljubilo bolehnii materi; a ne smemo pozabiti niti kanarčka, ki

se je iz svoje kletke pri oknu vtikal v vsak pogovor ter hotel prekričati vsacega človeka.

Takšna je bila soba, v katero je zdaj prvi stopil Ilovski, a za njim njegov tovariš Mirko. Gospa Kolarjeva je vstala s svojega naslanjača, odložila pletilo ter jima nekoliko korakov šla naproti. Ilovski ji poljubi roko ter predstavi svojega prijatelja.

„Dobro nam došli,“ ogovori Kolarjeva prijazno novega prihodnika, „prav ljubeznivi ste, da nas niste spregledali. Ne veste, kako nam v naši samoti ugaja, če nas kdo poišče; ves čas smo se že veselili na Vas, odkar nam je gospod Ilovski pravil, da se je z Vami seznanil in da Vas privéde k nam.“

„Milostiva! Vi ste predobri. Kaj hočem jaz, neizkušeni dijak, ki tako rekoč še le stopam v svet! Pač bom pa Vam iz vsega srca hvalen, če mi dovolite, da Vas smem časih posetiti.“

„Kadarkoli se Vam bo zljubilo in ne boste nič boljšega imeli v mislih, pa pridite; vsikdar ste nam dobro došli.“

Zdaj je Ilovski svojega prijatelja seznanil tudi z Elzino sestrično Emo, ki je ravno ustavila šivalni stroj ter stopila pred novega gosta. Bila je resnega obraza in videlo se ji je, da ima njeno srce tudi že svoje skrbi.

Med tem se je tudi Elza vrnila v sobo. Šla je mirit kanarčka, ki je tako neznano vriskal, kakor da bi človeka hotel oglušiti; pa vse zastonj, drobni ptiček si ni dal ničesar dopovedati. Pustila je torej ptiča ter si dala družega opravila. Materin naslanjač je porinila k mizi, odmeknila stol ter prosila Mirka, da bi sedel na divan.

Ko se je vsa družba zbrala okoli mize, poprijela je gospa Kolarjeva prva zopet besedo in obrnena proti novemu gostu, ga vpraša:

„Kako ste se že kaj privadli v našem kraju?“

„Prav slabo,“ odgovori Mirko. „Zoper mesto se ne smem pritožiti; za duševni svoj razvoj gotovo ne bi nikjer našel toliko lepe prilike, kakor tukaj; ali samskega življenja se kar ne morem privaditi. Bil sem doslej vedno doma pri materi ali pa v Ljubljani pri teti, ki je imela petero svojih otrok, pa si nikdar nismo zunaj hiše iskali družčine.“

V tem je nekdo pri vratih pozvonil. Elza je hitela pogledat, kdo je, in takoj se je zopet vrnila s Čermakom.

„Ravno prav,“ oglasi se Ilovski, „zdaj smo vsi skupaj. Imam nekaj veselega poročati. Drugo soboto bo koncert pevskega društva, a jaz bi želel, da bi se mi, ki smo se zdaj tako lepo sešli, vsi udeležili te prijetne zabave. Priprav ni treba velikih, ker se ne bo plesalo, ampak pri mizah bomo sedeli ter se malo pomenkovali, malo poslušali naše pevce.

Program je prav lep. Med petje so vpletene ženske in moške deklamacije, a gospodična Ida Strnadova nas bo to pot prvičkrat iznenadila z igranjem na klavirji. Doslej še nikdar ni očitno nastopila, in tudi za ta večer smo komaj pogovorili čudnega njenega očeta, da je privolil.“

Čermaku je kri zalila obraz. Kakor blisk je z očmi šinil lahko-umnega tovariša, ki se pa ni dal poplašiti. Od ostalih je le Ema zapazila grozni pogled in kar streslo jo je. Toda kmalu se je umirila in zdaj jo je še le prav m'kalo iti na koncert. Ko je torej Ilovski vzel listnico iz žepa ter dal gospé Kolarjevi tri vstopnice, prosila je Ema prva:

„Draga tetka, kaj ne, da pojdemo; saj bo tudi za Tebe dobro, da se malo zmotiš. Za našo opravo nič ne skrbi, z vsem smo dobro založene, a če bo kaj treba, bodeva si z Elzo sami preuredili. Obljubi, dobra tetka, obljubi, da pojdemo!“

Da je Elza rada šla na kako veselico, to je mati dobro vedela; ali kar strmela je, da se je za koncert tako živo poganjala Ema, katero je sicer bilo težko spraviti med ljudi. Ni ji mogla odreči prve takšne prošnje in obljubila je, da pojdejo. Čermak je sprva mislil ugovarjati, ko je pa videl, da bi bili vsi, celó ista Ema, zoper njega, udal se je molčé splošni želji.

Še so se dolgo pogovarjali o pevskih večerih in o zimskih veselicah sploh, samo Čermak je molčal in le časih dal kak razmišljen odgovor. Ilovski mu je bil uganka, ki je nikakor ni mogel rešiti. Če ljubi Elzo, mislil si je, zakaj se tolikanj zanima za Ido; če je ne ljubi, zakaj jo tako iskreno vabi na koncert, na katerem ne bode mogel zatajiti svojega nagnenja k drugi. Tako je umoval mladi poštenjak, ki ni vedel, kaj je lahkomišelnost.

Ilovski ni bil hudoben človek, ampak imel je lahko srce, in kakor se je z vsakim novim znancem takoj prijaznil, tako je ob enem ljubil Elzo in Ido, in če bi našel tretjo, ljubil bi tudi njo. Na prihodnost seveda ni mislil, ker ga je sreča razvadila, da ni poznal pravih skrbij. Toda taka sreča nikdar ni stanovitna; kakor se človeka hitro prime, tako ga tudi hitro zapusti.

Bil je že mrak, ko so naši prijatelji vsi trije skupaj odšli. Ilovski je tudi med potjo največ govoril ter pravil, koliko veselih ur mu obeta letošnja zima. Čermak ga ni poslušal, Mirko pa si je mislil, da bi od tolikega obilja tudi njega moglo kaj doleteti, in zadovoljen se je na konci ulic poslovil ter šel proti domu.

(Dalje prihodnjič.)

Tri prelje.

Mladenke tri so v topli sobi prele,
 Molče so prele, tiho so sedele.
 A zunaj burja je b snela,
 Zamolklo divje pesmi pela.
 Mladenek prva najstarejša pravi:
 „Stoji, stoji mi hladni grób v daljavi,
 In v grobu dragi moj počiva,
 Počiva ter o meni sniva.“

Dekle besede je izgovorilo,
 Po njih solzé je vroče lilo ...

Mladenek druga govori in pravi:
 „Kjer boj sedaj hrumí krvavi,
 Tam v grozi dragi moj stoji mi,
 Bog vé, Bog vé, li še živi mi?“

Deklé besede je zgovorilo,
 Po njih solzé je vroče lilo ...

Sedaj najmlajša tretja prelja pravi:
 „Prišél je zadnjikrat, odšel je davi:
 Ostavil sámó me, siroto,
 In pustil meni vso sramoto ...

Deklé besede je izgovorilo,
 Nijedne solze ni prelilo ...

Molče ko pred so prelje zopet prele,
 Molče so prele, nemo so sedele.
 Močnejše burja je besnela,
 Zamolklo divje pesmi pela.

Svoj mir.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Ivan Trdina.

26. Hudóbica.

V Podgorji so dobili novega cerkovnika. Zval se je Podlipec. Oba, on in žena njegova, sta bila še jako mlada in brez otrok. Podlipec se je mogel šteti med kmetiške razumnike in učenjake. Porabili so ga lahko ne le pred oltarjem, ampak tudi pri orgljah in v šoli. Radi te sposobnosti so mu dejali gospôda, če so bili prav dobre volje: gospod učitelj — kar se je zdelo kmetom neizrečeno smešno. Stari Dolenjci so bili sploh uverjeni, da gre to častno ime samo tistemu, kdor jim je zložil in zapel, kadar so zahtevali, kako lepo novo pesem: sveto ali okroglo, kakor sta nanesti prilika in potreba. Učenika, ki ni razumel te umetnosti, imeli so za praznoglavca in šušmarja. Ko je prišel po béro, namerili so mu najslabšega žita in skopo, kar se je dalo, še k pijačam svojim ga niso radi klicali in vabili. Ker Podlipec ni bil ne pesnik, ne skladatelj, gledali so ga župljani neprijazno in imenovali „birič“ in „podrepnik“. Dajali so mu komaj polovico tiste plače in nagrade, katero so mu bili prej sami obetali in ugenili. Z dohodki svojimi se tedaj mož ni mogel dosti pohvaliti. Ker je jako

stiskal, živilaril je za zdaj še brez dolgov, ali silno ga je s'rbelo, kako bo izdelaval po tem, ko mu pošlje Bog v hišo kaj rodovine.

Ni torej čuda, da se je na vso moč obveselil, ko mu je ponudila neznana gospa debelo mošno rumenjakov, ako vzame triletno njeno hčerko za svojo. Prej nego v četrti ure sta se pogodila. Tujka je tožila, da se loči prav težko od otroka, ali se mora, ker ji ga hoče mož ugonobiti. Podlipčevka vpraša prestrašena: Ali dedec Vaš ne pozna Boga? Gospa veli: Pozna ga bolje od nas, ali ga sovraži. Od konca mu je punička ljubila. Ujčkal jo je neprenehoma in ji ni dejal nikoli drugače nego: zlata moja Hudóbica! Kaj ne, da Vam se vidi to ime čudno? Ker se zove mož moj Hudobec, hotel je, da mu se kliče tudi hči njegovim imenom: Hudóbica! Jaz záse dobro vem, da bom pogubljena, ali ubogi otrok mi se je smilil; nakanila sem, da ga moram obvarovati svoje strašne usode. Dala sem ga tedaj krstiti in pozneje sem mu mislila skrbeti za dušo z dobrim, krščanskim poukom. Krščene hčerke pa Hudobec ni maral več. Zapovedal mi je, da jo moram utopiti kakor cucka, če ne bo raztrgal najprej njo, potem pa mene. Te besede dokazujejo, da je bila tuja gospa najbrž tista Cizara, o kateri sem Vam pravila óni dan na vrtu. Mala Hudóbica je bila prav čvrsta in brez telesne napake. Samó pod levim ušesom je imela čudno znamenje, rdečo tičjo nogo, ki je pa ni dosti kazilo, ker je bilo drobno in se je skrilo lahko pod vlase ali pa pod zavrtnik.

Ko je deklica odrasla, spadala je med najprve dolenjske krasotice in ona se ni gabila in gnusila mladeničem kakor nesrečna njena mati. Sosebno ob nedeljah so se kar gnetli okoli nje in se niso mogli naslušati ginljivih pesmij in šaljivih pripovedek njenih. Pela je skoraj tako lepo kakor sloveče hčere šmihelskega učitelja in veliko bolje nego tista bahasta Šentjarnejka, katero so razglasili ljubčki njeni v nekem časniku za prvo dolenjsko pevko. Hudóbica se ni kmalu naveličala pohajkovanja, vendar se nikakor ni moglo trditi, da ničesa ne dela. Znala je izvrstno šivati, marsikateri podgorski nevesti je naredila obleko, pri-slужila si je z iglo precēj krajcarjev. Te denarce je potratila poleg sedanje šege to seveda za solnčnik, kloboček, mreže, kajti je tudi nji dišala gosposčina, tudi njenemu ušesu ugajalo je najbolj, če jo je pozdravil in počastil človek z „gospodično“. Mislila je, da ji pripada ta naslov že zaradi omike in učenosti njene. Bila je res prav dobre glave. Brati in troho nemščine navadil jo je Podlipec. Za računanje se ni ustrašila nobenega trgovca. Najtežje račune je prej dogotovila na pamet nego kak škric s svinčnikom na papirji. V pisanji se je izurila največ sama in je prekosila v tem ne le krušnega svojega očeta, ampak tudi

vse tiste bogate gospodične, ki so se učile po štiri leta v Ljubljani in v Škofji Loki. Tudi s peresom si je pripridila dokaj grošev, ali ne bom dejala, da baš na pameten način. Osnovala je na Dolenjskem prvo ljubavno pisarnico. Mnogi fantje so drvarili takrat v hrvaških gozdih ali krošnjari po Nemškem in po drugod. Drugi so služili v vojaki ali pa za hlapce v domačih in v tujih deželah. Ljubice teh mladeničev so hodile pridno k Hudóbici, da bi jim kaj prijaznega pisala. Z delom njenim so bile povse zadovoljne. Zнала se je fantom njihovim tako ljubeznivo sladkati in militi, da so kar poskakovale od veselja, ko so pomislile, kako neskončno se jim bodo prikupile s pismi svojimi. Ko se je v Novem Mestu zvedelo, kako si služi Hudóbica denar, jeli so jo precej posnemati. Odprli sta se dve novi ljubavni pisarnici, jedna za gospodične, druga za dekle in péstunje. Kmetiško je ustanovil Grmov Mákselj. Da si je računal za pismo samo šestico, nametale so mu zaljubljene trape nekatero nedeljo po poldrug goldinar, na začetku predpusta in pred velikimi prazniki pa tudi po tri goldinarje! Pravijo, da je Hudóbica punčaram veliko koristila z medeno svojo pisavo, ker je znala prehladnega ljubčka ugreti, omahujočega pa utrditi, da sta se poročila z dekletom svojim précej, ko je bilo mogoče. Pač se ji je moralo dostikrat prav milo storiti, da je dobivala znankam svojim možé, sama záse pa se je zaman trudila in péhala. Mladim in starim fantom in vdovcem se je nastavljala in ponujala o vsaki priliki. Pomenkovali so se z njo prav radi, kakor sem že omenila ali za ženo je ni maral nobeden in to iz jako dobrih razlogov. Da ji je bilo uganeno kaj prida dote, našla bi si bila ženina brez težave, toda Podlipec je dejal, da ji ne more dati nič krajcarja. Z denarjem, katerega je dobil z njo, hotel je zvésti sam svoje hčere, ne pa tuje rejenke, ki ga je slabo spoštovala in prezirala samopašno vse njega blage nauke in opomine. Tudi z veliko svojo lepoto bi bila mogla zasačiti kakega nepremišljenega mladiča, ko bi bila hotela le količ kaj brzdati in skrivati grde in pregrešne svoje strasti in navade. O razuzdanosti njeni se govori mnogo še dandanes, ko je že zdavnaj mrtva. Ponočevala je z vsakim vlačugarjem. V družini se je pomenkovala tako nesramno, da ji niso bili kos niti novonemški postopači, ki so si pridobili nečedno slavo, da so najhujši kvantači v vsi kranjski deželi. Klela in rotila se je pri vsaki besedi, v jezi in brez jeze, kakor bi bila odrasla med samimi Mokronavzarji. S strupenim svojim jezikom je kradla poštenje slednjemu človeku, delala zdrahe in razpor v vseh hišah in rodovinah in se zaletavala celo v krušne svoje roditelje. Take porednice se boji vsakdo, še tisti, ki ni sam nič prida. Vidi se, da hruška ni padla daleč

od drevesa, ki jo je obrodilo. Hudóbica je bila povse dostojna hči matere Cízare.

Ali če sta si dva človeka tudi popolnoma jednaka po svojstvih svojih, vendar ju ne spremlja na tem svetu nikoli jednaka sreča, niti ju preganja jednaka nesreča. Življenje teče vsakemu po svojem posebnem tiru, ki se ne more nikoli premeniti, ker nam je namenjen. Na gornjem konci Podgorja verili so se ljudje, da Hudóbica ne bo okusila nikdar sv. zakona, na dolnjem konci te brdovite krajine pa so prerokovali isto usodo nekemu fantu, Koporčevemu Martinu. Ta Martin se je porodil prav pod Gorjanci ali v takem kraju, kjer se zdi kmetom našim grozno za malo, ako jih imenuje kdo „Podgorce“. Martin pa je bil mirovit človek, ki se ni jezil nì na to, nì na kako drugo ime. Da si mu rekel: „Turek“ ali „peslajnar“, zmajal bi bil z ramama in dejal povse hladno: „Če sem, naj pa bom. Nihče ni dvojil ali tajil, da je Martin prav dober dečko, le škoda, da je bil ob enem tako neskončno bedast in smešen. Oči je imel drobne kakor krt, nos pa debel, dolg in rumenkast, kakor da mu visi izpod čela zrela kumara. Človek mu se je moral nehoté smijati, če ga je le pogledal. Sam s sábo je govoril rad in veliko, z ljudmi pa prav malo in z nevoljo, ker se jih je bal. Dasi je bil silen hrust, dražili, brcali in suvali so ga ne le pastirji, ampak tudi mali otročaji, ki so hodili še v sami srajci, kajti so védeli, da ga take šale ne razkačijo nikoli in jih morebiti niti ne zapazi. Gospodinjala mu je sestra, ki pa ni bila dosti pametnejša od njega. K hiši je spadala slaba četrť kmetije. Nekdaj je stala bolj trdno, ali ker se je že Martinov oče malo brigal za gospodarstvo, prišlo je veliko polja in hosté sosedom v roke, da nihče ni znal kdaj in kakó. Martin bi se bil kaj rad oženil, večkrat je mislil katero vprašati, če bi ga hotela, ali vsaka ga je gledala tako zabavljivo, da se je vselej zbal in skesal. In prav je storil, da se je skesal, kajti vsa podgorska in poljska, hrvaška in belokranjska dekleta so se zaklela svečano, da bi poskakala rajši v Krko, v Kolpo ali Savó, nego se udala za takovega butca in nakaznika. Ko je prekoračil štirideseto leto, prihajal mu je zakon čim dalje bolj poredkoma na misel, tolažil se je v samščini svoji s staro slovensko vero, da mu žena ni bila namenjena.

Tudi Hudóbico je že zapuščala mladost, ali ji ni prav nič še upadalo hrepenenje po moži, nego ji celó raslo in raslo, dokler jo je zavedlo na isti grešni pot kakor mater njeno in še marsikatero drugo Dolenjko. Namenila je prositi pomoči gorjanskega Hudobca, itak se ni vedla tako predrzno in brezumno kakor Cízara. Škratu je pisala z volovsko, ne pa s svojo krvjo. Pri sosedovih je napenjalo Rogina; v

strahu, da jim pogine, so ga zaklali. Hudóbica si je nastregla v skledico krvi in tekla z njo domov. V pismu se je priporočala Hudobcu, da bi ji dobil še tisto leto moža, ki pa mora biti človeškega, ne pa peklenškega rodu. Za trud mu je obetala vsako plačilo, katerega bo zaželel in zahteval, samó jedne reči mu ne more dati: neumrle svoje duše. Tega pisanja se Škrat menda ni dosti obveselil. Odgovor ji je poslal čez tri dni po pošti. Odpisal ji je na neki trdi in grpasti prnji, ki je bila bolj podobna hrastovi skorji nego papirju. Mesto peresa je rabil najbrž kak klin, črke so bile silno debele in po pol pedi dolge. V tem pismu je peklenščak svetoval Hudóbici porogljivo, naj se ponudi za ženo Koporčevemu Martinu. Ker je velik trap, bo jo gotovo rad uslišal. Naznanil ji je tudi županijo, vas in hišno številko, kamo naj si gre iskat ženina. Na konci lista ji je povedal prijetno novico, da za ta svoj svēt ne zahteva ni počenega solda.

Škratovo zabavljanje ni Hudóbice kar nič razžalilo. Odgovor njegov ji je celó ugajal, ker je zvédela iz njega, koga se ji je prijeti, da pride pod sladki, nevestni venec. V ne več zelenih svojih letih zmatrala je za poglavitno reč, da si najde moža, naj bo, kakeršen hoče, lep ali grd, pameten ali prismojen. Zjutraj je prejela list, popoldne je že poročila Martinu, če jo hoče za ženo, naj pride pónjo. Martin se je radostno zasmijal in dejal: Zakaj ne, če je takó božja volja. Predno je minil mesec, bila sta Koporčev Martin in Podlipčeva Hudóbica mož in žena. Te sreče niso zavidali ni fantje njemu, ni dekličí nji, ali vsi so radovedno pričakovali in prežali, kako se bosta gledala in bogala ta dva prečudna zakonska. Précej po poroki se vname malokje kak prepir med oženjenimi, niti iz Koporčeve hiše se ni čul več tednov noben hrup in ropot. Hudóbica ni utegnila rogoviliti, dela in skrbi je dobila čez glavo, kamor koli se je ozrla. Kmalu je pokazala, da zna bolje gospodariti in gospodinjiti nego vsi Podgorci in vse Podgorke. Ni bila zaman hči premetenega in na vse prekanjenega Škrata. Prosila je gospôdo, da so ji dali v roke zemljemerske rise in črteže, zadnje in tudi predzadnje. Precej je spoznala, koliko kvara so storili vaščanje Koporčevemu imetku. V tridesetih letih prisvojili so si dobre pol kmetije! Radi te kradnje je tožila štiri sosede že prvi mesec. Pozneje se je nabralo še več nego dvajset novih krivcev. Med tatovi sta se nahajala tudi graščák in župan. Nekateré grešnike je izročila doktorju, druge je gnala na cesarsko sodišče sama. Sosed Pavlác, ki je bil Martinov boter, postalil se je lepe trate za svojo njivo še le pred petimi leti in si postavil na nji kozolec. Hudóbica mu je ukazala, da ga mora v štiriindvajsetih urah podreti. Ker je ni poslušal, zapalila mu ga je s svojo roko

po belem dnevi. Dolžnike svoje prijela in pestila je ne le za ukradeno zemljo, ampak tudi za mastne obresti, to je za ves dobiček, katerega jim je dajala tuja lastina. Pravde so se končale zvečine prav naglo, ker je bila krivica tako očitna, da se ni dalo nič tajiti in zvijati. Vsi zatoženci so bili obsojeni, da morajo povrniti Koporcju vso škodo in vse stroške in pota, katere je imel zaradi grabljivosti njihove. Ob letu niso mogli župljani Martina več pitati in pikati z „beraškim kočarjem,“ kar se je godilo prej tako pogostoma. Hudóbičin trud in pravična sodba sta mu kmetijo zopet razširila in okrepčala, da se je uvrstila med največje in trdnjše v vsi soseski. Obsezala je petnajst oral samo polja in košenic brez hoste in vinogradov. Podgorci so se silno togotili na Koporko, možaki so jo preklinjali, babe pa obirale in psovale, kar je jezik zmogel. Ali to zabavljanje in žaljenje je moralo kmalu prenehati. Vsakega, kdor ji je rekel v obraz le najmanjšo zadirčno besedo, ovadila je précej gosposki. Mnogi so se pokorili v ječi po več tednov zaradi preglasne svoje surovosti. Bab Hudóbica ni hotela nikoli tožiti, ker je je bilo sram; kaznovala jih je kar sama. Nekaterim se je zakadila v glavo in jim jo tako oskubila in ogrebla, da se jim je poznalo še čez pol leta. Tiste, ki so bile močnejše od nje, nažigala je od daleč s kamenji in krepelci. Nad gospodovo kuharico, katera ji je očitala nekdanje vasovanje, razbila je dvojne nove burklje, predno se ji je po-legla jeza.

Pravijo, da je zdaj že povsod preveč krčmarjev in da zaradi tega ne donaša točnja nikomur nič koristi. Hudóbica je dokazala, da ta govorica laže. Dejala je: zemlja daje kmetu živež, drugega dobička pa malo, denarce nam bo kovala krčma. Kupila je véliko pravico, da je smela točiti vino, žganje, brinjevec, pa tudi kruh peči in klati za naprodaj. Pri nji se je vse trlo ljudij, zlasti ob nedeljah in praznikih, pa tudi delovne dni ni bilo nikoli brez njih. V nje krčmi se je pilo najboljšo in ob enem najcenejše vino v vsem Podgorji. Zadovoljila se je, kakor vsi pametni obrtniki, z malimi in gostimi dobitki, ki so, devani jeden na drugega, sestavili že v malo tednih precēj visok kupček samih petakov in desetakov. Še veliko bolj od pijače so vlekale vese-ljake v Koporčevo krčmo prijetne zabave, ki so se v nji vršile. Pri Hudóbici je bil vse leto predpust. Petje, godba in ples niso potihnili nì po dnevi nì po noči. Vmes pa je kratkočasila krčmarica goste svoje s tako slanimi burkami in pripovedkami, da se ji je moral smijati tudi najčmernejši pustež. Ljudem je kaj dobro delo, da pijanci niso smeli prehudo razgrajati in razbijati. Kadar je začel kdo nadlegovati pivece s kričanjem in zabavljanjem, udarila je Hudóbica z ного ob tla in mu

velela mirovati. Kdor se ni précej podal, skupil je tako, da mu je zvonelo tri dni po ušesih. Planila je k njemu in ga jela obsipati ne le z ostrimi psovki, ampak tudi z gorkimi pljuskami in brcami. Brani se ji ni smel, ker so priskočili zdajci vsi pametni gostje na njeno stran. Na upanje ni dala skoraj nikomur ni jedne merice. Pivca, ki ni mogel plačati, slekla je brez milosti, vzela mu je, kakor je bil račun, klobuk, janko ali pa tudi oboje. Najobilnejšo žetev je spravljala, kadar so se dobrovoljčki upijani. Takrat jim je nosila le dobro krščenega vina, zahtevala pa je zanje trikrat več, nego od treznih za čisto, nezalito z vodo. Če ji je dal kak pijan gost goldinar, navadno ni dobil iz njega nič nazaj. Kdor jo je domislil, da ni zapil vsega goldinarja, dejala mu je, da ji ni plačal nič ali pa se je delala, kakor da bi mu bila storila to krivico pozabljivši, brez slabega namena. Da bi ji bolj verjeli, rekla je kdaj sama: Vidim, da sem se zmotila, nate nazaj, vzela sem nekaj grošev preveč, prosim, ne zamerite! Podgorcem je ugajalo najbolj to, da jim je Hudóbica v stiski tako rada kaj posodila in jih ni terjala nikoli za denar. Bedaki niso pomislili, kako nekrščanske obresti ji morajo dajati, n. pr. od dvajsetih goldinarjev vsako leto vedro vina! Mnogi in premnogi so res da govorili, da Koporčeva krčma ne bogati povse po pravici, zahajali pa so vender le najrajši tja, ker se na vsem velikem prostoru med Krko, Savo in Kolpo ni živelo menda nikjer tako ugodno, po domače in v skok kakor pri živahni, vedno veseli Hudóbici. Ta vražja bábnica pa si je znala pridobiti lepe denarce tudi z vsakovrstno drobno trgovino in še na druge načine. V Zagreb je pošiljala piščeta, kopune, smetano, presno maslo, kostanj, rudeče jagode in prežlahtne naše breskve in marelice. Skupljevala je ježice, birso in suhe slive. Ko se je ježicam zmanjšala v tovarnah poraba in torej tudi cena, jela je sekati češminje in izkopavati češminove korenine. Za to blago je bil velik vlak pred nekoliko leti, šlo je čez morje v Ameriko, kjer so delali iz njega rumeno barvo. Za hišo svojo je posejala po vseh gričih gomilice in je stržila zanje v zagrebških lekarnicah že prvo leto petdeset goldinarjev. Hudóbica je bila na daleč sloveča vračarica. Takove hude in nevarne bolezni, kakor so rak, vréd, madrón, krvna vodenica, krvna sušica ozdravila je prej in bolj gotovo, nego najimenitnejši doktorji. Z zagovori je odpravljala uroke, kačji pik, prisad, spečenino in vse „narejene, najdene in prenesene“ bolezni.

Hudóbico sem poznala tudi jaz dobro po obrazu. Po nekih trgovskih opravkih pribezljala je jeden pot v Novo Mesto in prišla pit v našo krčmo. Pomudila se je pri nas samo kaki dve uri, pa smo mislili, da nam bo prevrnila vso hišo. Pela, ukala, vriskala,

zvižgala in kadila je za deset drugih, klela in kvantala pa tudi za sto. Plesala je po tleh, na stolih in na mizah. Potrla je dva bokala, tri poliče in več nego deset kupic iz same samopašnosti in bahavosti. Z najstajimi gosti je pila bratovščino, kupico svojo je izpraznila vselej na dušek. Povedila je tedaj zaporedoma najstaj kupic! Vino naše je bilo močno, ali poznalo se ji ni čisto nič. Ostala je zavedna in čila, kakor da bi bila izlivala vodo váse. Ne vem, kaj jo je razdražilo in ujezilo. Nekaj časa je hudičevala in se pridušala, da se je vse bliskalo, potem pa je začela bunkati pívce, s katerimi se je bila ravno kar pobratila. Škricu, ki jo je hotel oštévati in učiti spodobnosti, založila je zaušnico, da se je kar opotekel in priletel z glavo ob zid. Ko se je našumela in nablaznela, poklicala je natakárico, da pové račun. Hotela se je pokazati, pa je plačala za vse goste, kolikor jih je bilo pri nas. Za pijačo, jed in pobito posodo naštela je petnajst goldinarjev, jeden goldinar pa je dala služabnici za postrežbo. Pred odhodom je vsakega možaka objela in poljubila. Rekši vsem skupaj: Sladki ljubčki, lahko noč! zapustila je hišo našo in vihrala v kavarno, kjer je do kasne noči gostila meščane, uradnike in oficirje s čajem, punšem in najdražjimi smodkami. Gospodinja moja je dejala: To babo je zasejal sam hudir, ne pa človek. Ona ni vedela, kako dobro je pogodila. Takrat še ni bilo ljudem nič znano, kakovega rodu je bila Hudóbica. Sodili so skoraj sploh, da je Podlipčeva hči, katero sta imelo z ženo, predno sta se poročila. Doma jo tudi niso imenovali Hudóbico, nego Miciko ali Maričko. Še le po smrti njeni razodel in razglasil je nekdo skrivnost, kdo sta ji bila oče in mati.

Že po vnanjem se je videlo, kako silno so si opomogli Koporčevi v malo letih. Hišo so vzdignili, razširili in pokrili z opeko; glavno izbo in spalnico so poslikali; omislili so si pohištvo, ki je bilo bolj podobno grajskemu, nego kmetiškemu. Za hišo je stala dolga vrsta novih poslopij, na lepo ograjenem vrtu pa gospódka senčnica. Podgorci so izpremenili popolnoma nekdanjo svojo misel. Martina so zdaj blagrovali in trdili, da bi se bolje ne bil mogel oženiti. Odkar je obogatel, niso ga zmatrali več za bedaka. Celó razposajeni dečaki so ga pustili na miru, ker so se bali Hudóbice bolj nego živega vruga. Ljudje so zasledili v njem čim dalje več dobrih svojstev. Kdor je grajal njo radi sleparstva in porednosti, ni pozabil nikoli opomniti, da se njemu ne more očitati nobena krivica. Po vsem Podgorji se je čula govorica, da bi se živelo na svetu dobro in lahko, ako bi se nahajali na njem sami taki poštenjaki in miroljubi, kakor je on. Martin je bil za vse drugo prav zadovoljen, jedna reč pa ga je tako žalila in pekla, da se je ni

domišlil nikoli brez nejevolje. Tudi te ga je Bog odrešil ali na tako korenit način, da se ni mogel veseliti. Na polji je srečal gospoda. Vprašajo ga prijazno: No, Martin, kako je? Martin odgovori: Za marsikaj mi je, hvala Bogu, res dobro. Hrane, pijače in denarja imam več nego potrebujem. Otroci so mi zdravi in rastejo, da se kar vidi. Vaščanje so me prej grdogledili in mi nagajali, kakor podrepne muhe ubogi živini. Ali Bog vé, kaj dela. Dal mi je zobato babnico, ki je znala samopašno druhal ugnati in ustrahovati. Ha ha ha! Kako tiho in spoštljivo se plazijo zdaj okoli mene. Mnogi me celó pozdravljajo, kakor da bi bili bogoslužni kristjani, kar pa niso. V zakonu me tare ta jedina nadloga, da mi oteče vsak dan lice, danes desno, jutri levo ali pa tudi obe, isti dan. Gospod se začudijo in pobarajo: Ali Vas bolé zobjé? Martin veli: Ne. Stvar je druga. Hudóbica moja se mora togotiti na vsakega človeka in torej tudi náme. Zakaj, nikoli ne vem, in morda ne vé niti sama. Kazno je, da ji je to prirojeno. Beseda, pravijo, ni konj ali Hudóbica se ne jezi samo z jezikom, ampak tudi z roko. Sek, sek leté mi v obraz pljuske, kakor da bi mi usipal kdo orehe na glavo. Tri solnca vidim vselej, če je prav o polunoči. Da nima te nepriljudne navade, mislil bi jaz, da ne tlačim z nogama svojima zemlje, nego lepa, plana nebesa. Gospod počijo z rokama in vskliknejo: Za Boga svetega, Martin, ali Vas ni sram, da mi to pripovedujete? Vi ste junak, kakeršnih ni morebiti deset v vsem Podgorji. Oni dan sem Vas gledal, ko ste nesli iz hoste cel hlod domóv, kakor medved. Recite ženi s trdo besedo, da Vas ne sme nikoli več udariti. Če Vas ne bo poslušala, pokažite ji, da ste močnejši nego ona. Bog varuj, da bi jo mrevarili, ali to mora vsekako vedeti, da se Vas ne sme dotakniti brez kazni. Slab mož je tisti, kogar tepe baba.

To kratko gospodovo pridigo si je Martin zapomnil. Ko se je Hudóbica spustila zopet vánj, pogledal jo je srpo in dejal: Varuj se! Vedi, da sem se naveličal nositi na obrazu te otekline. Ali si me razumela? V odgovor dobil je zaušnico. On ni rekel nič, nego jo je zgrabil z ogromnimi svojimi pestmi za rame, da se ni mogla geniti. Pihaje od jeze mu pljune v zobe. Še le zdaj se je vnel in razburil. Najprej jo je potresel, da so vse kosti v nji pokale, potem jo dvignil in zopet tresel. To je ponovil več nego desetkrat. Napósled jo je dvignil do stropa, zamahnil z njo in jo zagnal, da je padla čez vso izbo v zadnji kot pod mizo. Otroci so bitev videli, pa so tekli na cesto in se drli na vse grlo: Ata držé mamó — ata držé mamó! Vsi sosedje so prišli gledat, kaj se godi pri Koporčevih. To se razume samó po sebi, da grohotanju ni bilo ni konca ni kraja. Hudóbica se je hitro pobrala, ali

od besa in sramote ni mogla ziniti nì besedice. Vzela je ključ in šla v vinski hram, pol ure od hiše. Tamo se je zaklenila in pila poldrug dan, dokler je omagala. Odpreti ni hotela nikomur. Jeznemu človeku je vino strup. Resnico govori pregovor: Kdor v jezi pije in v žalosti molči, nikoli dolgo ne živi. Ko so pridri v hram s silo, našli so Hudočico že na pol mrtvo. Poslali so po župnika, ki so jo dejali v sveto olje, precej potem je umrla. Koporec je žaloval bridko in dolgo po hudi ali prebrisani in preskrbni svoji gospodinji. Neprenehoma je javkal in vzdihoval: Oh, zakaj mi je morala umreti ravno zdaj, ko je spoznala mojo moč in bi se bila gotovo poboljšala. Kako ugodno, lahko in radostno bi se bilo živelo poleg nje brez pljusk, brez oteklih lic!

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Fragment.

Spisal Josip Jurčič.

I.

Strahomer in Grimislava.

Kakor drugi narodje, tako so tudi naši slovenski otcí, ko so se naselili po ti domovini, selišča si narejali najraši ob vodah. Zadrage, ki so se naselile ob vodi, katera teče danes od Vrhnike skozi Ljubljano in se pri Zalogu izliva v Savo, imenovala so to vodo Ljubijo, kakor so slovenski bratje na severu drugo vodo podobno imenovali Labo, in Srbi svoj Lab, kar pomenja oboje samó vodo, ki „lje“. Ljubija se ti pritočni reki še dan danes reče v narodu, a zdaj le še pri izviru na Virdu pri Vrhniki, drugod doli je dobila dolžje ime po mestu, katero se je naselilo na ti reki, po Ljubljani.

Kakor se namreč slovanski prebivalci ob Savi imenujejo Posavljani, prebivalci ob morji Pomorjani, isto tako so se zvali slovenski naši pradedje, ki so se naselili ob Ljubiji, Ljubijanje ali Ljubljanje ter s časom, ko je njih naselba povečala se in ogradila, dobilo je mesto ime prebivalcev, — naša staroslovenska Ljubljana.

Tedaj mesto je ime dobilo od prebivalcev, prebivalci od reke. Kasnejši rod, že tudi bolj tujim neslovenskim vplivom pristopen, pozabil je te početke in obrnil misel baš narobe: sodil je, da je mesto dalo

reki ime in zato je staro častno Ljubijo prekrstil počasi v Ljubljano, pustivši ji samo še na izviru kót in pravico prvotnega imena do današnjega dneva, preko tisoč let.

Pri izviru Ljubije, matere zdanje Ljubljanice, stalo je v tistih časih selo Vird. Poznali so Vird že Rimljanje, ko so njega slovensko lice „Na Virdu“ prekrstili in po svoji šegi le po glasu polatinili v „Nauportus“. In še do današnjega dne se je ohranilo selišče Vird ali Verd pri Vrhniki, katera beseda pomeni to, kar vir, izvir vode, beseda, ki ima tudi še v litovskem nam sorodnem jezici enak pomen.

Bilo je jesenskega dne leta 871., ko je na vso rano jutro plavalo od Virda po Ljubiji in čez močvirje doli mnogo čolnov izdolbenih iz jednega samega debela in prostornih za malo ljudij, kakeršne čolne so po pričanji starega kronista stari Sloveni posebno dobro znali delati, in v katerih so morali leta 626. ljutim svojim gospodarjem in krvnikom Obrom celo vojsko voziti po Dunavu do Carigrada. Taki čolniki so izginjevali na Ljubiji v megli pred mladeničem, ki je tu ob vodi pri svojem čolnu stal, a še čakal nekoga.

„Strahomer! Vózi! Glej! Nas je silil in prigovarjal, naj idimo poslušat božjega moža, on sam pa okleva zdaj in menda čaka na žensko besedo. Oj! oj! Strahomer!“ Tako kliče jeden poslednjih povodnjih potnikov mladeniču iz pólu megle in pólu jutranje teme.

Mladi mož se še jedenkrat ozrè po stezi, ki je od vode vodila v selo, potem pa čolnič odveže in skoči vánj, da se močno zamaje in in voda zapljuska.

„Še bolje, da je ni z menoj!“ mrmrá Strahomer in z veslom odrine lahko pláv in z nekaj krepkimi vesláji ga je voda nosila v sredi za odišlimi tovariši.

V tem hipu se záda na suhem za njim zasliši močan ženski klic:

„Stráho, Strahomer, čakaj!“

Ozrši se vidi mladenič znano si lepo deklico, zavije z jednim sunkom čolnič zopet proti bregu, a ga potem prepusti vodi ter mirno veslo v roci držeč reče sopihajoči mladi deklici, ki ga je klicala prej:

„Domá ostani rajša, Grimislava!“

„A nehčem,“ kliče ona in videti je bila, kako si ji lepe oči od nejevolje svetijo, ko ga pričakuje na bregu.

„Nikoli nisi silila z menoj. Smijala si se, ko sem ti lepe in svete besede pripovedoval, katere sem slišal doli pri Ljubljanah v Gradišči, zakaj hočeš danes iti, ko bi bil jaz rajši sam? Mi ne gremo po veselji, in ne na plesišče in na obede, nego božjega moža poslušat in Kristov

nauk, a tu je treba resnega duha, vere in pokore, a ne tvoje šale, lahke glave in nevere obrske.“

„Ako hitro ne zavoziš sem do suhega, da vstopim k tebi, vržem se v vodo in plavam za teboj, dokler te ne doidem ali pa utonem,“ reče deklica nestrpljivo in ne čakaje odgovora, privzdigne préprosto belo platneno obleko do kolen in obuta naredi nekoliko korakov v plitvo obrežno vodo, tako da se čez členke udere v blato.

„Stoj!“ vpije Strahomer in naglo veslo obrne proti bregu, vedóč, da je njegova deklica svojeglavna in srčna zadosti, da v istini skoči v vodo in v obleki in opankah plava za njim, če on ne pride pónjo.

Deklica zleze v čoln, séde nasproti njega, in čoln se zavije zopet na sredo vode.

„Ti si hotel brez mene iti, dasi sem ti povedala, da želim in hočem s teboj,“ reče ona ježno.

On ji ne odgovori ničesa, temveč le krepkeje vesla in tako sta se molčé pomikala po vodi proti Ljubljani.

To pa ni bilo deklici po godu, da bi molčala in mirna bila. Svoje umetno pisano pletene in s svinjsko kožo opodplatene mokre in blatne čevljičke sezuvsí privzdigne dolgo obleko in dene golo nogo preko nizkega čolniča v hladno vodo, ter se pripogiba, da bi se omila blata, katero se je je bilo prijelo prej na obrežji, ko je hotela plavati za Strahomerom.

„Glej, da mi v vodo padeš in še mene preobrneš,“ reče Strahomer, ko se dekle prebrezskrbno nagiba v vodo ter z oprano belo nogo po vodi pljuska tako krepkó, da se legak čolnič guga in skoraj ravnovesje izgublja.

„Vém nekoga, ki bi mu bilo ljubo, ko bi pala; zato pa nečem.“

„Ko bi mu bilo ljubo, ne bi te opominjal,“ odgovori mladi mož.

Nastane zopet molk med njima, da obedva lahko čitateljem natančneje predstavimo. Strahomer je bil šestindvajset let star. Vendar je bil starejšina svoji zadrugi, ki se je raztezala čez vso veliko vas Vird. Vodstvo zadruga Strahomeričev je imel namreč že ded in praded njegov. Zatorej ga je rodbina volila tudi po smrti njegovega otca za glávo rodbinske občine ali zadruga. Da pa je Strahomer tako mlad imel največje dostojanstvo, katero je mogla préprosta rodbinska ustava staroslovenskih dedov oddajati, ni bil kriv le odlikovani otec in ded njegov, temveč mladi Strahomer je že sam odlikoval se med vsemi, tudi starejšimi zadružniki s posebno, za njegova leta izredno resnobo, modrostjo v razgovorih in bistrournostjo, v dobrih svetovanjih, kateri so se i starci molčé klanjali.

Poleg te dušne prevažnosti je bil Strahomer tudi izredne lepe telesne postave. Skoro nekoliko deviški obraz je obrastala rumena, mehka, mlada brada; živo, veliko oko pod visokim vedrim čelom in belo polno zdravo lice z nepopisnim izrazom dušne razumnosti ter mehkega srca morali so tega moža prikupiti na prvi vid vsacemu dobremu človeku. Vzrasti je bil srednje, ne baš močan, a zdrav in čil.

Njemu nasproti sedeča in hudujoča se deklica je bila tudi uzor ženske lepote, vendar v mnogem različne lepote.

Grimislava je bila kacih devetnajst let stara, močna, in v svoji haljini prepasani čez sredo z rudečim, srebrom okovanem remenom od jelenove kože, na videz skoro večja od njega.

Vendar ji te lastnosti niso kratile lepote, delale so jo temveč še zanimivejšo. Ona je bila izredna prikazen, njene bele močne lakti so bile lepo okrožene; v njenem sicer širocem, a vendar vseskozi pravilnem obrazu je bila vlita neka gladkost in okroglost, ki prijetno ugaja pogledu; široko, belo a ne visoko čelo se je mehko previjalo na sencih; črni gostje lasje, v nepopisni lepoti od nature okrožljani v valove, padali so težko na tilnik in na ljubo ustvarjeni dasi močni vrat, — tako da je moral reči vsakdo, tudi ako mu njena visokost in močnost nista zdeli se uzorno ženski: to je krasna mladica ženska, kralja vredna.

Nekaj časa je Grimislava svojega veslača ostro po strani pogledovala in se kazala jezno. Ko pa vidi, da se on premalo zmeni za to, vstane v čolnici, gleda ga nekaj časa in se mu na zadnje glasno in veselo nasmeje.

„Pojdi, Straše, pojdi ti sèm sest, jaz bi rada veslala.“

„Ná,“ odgovori on, potegne veslo v čoln in oba premenjata prostor in srečavši se v sredi čolna se odklonita drug od drugega, da ne bi ozki čoln omahnil.

Z večšo roko vsadi ona veslo v volo. Pri veslanji in pregibanji se je še posebno videla mladostna vitkost in živa krepkost njenega telesa. Vsak bi se bil čudil njeni urnosti in gibčnosti, a Strahomer je razmišljen zrl po vodi Ljubiji, ki se je vedno bolj širila, čim bolj sta se bližala ljubljanskim naseljencem.

Tačas je bilo vse zdanje ljubljansko močvirje bolj pod vodo, jezeru podobno. Sava je imela drug tek, in ne zdanjih v teku stoletij narejenih predorov. Torej je plaval čoln kmalu kakor po jezeru — zlasti, ker je bilo prej deževno vreme, — na konci katerega se je videlo ljubljansko mesto.

Grimislava čez nekaj časa neha veslati, séde, obriše si pot s čela in reče:

„No, zdaj mi moraš povedati, zakaj me nisi rad s seboj vzel, ti . . .“
„Veslaj ali meni daj! Ne utegneva tu stati. Umakni se meni,“
reče on.

„Nič! Dokler ne poveš takoj, zakaj me nisi klical niti ne čakal, ne dam ti vesla; rajša ga v vodo spustim, potlej pa z roko veslaj, kakor racman.“

Mladenič potrpljivo zopet séde; videlo se mu je, da hoče premagati nejevoljo in mirno odgovori:

„Jaz sem ti že doma rekel in prej zopet, da se vozim poslušat propovedanje božje besede, svete resnice, vere Kristove. Svet mož, ki uči ljudi, govoril je in povedal, da je pisano, naj se ne meče svinjam, kar je bistro in svetlo. Tako tudi tebe ni treba, da nesvete šale delaš, kar čuješ lepega o kristijanih. Še to, kar ti govorim o svojem gospodu in Bogu, poročáš ti materi svoji in ona, poganka ne umeje tega in greh dela, zaslepljena, ko kolne pravega Boga in še mene, ter odvraca tudi tebe od Kristove vere,“ govori mladenič ognjen.

„A ti znaš, da je meni malo do tega, ali hvali mati moja bogove nekdanjih svojih obrskih Kakanov, Jugurov in Tudunov, ali pa vašega Peruna, ki ga odstavljate. Kar véruješ ti, to jaz, čuješ Straše moj? Če moliš ti Peruna, jaz tudi. Zdaj, ko si ti kristijan, hočem jaz tudi biti kristijanka, in hočem poskusiti, če želiš, jedenkrat ves dan tisto vaše znamenje križev na čelo in na prsi s palcem pisati,“ reče deklica in prikupljivo pogleda resno se držečega mladega možá ter pristavi: „Nisi li rekel, da te moram tako rada imeti, da vse storim, kar želiš, kadar me vzameš za ženo?“

„Rekel!“ odgovori on. „Ali tačas nisem še tako védel, kot vém zdaj. Zdaj vém, da samó Boga moraš bolj ljubiti nego katerega koli človeka. Iz znamenja sv. križa ne smeš tako neumno besediti, kakor si ravno. Ti moraš Kristovo vero hvaležno sprejeti ne zaradi mene, temveč zaradi tega, ker je k večnemu vzveličanju tvoje duše potrebna. Naša vera uči, da se mora dobro ljubiti zato, ker je dobro, a ne ker nam je koristno ali ugodno.“

„Kaj? Jaz naj kogá bolj ljubim nego tebe? Nečem! In kaj nama mari zdaj duša, dokler sva mlada, ti in jaz; duša je potlej, kadar pride Morana in nas položi pod zemljo. Beži, Straše! Jaz le tebe ljubim, pa svojo mater in tvojo, in druge ljudi majheno, ki imajo mene radi.“

„A Bogá moraš bolj ljubiti, ker on je tudi tebe in vse ljudi tako ljubil, da je svojega jedinega sina na svet poslal, da te je rešil . . .“

„Mene že ne!“ zasmeje se lehkomišelná poganka in zopet krepko zaveslá.

„Poslušaj . . .“ zavrne jo Strahomer in se od nejevolje zarudí.

„Poglej, poglej! Divje gosí,“ kaže ona veselo. Prepodil je bil čoln roj divjih gosíj, ki so se iz vode vzdignile in s šumom fofotaje po vzduhu zletele preko barja ter v dalji zopet séle na vodo.

„Zakaj nisem loka in tula vzela s seboj, lahko bi bila že zdaj v drugič kako gosko ustrelila,“ deje mladica.

On nič ne reče, nego uprè oči v dno čolnovo.

„Misliš, da ne? Da bi ne bila pogodila?“ vprašuje ona zvesto.

„Jaz tega ne mislim,“ odgovori on ter jo resno pogleda, „nego mislim, kakó je mogoče, da se človeka, ki ima srce in dušo, more taka neumnost kakor je tvoje gosje vprašanje bolj prijeti, nego božja beseda. Jaz sem ti govoril o svetih velicijah rečeh, a evo, ti si slišala bolj gosí! S teboj ni govoriti.“

„A tebe sem tudi slišala, no, govori dalje!“ reče ona, odprè rudeča ustna in se mu spet z belimi zobmi ter živimi blestečimi očmi poredno in veselo zasmeje.

A on ne odgovori.

Ona nadaljuje:

„Nu, zdaj pa nehčeš, vidiš? Kakó si ti čuden ljubček postal. Ko bi mi zmerom o tistih molitvah in nagovorih ne govoril in o svojem krstu, mislila bi res, da imaš kakšno drugo deklico tu doli. In res sem malo mislila to, ko sem silila s teboj. Oh, jaz ne vem, kaj bi potlej počela! A zdaj spet mislim, da si mi zvest, nisi li, Straše? Reci, da si! Če rečeš, potem ti obetam, da hočem tudi jaz poslušati tistega tvojega svetega moža, če je še tako dolgočasen in če je še grši, kakor oni Frank, ki te je prvi učil. Hočem tistega tvojega svetega moža, ki vam razklada vero, tako močno poslušati, da bodem ušesa in usta imela natlačena in ti bom mogla vsako besedo povedati, čuješ, vsako besedo, tako lepo, kakor znaš ti sam, če še lepše ne.“

„Nu, vendar jedenkrat priznaš, da je lepo. O, Grimislava, kadar stoprav ti res slišiš svetega možá, našega otca in učitelja Metoda, kako on govori, kakó njegova beseda srca užiga, temoto uma razsvitlja, o, Grimislava to je lepo! Potlej morebiti tudi ti nehaš tako zbirati nesvete besede.“

Deklica gleda mladeniča in se čudi. Tako govorečega, tako navdušenega ga prej ni poznala. Tudi zdaj ga ni umela. A ljubila ga je strastno. Zato se ga je tudi toliko bala, da mu ni hotela povedati, da ga ne umeje. Da nekaj govori ž njim, vpraša ga:

„Kakó si rekel, da se imenuje tvoj sveti učitelj?“

„Metod.“

„In od daleč sem je prišel k nam, pripovedoval si domá? Od kod? Povej mi še jedenkrat, da si zapomnim, predno ga vidim in slišim.“

„Prišel je od Slovenov na severu, kjer je pri knezih Kocelji in Rastislavu oznanjal sveto vero in njiju narod Kristu pridobil. A k tem slovenskim knezom je prišel še od dalje, od Slovenov iz grške dežele.“

Tako je mladi Strahomer pripovedoval in to je bilo precëj vse, kar je on slišal in védel.

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

I.

Zabave v stari Ljubljani.

Svoje dni je bila Ljubljana kaj veselega lica. Poročila o zabavah sezajo celó v najstarejšo stoletje nazaj. Dasi so bili časi dosti-krat resni, ohraniti so si znali meščanje vendar vesele obraze; celó mestni očetje so časih pozabili svojo resnost ter osnovali someščanom v zabavo marsikatero veselico. Že 1092. leta so napravili za čolnarje regato ali dirko na vodi. Zmagovalcem so odmenili troja darila, jeden tovor vipavskega vina, tri vatle sukná in jeden par nogavic. Veselica je bila podobna viteškemu turnirju na vodi. Dva moža sta stopila z dolgimi drogovi vsak konec svojega čolna, ki sta ga veslala po dva izurjena ribiča. Ko se je dalo znamenje za boj, zdrčala sta čolna drug proti drugemu, borilca sta se pa vzajemno skušala z dolgim drogom pahniti v vodo. Kdor izmed njiju je bil dregnen v vodo, ni se smel več pokazati v čolnu; kdor je hotel in kogar je skominalo po tovoru vipavskega vina, stopil je na njegovo mesto. Dobil pak je tisti, kdor je poslednji ostal v čolnu. Smeha je bilo pri ti zabavi gotovo dosti.

Drugo in tretje darilo, sukno in nogavice, bile so izobešene na mostu, pač na Čevljarskem mostu, ker jih Ljubljana takrat več imela ni. Tekmovalci so se spustili v majhnih čolnéh vsi ob jednom v dir; kdor je prvi došel do mostú, temu se je prisodilo darilo.¹⁾

Leta 1143. se je vršil velik turnir, h kateremu je pridrla obilo plemstva z Avstrijskega, Koroškega in iz Furlanije.²⁾

¹⁾ Valvasor XI. p. 685.

²⁾ Valvasor XI. p. 710.

Leta 1257. so osnovali predpustom sinovi in hčere ljubljanskih meščanov več veselice. Med drugim je plesalo tudi dvanajst deklic in dvanajst fantov na Starem trgu pod lipo pred sedanjim deželnim sodiščem. Poštenje in dostojnost pak se tudi pri ti zabavi ni smela pozabljati. Če smemo Preširnu verjeti, nadzoroval je plesišče povodnji mož sam, neizprosljiv redár.

Iz Valvasorja bi se dala nabrati cela kopa poročil o tem, kako rada je bila Ljubljana kedaj vesela; omenili bi lahko takozvanih „bade-stuben“ in drugih zabavišč, a tu hočemo podati rajši kaj menj znanega.

Da ne bi pošel Ljubljančanom nikdar humor, preskrbeli so jim mestni očetje godbo za vsak dan ter plačevali iz mestne blagajnice po štiri mestne piskáče, „Stadtthurner“ zvane. To je bila prva ljubljanska godba. Ime so dobili od piskarskega stolpa („Pfeiferturm“) na gradu, ki je stal nekje tam, kjer imajo dandanes postavljene kanone, s katerimi se naznanja požar v mestu ali njegovi bližnji okolici. Visoko gori pod linami je piskarski stolp okoli in okoli obdajal lesen hodnik, kamor so po leti vsak dan, po zimi pak le ob lepih dnéh po jedno uro pred poludnevom imenovani godci posedli ter jeli trobiti na tri trobente in jeden rog. Že leta 1544. jih je bilo slišati po mestu. Čudno pak, da si Ljubljančani niso mogli sami teh piskáčev vzgojevati. Imenovano leto se je pogajál magistrat s piskáči iz Beljaka, ter jim, vsem štirim skupaj, obljubil 110 gl. letne plače, vsakemu jedno obleko in kurjavo, kolikor bi je potrebovali če bi hoteli priti v Ljubljano. Dobro vedoči, da se godca denar ne drži rad dolgo, obljubili so jim dati že naprej 40 gld., da bodo lože prišli iz Beljaka v Ljubljano.¹⁾

Zaradi resnih časov, sovražnika, kuge in razsajajočih boleznij, ali smrti kacega Habsburžana pak so morali ti godci marsikaterikrat utihniti. Dostikrat je moral magistrat sam, boječ se božje kazni, le preveselim meščanom zaukazati, naj malo odjenjajo in delajo pokoro. Leta 1568. so se prepovedala vse svatovščine, vsi hrumeči obadi, zlasti botrinje, dokler se ne obrne na bolje.

Kadar so opravili mestni pi-skáči svoj obligatni posel na grajskem stolpu, hodili so po hišah, zlasti krčmah gost. Zaradi smrti cesarice Leopoldine leta 1650. izdana prepoved, da se ne sme več gosti, pripravila je mestne piskáče skoraj na beraško palico. Prosili so zatorej vlado v Gradci, naj bi se jim vender dovolilo, da bi smeli zopet gosti vsaj pri „poštenih svatovščinah“ in shodih. Prošnja se jim sicer ni odbila; prepovedalo pak se jim je gosti na ulicah ali tam, kjer se pleše.

¹⁾ Mestni arhiv: Gerichtsprotocoll v. J. 1544.

Mimo teh mestnih godcev pak se je nahajala v mestu še neka godčevska družba in takozvani „Stadtgeiger“. Tudi te je plačevalo mesto. Ž njimi so se l. 1712. mestni piskači prav resno spopadli. Objaviti se je moral nalašč zanje godčevski red, ki je ukazoval, da v Ljubljani ne sme biti več mestnih godcev („Stadtgeiger“), kakor največ štirje, a še ti ne smejo mestnim piskačem pred ustmi prestrezati ljubega kruhka. Gosti smejo le, če jim dovolijo piskači — „Stadtthurner“.

Godčevski zaslužek je bil gotovo jako dober, ker predpustom so prihajali v mesto celó kmetski godci, ki pak so se morali pri piskatih oglasiti in dobiti od mestnega sodnika dovoljenje, sicer so jim gosli pobrali ter jih razbili.¹⁾

Kjer se gode, tam se tudi pleše. Najstarejše plesišče je bilo na rotovži. Zato je bila odmenjena majhna soba zadaj proti gradu. Tu se niso snovali samo bali, ampak zalegati je morala ta soba tudi za gledališče, predno se je sezidalo deželno gledališče (l. 1765.)²⁾ Predpustom l. 1762. je bilo na rotovži od 16. januarija pa do 13. februarja osem balov. Magistrat je pobiral od njih majhno pristojbino, ki mu je vrgla to leto 217 glđ, kar pač dokazuje, da so se Ljubljanci plesov mnogobrojno udeleževali. Vstopnina za gledališke predstave je bila trojua; nekateri prostori so se zvali „Siebzehnerplätze“, drugi „Siebner“- in tretji „Groschenplätze“, plačevalo se je torej po 17, po 7 in po 3 kr. vstopnine.

Takozvani „nemški komedijanti“ so pač prihajali dostikrat v Ljubljano igrati na rotovži. Tudi h gledališkim predstavam so v Ljubljani radi hodili. Leta 1729. bila je družba komedijantov ne le predpustom v Ljubljani, ampak ostala je tu celó v postu ter dajala predstave, češ, da so duhovskega značaja. Ko je o tem zvedel škof, prosil je vicedoma, cesarjevega namestnika, naj te predstave o tako svetem času prepove, ker se že ljudje sami spotikajo óbnje. A vicedom je škofu odgovoril tako „škandalozno“, da se je ta óbrnil naravnost do cesarja, ki je vicedomu zaukazal, naj mu poroča o ti stvari.

Vicedom je pritegnil, da je dal on dovoljenje za igranje, kajti predstavljale so se same take igre, ki so se smele igrati pred tremi leti v postu celó v Gradci, kjer je imela avstrijska vlada svojo stolico, in pred dvema letoma v Solnogradu, v duhovskem mestu. Predstavljali pak so jih ravno isti igralci. Iz vicedomovega poročila zvedamo nadalje, da se je igralo po službi božji, torej po dnevi, in da so zahajali k predstavam večinoma vsi plemenitaži. Celó vicedom sam, najvišji cesarski oblastnik, udeležil se je vseh štirih, a ni našel na njih nič spotak-

¹⁾ Mittheilungen, 1863. p. 101—103.

²⁾ Mestni arhiv fasc. 10.

ljivega; bile so bolj oratorijem nego „komedijam“ podobne. Odločevalno je bilo zanj, da si morajo tudi komedijanti služiti svoj kos kruha.

V Ljubljano došli komedijanti so se morali oglašati pri vicedomu in mestnem sodniku ter plačevati majhen davek.¹⁾

Sicer pak so potrebovali to sobo na rotovži tudi za menj fine zabave. Leta 1763. kazal je n. pr. neki Italijan opico in ježevca. Od te male menažarije je zahteval magistrat po 1 gld. pristojbine.²⁾

Predno se je sezidalo gledališče, igrale so se gledališke igre le še v jezuitskem kolegiji pri sv. Jakobu in v deželni hiši. Deželni stanovi so podpirali ta zavod radi ter mu dovoljevali sredi minulega stoletja po 100 gld. na leto, vrhu tega pak so še popravljali vse, kar se je pri gledališči pohabilo.³⁾

Opereto so gojili zgolj plemenitaži in sicer v deželni hiši. Za to pravico so plačevali mestu po 2 gld. od operete. Na kaj se je pri tem opiral magistrat, ne vémo; vsekako pak je čudno, da je mogel magistrat od deželne hiše kaj zahtevati, ki je bila sicer vendar popolnoma neodvisna od njega. Leta 1765. predstavljalo se je v deželni hiši tri-najst operet in osem „komedij“.⁴⁾

Še le l. 1765. so si omislili stanovi za glavno mesto dostojno gledališče. Pri ti zgradbi je pomagal tudi magistrat. Dal je namreč brezplačno mnogo lesa zanj. Deželni stanovi so se mu skazali s tem hvaležnega, da so mu podarili v novem gledališči ložo, katero pak si je magistrat moral sam prirediti. Ta loža je ostala zatem mestnim očetom. V katerem redu pak so se vrstili in koliko jih je smelo priti vsak večer v ložo, ne vem. A dolgo se mestni očetje te lože niso mogli veseliti. Njihovo gospodarstvo je namreč cesarici Mariji Tereziji od leta do leta menj ugajalo. Ker niso nič pomagali vsi odloki, vzela jim je iz rok ter je oddala okrožnemu uradu. Le-tá je ukazal, da mora magistrat prodati vse svoje nepremično imetje, hiše, njive, travnike, a tudi pristojbine, mostarino, itd. Med to za prodajo odločeno imetje je bila sprejeta tudi gledališka loža. Magistrat se je temu protivil na vse kriplje, dokazoval svojo res utemeljeno pravico, a zastonj — loža se je prodala, a denar se ni vložil v mestno blagajnico, ampak v deželno. Bila je to druga krivica, ki se mu je zgodila. Pritožil se je sicer celó do cesarice, toda zmagali so deželni stanovi in denar je ostal v njih blagajnici.⁵⁾

¹⁾ Mestni archiv fasc. 208—209.

²⁾ Mittheilungen 1863. p. 60.

³⁾ Deželni arhiv. Landtagsprotocolle Bd. 47. fol. 346.

⁴⁾ ibid. fasc. 208—209.

⁵⁾ Mestni arhiv fasc. 102.

Katera loža je bila nekdaj magistratova, ne vem povedati, ker se ni zabeležilo, kateri meščan ali plemenitaž jo je kupil.

O početku našega ljubljanskega gledališča bi rad kaj zapisal in ta ali oni bi utegnil to poročilo brati z interesom, a naši očetje si niso mislili, da bomo njih sinovi tako sila zvedavi o tem, kaj so počenjali, kaj jeli in pili in kako se zabavali. Le iz leta 1792. ohranila se je pogodba gledališkega ravnatelja z nekim igralcem Vodraško, ki se je zavezal sodelovati pri vseh igrokazih in operah, prevzeti vsako vlogo, dobro se je naučiti in jo dobro igrati, vrhu tega pak „figurirati“ tudi v baletih. Za to mu je obljubil ravnatelj po 6 gld. na teden; toda le tiste tedne, ko se bo res igralo, sicer pak le polovico. Ako bi ravnatelj kdaj iz proste volje dovolil igralcem benefico, smel bo tudi on dospele novce deliti z drugimi kolegi.¹⁾

Na rotovži in v deželni hiši pak so se tudi potem, ko se je sezidalo gledališče, vršile predstave še dalje.²⁾

Novo zabavišče je dobila Ljubljana z reduto, ki so jo sezidali okoli leta 1774—1775.³⁾ Reduta je bila odmenjena za bale. Vstopnina je bila primeroma precej visoka, kajti do leta 1792. se je plačevalo za osebo po 34 krajcarjev, magistrat pak je zahteval, naj bi se povišala še za 6 krajcarjev, ki naj bi se stekali v mestno blagajnico, da se preskrbi Ljubljana po noči z razsvetljavo, ki je bila do takrat še popolnoma neznana. Tudi v reduto so zahajali Ljubljančani kaj radi, kar se posnema iz tega, da je računal magistrat pri toliko povišani ceni na 30 gld. več za vsak bal. Povprečno se je torej udeležilo vsacega bala po 300 oseb.⁴⁾

Tudi nekak cirkus je bil že Ljubljančanom pred sto leti znan. Leta 1791. skazoval je neki umetni jezdec z dvajsetimi konji svoje umetnosti v šempeterski kasarni.⁵⁾

Za znanstvena predavanja pak naši očetje niso imeli toliko veselja. L. 1758. je oznanil neki holandski umetnik, da bo kazal „znanstvene in mehanične umetnosti“ v deželni hiši. Prišlo je malo gledalcev

¹⁾ Mestni arhiv fasc. 197.

²⁾ Mestni arhiv fasc. 208—209.

³⁾ Pred letom 1774. gotovo ne. O velikem požaru l. 1774., ki je nastal 28. junija v Krakovem, upelil tu 51 hiš, preskočil Ljubljano ter na Starem trgu uničil 58 poslopij, med njimi tudi Šentjakobsko cerkev, o tem velikem požaru pogorel je tudi jezuitski kolegij in seminar. Na mestu seminarja so sezidali reduto. Na mestu kolegija, stoječega vsporedno s sedanjo Virantovo hišo, pak so odprli lepi Šentjakobski trg; soha Matere božje stoji zdaj na nekdanjem jezuitskem dvorišči. Pis.

⁴⁾ ibid. fasc. 99.

⁵⁾ ibid. fasc. 3.

in še od teh jih je plačalo le triinštirideset vstopnino, drugih pak do tega ni bilo nikakor mogoče pripraviti. Mož je bil prisiljen prositi, naj se mu nekoliko davka od te predstave spregleda, kar mu je tudi magistrat storil ter mu vrhu tega dal še pohvalno pismo, da je o priliki lahko pokaže v drugih mestih.¹⁾

Iz tega pak se nikakor ne sme sklepati, da se naši očetje niso brigali za noben napredek. Ne, ravno narobe! V marsikaterem oziru bi človek lahko skazal, da so posegli Ljubljančanje po novih izumih kaj hitro in z obema rokama. To velja celo o zabaviščih. Kavarne n. pr. nahajamo že zgodaj v početku minulega stoletja. V drugi polovici in proti koncu njegovemu je štela Ljubljana pet kavarnarjev, ki so se združili v kavarnarsko zadrugo (Caffeesiederzunft). Po kavarnah se je tudi igralo, kakor dandanes, vse: karte, domino, šah in biljard. Najstarejši biljard je stal pač na rotovži v oni že večkrat omenjeni gledališki in plesni sobi. Sicer pak se biljardov ni dosti nahajalo po kavarnah, morebiti vseh skupaj komaj dva. To pa posnemam iz tega: leta 1754. si je želel omisliti magistrat za ljubljanske postopače kaznilnico in posilno delavnico. Vzdržavati jo je menil iz raznih dohodkov, zlasti iz zabavišč; med njimi se je spomnil tudi kavaren in njenih biljardov ter naložil na vsacega po 1 goldinar davka na mesec. Od 1. junija 1756. do 18. aprila 1758., torej v 23 mesecih, došlo je v mestno blagajnico od vseh biljardov samo 29 gld. Ako so torej vsi kavarnarji redno plačevali, moglo se je v Ljubljani igrati največ na dveh biljardih, če izvzamemo rotovškega; pa še od teh dveh se ni ves omenjeni čas plačevalo, sicer bi moral znašati davek vsaj 46 goldinarjev. Za biljard niso imeli namreč Ljubljančanje prav nobenega veselja, igrali so to igro samo oficirji. Ko so pak le-ti odšli, ni se več mesecev nihče doteknil biljardske palice. Neki kavarnar je prosil, naj se mu odpiše naloženi davek, ker mu biljard ne nosi niti krajcarja dobička. Magistrat, ki ni hotel, da bi se kavarnarji hvalili, kako so ga osleparili, ustregel je sicer njih prošnji, toda ob enem je ukazal, naj se nerabljeni in z davkom ne več obloženi biljardi z vrvicami prevežejo, čemur se kavarnarji niso prav nič upirali; bilo je torej vender res, da se za biljard ni zanimal nihče domačinov.²⁾

Jeden biljardov, ki jih imamo tu v mislih, nahajal se je v veliki sobi v gledališči. Med predstavami pak se na njem ni smelo igrati, češ, „da je to za gledališče preveč nevarno“, bržkone zavoljo tega, ker se je pri igri kadilo.

¹⁾ ibid fasc. 208—209.

²⁾ Mestni arhiv f. 208—209.

Večje pa je bilo število kegljišč, od katerih se je pobiral pa le samo polovico leta davek, in sicer od 1. majnika pa do konca oktobra. Gledé davka so se stavila kegljišča z biljardi v jedno vrsto, kajti za pol leta se je plačevalo le pol goldinarja davka. Onih 23 mesecev so plačali gostilničarji za kegljišča 19 gld. 49 kr. Prijazni čitatelj naj tu sam sklepa, koliko kegljišč je utegnilo biti v mestu.¹⁾

K sklepu pojdemo v zabavišča najnižje vrste, v gostilne, kjer je bilo vedno dosti vriša in šuma. Da ne bi se Bog žalil, deloma pak tudi zato, da ne bi motili poštenega meščana v spanji, ukazal je župan l. 1562., da se čez deveto uro pijancem in postopačem ne sme točiti vina. Nikomur naj ne pride na misel, po ti uri razgrajati po mestu, bodisi s katerim koli muzikalnim orodjem. Za tujce, ki jih je takrat prihajalo skozi Ljubljano vedno mnogo več, smele so biti gostilne delj odprte, toda zjutraj se pred pridigo in službo božjo celo za te niso smele odpreti. Gostilničarju, ki bi bil dal tujcu ali domačinu pred službo božjo juhe, pelinkovca ali kacega družega vina, naprtili so ostro kazn.²⁾ Sicer pak je veljala ta navada še več ko dvesto let potem in še leta 1785. so za 24 ur zaprli točajko, ki je dala neko nedeljo pred deveto uro godcem vina.³⁾ *of na deželi - med božjo službo*

Pred sto leti je bilo po ljubljanskih gostilnah jako živahno. Leta 1748. se je gostilniški čas za jedno uro podaljšal, vender so baš tisto leto zasačili v neki gostilni dva razsajajoča dijaka še ob jedni uri po polunoči. Jednega izmed njiju so zapodili iz šole, družega pa priprli osem dnij ne že zaradi pozne ure, ampak ker sta se lotila ponočne straže, jeden s kamenjem, drugi celo s pištolo. Iz šole zapodeni dijaki so se morali tekom štirinajstih dnij odločiti za kako rokodelstvo, ali pak so jih vteknili v vojake, ali jih obsodili na kak „labor publicus“. Gledé ponočevanja so pazili na vojake celó strože, ko na civilne ljudi; ko jim je vojaški rog odtrobel spat, ni se smelo dati nobenemu vojaku vina, razven če je pokazal dovoljenje svoje vojaške gosposke.⁴⁾

Razven vina vlekla je Ljubljančane v prvi vrsti v gostilne godba. Iz te slabe navade pak so si deželni stanovi vedeli konec minulega stoletja ustvariti studenec seveda ne Bog ve kako bogatih dohodkov. Naložili so davek na godbo, takozvani „Musikimpost“, ter ga dali v najem. Uredba pak je bila še jako slaba. Najemnik je moral namreč

¹⁾ ibid.

²⁾ Mestni arhiv fasc. Miscel.

³⁾ ibid. Rathspatocoll 1785. Izmed svetovalskih protokolov ohranil se je jedino ta.

⁴⁾ ibid. fasc. 264.

hoditi sam po gostilnah ter sam pobirati godčevsko pristojbino. Ako je zvečer zamudil kako gostilno, bila je njegova škoda. Leta 1793. so godli po gostilnah tudi že vojaški godci, bržkone na svojo roko. Najemniku godčevske pristojbine se je to leto naznanilo, da je neki gostilničar imel minulo noč godce, a plačal mu ni nič, zaradi česar ga je ta ovadil gosposki. A gostilničar se je izgovarjal na vojake, ki so dejali, da so pristojbino plačali že sami. Imenovati pak ni vedel nobenega, neznani so mu bili vsi razven bobnarja pri velikem bobnu („der grosze Trommelschläger“).

Godci so postajali tačas tako predrzni, da so prihajali celo tjakaj gost, kamor jih nihče klical ni. Zato se je moral leta 1795. izdati ukaz, da se bodo vsi tisti godci kaznovali, ki bi prišli gost k svatovščinam brez dovoljenja ženinevega ali nevestinega.¹⁾

Konečno naj nam živahnost po mestu potrdi še veliko število gostilen. Z gostilniškim obrtom se je bavilo leta 1792., ko je štela Ljubljana s predmestji vred samo 10.000 ljudij, 157 meščanov, in sicer se je nahajalo v mestu 47, na Poljanah 22, na šempeterskem predmestju 31, v kapucinskem predmestju 19, v Gradišči 26, pred samostanskimi vrati 7 in 5 gostilen v Krakovem in Trnovem.²⁾

in jih semj ni toliko!

Vissáron Grigórjevič Bělinskij.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

Redki so možje, ki z mogočnim svojim duhom odločno vplivajo na svoj narod ter so mu tolmači napredka in voditelji na potu zdravega razvitja. Delovanje takih izbrancev je poučno — ne samo za jeden narod, ne samo za jedno dobo. Posebno mnogo ima učiti se slovanstvo in sicer iz prošlosti in sedajnosti drugih narodov in — svoje. Naša kulturna sposobnost pa se kaže in se bode kazala v tem, kako umejemo spoznavati smisel dosedanjega razvitja. Saj to je jasno, da zgodovinsko življenje narodov vlači za seboj mnogo balasta, ki nas lahko moti, da ga jemljemo za resnične pridobitve — četudi je le ovira zdravemu razvitju — ter tako ne vidimo čistega zlata, skritega med balastom. Koliko je navideznega kulturnega bogastva in kako srečno bi bilo slovanstvo, ko bi se ga moglo ogibati! Ali ni

¹⁾ Mestni arhiv fasc. 34.

²⁾ *ibid.* fasc. 114.

tako: omiko sprejemljemo površno in zato ne umejemo prav ceniti nì kulturnega življenja drugih narodov, nì svojih pridobitev, nì potreb. To velja o slovanstvu sploh in gotovo tudi celo o največjem njegovem delu, o Rusih, pri nas, malih pa še bolj. Kako hitro si osvajamo omiko, kako ponosni smo na svojo — revščino, kako zadovoljni vsak s seboj in kako radi pozabljamo na ono organično medsobno zvezo, za katero bi morali posebno težiti, da si v nji pridobimo čvrsto podlago kulturnemu življenju! Slaba je ta zveza: učenje in medsobno praznovanje mora jo krepiti. —

Ruska literatura bila se je s Puškinim povzdignila do nenadejane visote. Ali on in sploh pisatelji prvih treh desetletij našega stoletja so bili še vedno najprej čisti umetniki, zaljubljeni v sebe, svojo srečo in gorje, daleč od nemira javnega življenja, a ne svestni vzgojitelji društva v strogem smislu. Taki začenjajo biti še le pisatelji štiridesetih let: oni odkrivajo nove ideje in ž njimi nabajajo nove strani v ruskem življenji. Prejšnji pisatelji idealizujejo prirodo in življenje, posebno pa ljubezen, s katero se najbolj pečajo in sicer tako, da se za drugo življenje skoro ne menijo, poznajo ga ne ter v svojih vzvišenih čutih ne znajo delati; vsako resno delo jim je pusto, dolgočasno, ali zato lepo, navdušeno govore o čisti umetnosti, ljubezni ter so kraj vsega svojega abstraktnega navdušenja vender le — površni. Še le Gógolj je prisilil rusko društvo, da se je jelo odvracati od prejšnjih, navadno precej pustih literaturnih junakov, kakeršna sta n. pr. Puškinov velikosvetki sebičnež — Oněgin in Lermontovelj — Pečórin, pravi junak našega časa. Ti romantični junaki gubé svoje čarovitost, brž ko društvo začjenja bolj gledati náse in počasi razumeva vso globoko strupenost življenja svojega.

Najboljši pisatelji sledé Gogolja, četudi jih čisti umetniki hudo napadajo: s svojim resničnim pripovedovanjem budé v društvu navdušeno hrepenenje, da se življenje popravi, da se ideje oživé in oplodé. Znanost, posebno Heglova in Schellingova abstraktna filozofija, dobro vpliva na najbolj darovite ljudi. Pa tudi francoska literatura vpliva na rusko društvo: bavila se je tedaj posebno s praktičnimi nalogami in materijalnimi ter moralnimi vprašanji, tičočimi se javnih in družinskih razmer. Posebno vpliva tu na rusko občinstvo — George Sand. Pa tudi angleška literatura ne zaostaje: prevajajo in čitajo posebno Dickensa.

V tem bujnem literaturnem življenji sta se razvili tu posebno dve literaturni stranki, zapadna in slavjanofilska. Tretja — naturalna

— stoji nekako v sredi med njima: njen oče je Gógolj. Zanimivo je, da se javljajo tu prvi bolj ali menj zavedni ruski socialisti, ako smemo tako imenovati ljudi, ki so resno težili, da proučé društveno stanje, njegove vrline in slabosti in njihove uzroke. Kar je Gógolj delal bolj instinktivno, nadaljevali so ti možje svestno ter se posebno bojevali za osvobodjenje kmetov. Poezija se je morala umakniti prozi, katera gospoduje še sedaj.

Predstavitelj največje in najvažnejše literaturne stranke, zapadne, bil je Bělinskij.

I.

V. Gr. Bělinskij se je rodil meseca februarja 1810. l. Bil je sin revnega zdravnika v mestu Čembaru penzenske gubernije. Otročja leta mu niso bila vesela, ker v hiši ni bilo prave zloge in pravega miru. Ne zvršivši gimnazije v Penzi stopil je na moskovsko vseučilišče (1829). Leta 1830. je zapel nekaj — slabih pesmij, odlikoval se je pa že tu s tem, da mu je bila resnica nad vse sveta in da jo je iskal z vso gorečnostjo svojega živega navdušenja. Rad je obiskoval gledališče in poskusil se sam v tragediji, ki je bila polna ubojev in krvi t. j. strašno romantična.

Na vseučilišči se je malo naučil, najbolj sta vplivala nanj profesorja Pávlov in Nadéždin, posebno poslednji; bil je celo izključen iz vseučilišča „radi nesposobnosti“. Pravi uzrok pa je bila pač preromantično-strastna tragedija, dana profesorjem na cenzuro. V jako težavnem stanju se je živil s prevodi iz francozkega in poučevanjem v aristokratskih hišah.

Prvi literaturni poskusi so bili natisnjeni l. 1831., ali pravo literarno delovanje začenja se vendar še le l. 1834., ko je v časopisu „Molvá“ izšla njegova razprava „Literaturna premišljavanja“, kjer vidimo že jasno izražene črte njegovega smelega kritičnega talenta. Trdi tu, da še ni prave ruske literature in določuje, kaka je in ima biti prava literatura. „Mi nimamo literature — pravi na kraji te obširne razprave — ponavljam to z navdušenjem, z radostjo, ker v ti resnici vidim zaklad bodočih uspehov.“ Tu je že izražena glavna misel. „Poglejte dobro — veli dalje — razvitje našega društva in pritrdili mi bode, da imam pravo. Glejte, kako novi narastaj, ne verujoč več v genijalnost in brezsmrtnost naših literarnih proizvodov, ne da bi pisal in izdaval nezrele stvari, strastno se posvečava znanosti ter crpi živo vodo¹⁾ omike pri samem studenci. Vidi se, da mineva doba detin-

¹⁾ Narod misli, da mrtev človek, poškrbljen z „živo vodo“ more zopet oživeti.

síva. In daj Bog, da bi čim prej prošla. Ali še prej daj Bog, da kmalu kmalu vsi nehajo verjeti, da imamo literarno bogastvo. Plemenito siromaštvo je boljše ko umišljeno bogastvo. Pride čas — omika se bo razlila po Rusiji kakor širok potok, umna fizionomija naroda se bo označila in tedaj bodo naši umetniki in pisatelji dajali svojim delom pečat ruskega duhá. Ali sedaj je nam potrebno učenje, učenje (Soč. Běl. I. 130—31).“

Kaka smelost in samostalnost mislij! Pravi prelom v ruski kritiki! Življenje sodi se tu na široko, v svoji celini, po svojem smislu. Odkod ta zrelost? Mnogi so pripisovali to razpravo prof. Nadéždinu — celó prijatelji Bélinskega v krogu Stankévičevem. Bila sta namreč v Moskvi tedaj dva kroga, kjer so se shajali in razgovarjali mladi ljudje: Herzenov, kjer so se razpravljala bolj politična, ekonomična in socijalna vprašanja, in Stankévičev, kjer se je bolj gojila abstraktna nemška filozofija. V svojem (Stankévičevem) krogu se je Bélinskij seznanjeval z vsemi znamenitimi pojavi in vprašanji v ruski in inozemni literaturi, tu je zorel in dozorel njegov talent, tu se razvila ponosna zavest, s katero je že l. 1834. (v pismu od 4. septembra) mogel reči, da ne bode nikjer in nikoli propal negledé na vsa preganjanja krute usode. — On je bil človek živega, bistrega uma, strastno težeč za resnico in zato je sám prvi priznal, če se je zmotil.

V drugi razpravi „Ničto o ničém“ sodi kritik rusko literaturo precej blago, ker so bile ravno tedaj pojavile se prve Gogoljeve povesti ter prepričale Bélinskega, da stanje ruske literature vendar ni tako slabo. A v tretji razpravi „O rússkoj póvësti i o póvëstjah Gógolja“ kritik najbolj napada nemški romantizem, v katerem da vlada samo domišljija brez vsake realnosti, Gogolja pa tolmači in navdušeno brani njega in „naturalno“ šolo sploh. Po prvi svoji znameniti razpravi je pisal mnogo za časnika „Teleskóp“ in „Molvó“, katera je celo uredoval l. 1835. okoli pol leta ter je „Teleskópu“ dal kritičen značaj.

Pod vplivom Hegla se je razvil konservatizem Bélinskega in sicer ravno tedaj, ko je njegovo stanje bilo jako težavno, tako da so mu gotovo krivo očitali, da so njegovi poznejši demokratični nazori bili plod slabih materjalnih okoliščin: ravno narobe je resnica, ker te nazore je gojil še le tedaj, ko je bil materijalno že preskrbljen. Ta filozofski konservatizem, osnovan na ozko razumljenem Heglovem izreku, „da je vse pravo, kar obstoji,“ je sicer odvrčal Bélinskega od politike in društvenih vprašanj, ali mu ni zatrl gorečega navdušenja in ljubezni za resnico, široko svobodo in omiko. Prijatelja Stankévič in Mihael Bakúnin delujeta tu največ nanj in Belinskij sam priznava, da sta ga

ona dva najbolj „razvila“. V takem stanju hvali samodržavje, katero da daje polno svobodo misliti, omeja pa slobodo očitnega govorjenja in vmešavanja v njegova dela, graja Schillerja, ker mu je pretenden-ciozen itd.

Vse to kipi v Bêlinskem posebno od l. 1838., ko je uredoval „Moskovskega Nabljudátelja (opazovalca). V svojih kritičnih razpravah navdušuje se za Nemčijo, imenuje jo novi Jeruzalem, sodi francozko literaturo prav strogo ter jo — kara. Izdal je Bêlinskij okoli pet zvezkov „Nabljudátelja“ in napisal več razprav n. pr. o Hamletu. Najbolja pa je kritika komedije Griboédov-a „Góre ot uma“ in Gogoljevega „Revi-zórja“. Obe sodi z gledišča čiste umetnosti ter prvi očita, da ni dovolj „umetniška“. Tiskal je tudi jedno dramo v petih dejanjih („Pjatidesjátjy dja-djuška“), katero so sicer nekolikokrat igrali, pa brez posebnega vspeha in Bêlinskij je spoznal, da to ni njegov poklic. Prej (l. 1837.) je bil napisal rusko gramatiko, da si zasluži denarjev — tudi brez vspeha. Glavna zasluga uredovanju tega časopisa pa je ta, da je Bêlinskij ustanovil pravilno oceno literaturnih pojavov, odvrget romantično ropotijo in gladil pot Gogoljevemu realizmu. Vender časopis ni imel veliko vspeha, tako da ga je l. 1839. sam ustavil in začel iskati si dela v Petrogradu pri uredniku „Otéčestvennyh Zapísek“ — Krajévskem, ki je njegove pogoje sprejel ter oddal mu v časopisu oddel za kritiko in bibliografijo.

S prijatelji v krogu Stankevičevem se je bil sprl tako, da mu je lo-čitev od njih bila laglja, četudi se je bilo življenje v krogu ravno tedaj oživel s pristopom novih členov, ki so bili posebno navdušeni za nove radikalne ekonomske teorije, razširjene tedaj posebno med Fran-cozi. Zato je padal Heglov vpliv tudi pri Bêlinskem, posebno pa ko se je bil sprijateljil malo pred odhodom v Petrograd še s krogom Herze-novim, kjer so se tedaj najrajša razpravljala zgodovinska in društvena vprašanja. Členi Stankevičevega kroga so iskali še vedno abstraktne resnice in osebne popolnosti, Herzen in njegovi prijatelji so hoteli slu-žiti občinstvu, narodu. Prvi so visoko cenili nemško literaturo ter prezirali „lahkournne Francoze“, drugi so sicer tudi spoštovali nemško znanost in pesništvo, veliko menj pa filozofijo, ali cenili so visoko Francoze in pomen političnih idej sploh. Opazili in cenili so Goethe-jevo objektivnost, videli so pa tudi njegovo politično ravnodušnost.

Bêlinskij se sicer v svojem konservatizmu dolgo ni menil za poli-tične ideale Herzenovega kroga, potem pa ga je bilo sram za razpravo „Torodinskaja godovščina“ (obletnica), ker je bil pokazal tu preveč čisto abstraktnega kosmopolitizma in premalo ruskega domoljubja. Vender zato ni prestopil k slavjanofilom, temveč je ostal vedno bliže

Herzena, s katerim se je sicer rad prepiral, če tudi je Herzen veliko več znal, kakor Bêlinskij in njegovi prijatelji, ker je že od mladosti z bistrim očesom opazoval svet in začel ga dobro razumevati. Krajni idealizem je pobijal z zgodovino, abstrakcije s prirodoslovnimi znanostmi, katerih nasprotniki niso znali. Vplival je tako močno na Bêlinskega in prijatelje njegove, z druge strani pa so ga oni opozorili na Hegla, in v Petrogradu sta se Bêlinskij in Herzen še veliko bolje razumela.

V oktobru 1839. l. je Bêlinskij zapustil Moskvo in se preselil v Petrograd.

(Dalje prihodnjič.)

Pri gozdnem križi.

Nselej, kadar mimo tebe,
Gozdni križ, me steza vodi,
Náte gledam z dušo verno
In pokojen grem od tod.

Poleg tebe raste grmič,
Oh, noseč bodoče trne,
Ali poleg trnov tudi
Cvete nosi on srebrne!

Ptiček droben je priletel
In na vejo sédel léhko,
Potlej pa s prečistim glasom
Pesemco zapél je méhko.

1.

In to cvetje snežno belo
V vetru dviga se in niža
In cvetočo krono plete
V tihi mrak okoli križa . . .

Sam stojiš v tihoti senčni,
Gozdni križ, in nihče záte
Skrbi nima; pómlad sama
Ta ni še zabíla náte!

2.

Molčal gozd je, ko polahno
Pesem ta je utíhnila,
Jaz samó sem vprašal tiho,
Če ni to — molitev bila?

Anton Funtek.

P t i č u.

Gn ti zaupno k meni si
Pribežal, ptiček, iz zameta?
Mar vedel si, da boljše dni
Zavetje moje ti obeta?

Nikar se, drobní ptič, ne boj:
Gorák kótiček v mrzli zimi
Ponuja dom ti mirni moj,
V njem žívi, pevaj brez skrbi mi!

Tu pač ne bo moril te mraz,
Ne bo te hudi glad zatíral;
Ti lehko pel boš tu na glas,
A zunaj rod bo tvoj umíral . . .

Prijazen moj ti bode dom,
Prijazna roka moja bode;
Preskrbno ž njo te pítal bom,
A dom te čúval bo nezgode.

In kadar zunaj vetrec mil
Zaveje spet čez loge pestre,
Tedaj razpni peroti čil
In zléti vèn med brate, sestre!

Anton Funtek.

O početkih slovenske književnosti.¹⁾

V tristoletni spomin smrti Trubarjeve (1586. l.) spisal Andrej Fekonja.

I.

Pismenost slovenska od IX.—XVI. veka.

Slovenci iz poganske dobe nimamo vsaj do danes nijednega pismenega spomenika, kateri bi nam mogel svedočiti kaj o tedanji prosveti pradedov naših. Nego pričina razvitku národne izobrazenosti naše je izvestno bilo krščanstvo, a posebe temelj književnosti národne še delovanje solunskih bratov ss. Cirila in Metoda, verskih in národnih učiteljev naših. Takoj po prihodu slavjanskih apostolov v našo stran (l. 867.) občutili so tudi Slovenci korist njijinega učenja ter so vsprejeli plodove njijinega uma: knjiga staroslovénska, prvotno občno literarno blagó vseh Slavjanov, pisana s pismom glagolskim, razširila je tedaj s slovénkim bogoslužjem blagi svoj vpliv, kakor po Panoniji tako, vsaj posredno, tudi po Karantaniji in še zlasti v Istri, torej v vsem národu slovenskem, v krasen pospeh njegovega duševnega života. No žal! da je ta zlata doba usodne naše minulosti trajala le kaj kratek vek! Že na konci istega IX. stoletja pali so Slovenci nekaj v robstvo divjih Madjarjev, nekaj v sužnost grabežnih Nemcev. Tujstvo je tedaj naše pradede najprej razkosalo, zatem jih razpršilo ter večji del na vzhodu in ob severu konečno čisto zatrló, ostanke pa po naselbinah in globah zgnetlo takó, da mnogokrat niso mogli ni svobodno dihati, a kamo li delati za národnost in omiko. Povestnica od časov državnega propada našega sém o Slovencih kot takšnih tudi v národnem obziru dolgo dolgo molčí; a na slovstvenem polji slovenskem nam po smrti, oziroma odhodu prvih in skupnih pisateljev vse-slavjanskih skoz dobrih poldeset vekov ostaje skoraj popolna celina.

„Kakor za silnim viharjem, ki brez usmiljenja déla prirode in človeških rok uničí, ne ostane drugo nego puščoba in groza razvalín, znaki življenja pak za dolgo časa, časih celó za vselej nehajo, takó — piše prof. M. Valenčak —, takó se je književnosti in duševni prosveti Slovencev jelo goditi odslej. S prognanstvom slovenske liturgije, z iztiranjem domačih svečnikov in izpodrutjem slovenskih knjig, kar se je vse za Metodovo smrtjo zgodilo, prenehala je národna pismenost in vsako duševno življenje národno ž njo; kajti ni se nikdo našel, ki

¹⁾ Kratek izpisek iz té razprave je bil priobčen v „Slovanu“ 1885. št. 20. in 21.

bi to življenje bil zopet vzbudil in nêtil. Z Rastislavom in Metodóm je ondaj tudi vélika narodna misel bila v grob dëta. Celó znanje narodnega slovenskega pisanja se je pogubilo; kajti bilo ni niti družbe, niti zavoda, koliko menj še posameznikov, ki bi slovensko pismo bili branili, a kdor je bil, da bi bil sploh pisati in čitati umel, ta je oboje znal k večjemu in jedino v tujščini, posebno v latinskem pismu in jeziku.¹⁾

Imamo sicer nekoliko, pač jako redkih in majhnih spomenikov našega jezika iz one dobe po Cirilu in Metodu. Iz mislij puščamo tu kamene napise in rokopise glagolske, kakeršnih se nahaja posamezno in na raznih krajih v jeziku staroslovenskem, ter govorimo le o spomenikih pisanih nekaj z abecedo latinsko, nekaj z nemško frakturo, dakakor brez vse pravilnosti in brez vsakega pravopisnega načela. Najstarejši táki spomeniki jezika karantanskih Slovencev so nam ohranjeni v nekem rokopisu, najdenem v cerkvenem arhivu mesta Freisinga, zató navadno „Brižinski spomeniki“ imenovani, katere sta najprej v tisku izdala Vostokov in Köppen v Petrogradu 1827, zatem Kopitar v knjigi Glagolita Clozianus Vindobonae 1836. tudi Miklosich v svoji Chrestomathia palaeoslovenica 1861. pa A. Janežič v Slovenski slovnici 1854. Sadržujejo a) očitno izpoved, b) homilijo o grehu in vzveličanji, in c) izpovedno molitev. Pisani so izvirno z latinico, a v jeziku so očitno okrepljevani še po nekdanji staroslovenščini, ter izhajajo deloma morebiti že iz VIII., gotovo pa iz X. stoletja, kakor dokazuje Kopitar, na mestu rečenem. Rokopis se sedaj hrani v biblioteki v Münchenu. Za témi nam jako znamenitimi spomeniki književnimi moremo omenjati nekaj drobnih drobnostij, n. pr. nekatera staroslovenska osebna imena pripisana v evangelji sv. Marka iz samostana sv. Ivana pri Devinu v Primorji, tudi od VIII. do X. stoletja. kar nam je razglasil S. Rutar v „Li. Zvonu“ 1882, str. 471 sl. pišoč o tém: „Svetoivanski evangelij spada torej med najstarejše spomenike stare karantanščine in je vreden, da se omenja poleg brižinskih spomenikov; zlasti v glasovnem obziru je ta jezikovni spomenik prevažen, ker kaže, kako so se takrat nekatere črke izgovarjale in kako se je karantanska slovenščina razlikovala od panonske.“ Potém imamo iz XIII. stoletja zabeležen slovenski pozdrav: „Buge waz primi gralva Venus“, s katerimi besedami je koroški vojvoda Bernard vsprejel kot kraljica Venus oblečenega pustolovca Ulriha viteza Lichtensteinskega na potu pri Vratih v Koroški leta 1227, (o čemer je pisal n. pr. J. Majciger v „Kresu“ 1882, str. 176). Tudi v mnogih starih urbarijih in drugih listinah srednjega veka

¹⁾ Zora 1877, str. 64.

nahajamo med latinskim in nemškim tekstom zapisanih dokaj krajnih in osebnih imen, pa tudi drugih slovenskih besed, razne predmete posamično znamenujočih, in to več ali manj povsod po graščinah na slovenski zemlji ter v arhivih raznih mest. Znani so nam nadalje uprav iz nove slovenščine in sedaj tudi ponekoliko že v tisku priobčeni večji ti-le slovstveni komadi: Dve očitni izpovedi, daljša in krajša, iz c. k. knjižnice ljubljanske, v latinski abecedi pisani; prvo je priobčil Miklosich v „Slavische Bibliothek“ II. 1858, str. 170 sl., in v „Slov. berilu za osmi gimnaz. razred“ 1865, str. 22 sl.; drugo pa Radics v Letopisu Matice slovenske 1879, str. 11 sl. Potem Oče naš, Češčena si Marija in Vera, iz knjižnice zgodovinskega društva celovškega, pisano z nemškimi črkami; objavljeno v „Kresu“ 1881, štev. 3. pretolmačil G. Krek. Nadalje štiri Pri-sege župana, svetnikov in porotnikov, iz arhiva mesta kranjskega, tudi v nemškem pismu; priobčil in ocenil jih je Janko Pajk v „Programm d. kk. Staats-Gymnasiums in Marburg“ 1870, 1871 in v svojih „Izbranih spisih“ 1872, 184 sl. In še kratek načrt Homilije, iz istega kranjskega mesta farnega arhiva; objavil A. Koblar v „Lj. Zvonu“ 1883, 606. Vse to je iz XV. stoletja. Razven téh že objavljenih se omenjajo po zunanji obliki nam še nepoznani rokopisi slovenski: Ulomek Marijine pesmi iz nekega samostana v Kranjski, menda zatiškega¹⁾, in v admontskem samostanu v gorenji Štajarski nekakšna „Nominum vocabula latina et vernacula“, pa Oče naš, Češčena Marija in Vera, a od denšnjega govora mnogo različno²⁾, oboje iz XIV. stoletja; ter neki povečji, a tudi po notranji vsebini neznan nam rokopis v knjižnici sv. Marka v Benetkah s slovenskim izgovorom, napisan z latinskimi pismeni, iz XV. stoletja.³⁾ Tudi je bajé Tomaž Prelokar, doma iz celjske okolice in pozneje škof v Kostnici, za uporabo svojemu gojencu poznejšemu cesarju Maksimilijanu I. spisal nekakšno slovensko slovnico in slovarček okoli 1466. leta.⁴⁾ Poleg téh uprav slovenskih spomenikov bilo bi še naposled tudi kaj sosednih hrvaških takozvanih razvodov in drugih listin iz XIV. stoletja v Pri-

¹⁾ Kleinmayr, Zgodovina slov. slovstva, str. 39.

²⁾ Šafařík, Gesch. d. südsl. Lit. I. 71.

³⁾ Ljubić, Ogledalo književne povjesti jugoslavenske II. 545, kateri nam o vsebini tega rokopisa, žal, ničesa ne javlja, nego pripoveda: „Taj rukopis prepisah još g. 1859, a kašnje moj prepis uz prošnju povierih momu onda prijatelju i kolegi prof. Trdini v Rieci; no taj prepis neznam kako propade. Kašnje višeputa baveć se u Mletcih zapitah v Marciani, da mi onaj stari rukopis pokažu, ali nemogoh ga se više dočepati.“ (Ne bi li nas morebiti g. Trdina znal o tém kaj pobje izvestiti?)

⁴⁾ Kleinmayr 39.; vendar Macun v Knjiž. zgodov. slov. Štajerja ničesa ne omenja o tém.

morji in v Istri, v katerih bi razumen slovenski jezikoslovec mogel najti dosta gradiva za naše narečje, kakor n. pr. v razvodu od 5. maj. 1325. leta, opisujočem meje posestev patrijarha oglejskega, kneza pazinskega, občine pazinske, vlade beneške in drugih vlastelinov zemlje istrske, kjer se v hrvaškem govoru čitata „slovenski“ besedi „škof“ in „britof“¹⁾ idr.²⁾

Tó bode menda blizu vse, kar nam je dandanes znanega o književnih spomenikih slovenskih tja do sredine XVI. stoletja, akoprav se smemo nadejati, da sčasoma iz zabitnosti pride še vender kaj več na dan. Jako poučno je, kar o tém pripazuje dr. G. Krek v „Kresu“ l. 1881. Omenjajoč „skromno število pisanih spomenikov naših“, namreč prej navedene že tiskane rokopise: brižinski, ljubljanski, celovski in kranjski, pravi: S tém „smo vse našeli, kar premoremo, in je vender vse to tako malo obsežno, da bi je spravili na pol pole našega lista in bi še precěj prostora ostalo. Po teh ostankih se pač ne pozná, da smo imeli svoje dni vojvode, ki so dobivali potrjenje vladarske oblasti iz národovih rok in prisegali v slovenskem jeziku. Lepa je bila šega in obče slovanska, po kateri so se ustanavljali po sporočilu Ivana opata Vetrinjskega (Johannes Victoriensis) korotanski vojvode, in srce ti utriplje vsled spomina nánjo; ali zdi se mi, da je bil blagodejni vpliv na naše kulturno stanje prav pičel, dasi je bilo odločeno našemu jeziku celó tako važno mesto kakor tú. Imenitno je prav tako, da je smel samo mož slovenske krvi vojvodo pred sodnika poklicati; ali kaj mu je pomagalo, ako se ga je smel vojvoda odkrižati rekoč: ich verstaun diner sprach nitt? Tako vse kaže, da je kljubu vsem lepim ceremonijam stal vojvoda in velikaši mu vse drugače ljudstvu nasproti nego n. pr. na Češkem, kjer so vsaj nekteri vladarji domače slovstvene proizvode pospeševali. Kar imamo, je razven nekterih priseg vse cerkvenega značaja in vsebine. Da ni tega več, se ni čuditi, ako pomislimo, da je v cerkvi vladal v Slovanih kakor v Nemcih in drugod zgoli latinski jezik in je bilo tudi duhovenstvo v naših prednikih dolgo le tuje, in oboje naše pismenosti gotovo ni podpiralo.“³⁾ — In to je bilo tedaj v dobi, iz katere imajo naši južni bratje Hrvatje v Primorji že od XII. veka sém

¹⁾ Ljubić I. 317.

²⁾ Op. Napis na takoimenovanem vojvodskem prestolu na Gospe-svetskem polji, katerega bi baje knez Ingvo (ali pa Valkun) bil postavil v spomin zmage krščanstva nad poganstvom, — ni slovenski, ter je znano Jarnikovo tolmačenje: VERI MA SVETI VERI le gola domišljija (vidi „Kres“ IV. 152). Tudi oni „Alphabetum Sclavorum seu Vindicum“ v admontskem samostanu hranjenega rokopisa, kateri po Mucharji omenja Šafařík l. c. I. 47 in Levstik v „Lj. Zvonu“, I. 776, nima za nas nikake vrednosti, ker je nepristen (vid. „Lj. Zvon“ II. 509).

³⁾ Kres I. 189.

mного raznih spisov in listin cerkvene in politične vsebine, a posebno koncem XV. veka počenši v Dalmaciji ter zatém zlasti v Dobrovniku od XVI. pa dalje v XVII. stoletji tako cvetočo in bogato književnost pesniško vseh vrstij, katera ostaje nesmrtna ne samó v svojih rojakih, temveč tudi slavna pri vseh Slavjanih. No seveda je ono krasno delo književno pospeševalo materialno blagostanje, občevanje z inostranim kulturnim svetom in pa politična samostalnost tamošnjih prebivalcev; a mi ubogi Slovenci, drugim rodóm prodani, podlaga tujčevi peti, nismo torej mogli čisto ničesa storiti v slovstvenem obziru. Ono res skromno število pisanih spomenikov naših, dokazuje nam, istina, da se je vsaj v zadnjih dveh stoletjih srednjega veka pisalo nekaj za razne potrebe, največ pač nabožne, tudi v slovenščini; vendar kakemu književnemu delovanju v pravem pomenu besede ni tû sledú, ter zato prav o slovenskem slovstvu v oni dobi ne more biti nî govora. Nego — da sklenem tá že precej dolgi uvod z besedami J. Marna: „Knjiga slovenska, osnovana v IX. veku po ss. Cirilu in Metodu, spisovana po njunih učencih in naslednikih, vzbudila se je med našimi predniki v XVI. veku vnovič po Trubarji in njegovih vrstnikih. Vsled tega je omenjena doba nam Slovincem jako znamenita.“¹⁾

Prehajamo torej v književnem razmatranji svojem tja v sredino šestnajstega veka.

II.

Književno delo slovensko v 2. polovici XVI. stoletja.

Začetki književnosti novoslovenske morajo se prav iskati v drugi polovici XVI. stoletja. Akoprav napredku slovenske národnosti ni bila prijazna tedaj nî svetska nî duhovska oblast, to je vendar, kakor nekđaj tako tudi sedaj pisanju v materinščini Slovincem povod dal uprav činitelj cerkveni z ne baš najmanjšo pripomočjo državnega življa. Neposredni uzrok temu pa je bila takoimenovana reformacija, t. j. nova vera Lutrova, mnogo pač posledica naukov Husovih v daljnem njih razvoji. Samó le da se je tó zgodilo v drugačni obliki ter v drugem smeru: prvi pot je bilo pravoslavlje — drugikrat krivoverje, prvi pot tedaj slavljanstvo — sedaj nemštvo voditelj književnemu delu pri nas. In to je vredno spomina. „Protestantizem“, pravi Ljubić, „res je Slovincem odprl vrata, da zopet stopijo na svetlo kot posebno jugoslavjansko pleme, toda bolj z golim imenom nego li s pravim narodnim životom; istina, slovenski jezik je vspel do nekega razvitka, no tó se je zgodilo povse

¹⁾ Jezičnik 1883 (uvod).

s pomočjo tujstva in za čisto verozakonske neprijazne namene.¹⁾ Ali vendar je tudi tak vpliv inostranstva na slovenstvo proizvel za nas dober učinek duševni. Novi nauki verozakonski so si bili tečajem XVI. veka dakakor našli tudi v Slovencih mnogo privrženikov, zlasti med plemstvom, pa tudi pri meščanstvu in nižjem duhovništvu; a to je bilo, kakor rečeno, uprav uzrok, da se je slovenski jezik na novo in odločno prikazal v pismu ter prvič sedaj v tisku. Da se namreč oni novoverski duh razširi in učvrsti tudi v prostem národu, dali so se nekateri pristaši njegovi, ponajveč duhovniki, na spisávanje knjig v národnem jeziku v istem duhu protestantskem, ter so takó prvi verski novotarji v Slovencih postali zajedno prvi delavci na našem književnem polji v drugi polovici XVI. stoletja. In zató se tudi tá doba književnosti slovenske prav imenuje protestantska doba. O ti pa govorimo tu v dveh oddelkih: I. o pisateljih in njihovih spisih, a II. o književnega delovanja značaji.

Pisatelji in njihovi spisi.

Rodišče malo ne vseh pisateljev v prvi dobi novoslovenske književnosti, t. j. v drugi polovici šestnajstega stoletja, je osrednja pokrajina slovenske zemlje, Kranjska, katera je po besedah A. M. Slomška „od nekđaj glava slovenščine bila in je zvonec nosila po svojih slavnihi možéh za slovenščino goréh.“²⁾ A njih delovanje se je vršilo mnogo v tujini, poimenoma v Würtemberški, ter so se tudi njihovi spisi in knjige tiskali ponekoliko v daljni Tubingi in ponekoliko v domači Ljubljani, nekoliko pa tudi v Wittenbergu in Regensburgu.

Prvi in glavni pisatelji slovenski za reformacije pa so: Trubar, Krelj, Dalmatin in Bohorič, katerih spise tu v posameznem navajamo s kratkimi podatki životopisnimi.

Primož Trubar, porojen 8. junija l. 1508. na Rašici v fari Sv. Kocijana, izučivši se na Reki, v Solnogradu in na Dunaji, bil je v duhovnika posvečen po tržaškem škofu Petru Bonhomu, a je pozneje prestopil k protestantstvu. Službovno življenje svoje označuje sam v nekem pismu do kranjskih deželnihi stanov l. 1586. takó-le: „Primož Trubar, redno poklican, predstavljen in potrjen korar v Ljubljani, župnik v Loki pri Radečah, na Laškem in pri Sv. Jarneji v Polji, kapelan pri Sv. Maksimilijanu v Celji, slovenski pridigar v Trstu, in po prvem progonu (1548.) pridigar v Rotenburgu ob Tauberi, župnik v Kemptnu in Urahu, potem pridigar slavnihi deželnihi stanov v Kranjski, in grofiji Goriški v Rubiji, in po drugem progonu (1565.) župnik v

¹⁾ Ogled. knjiž. poviesti jugoslov. II. 300, 297.

²⁾ Drobtnice 1862. 72.

Laufnu ter sedaj v Derendingi pri Tubingi. Tu, v Derendingi, je tudi umrl 28. jun. 1586. Grobni napis v tamošnji farni cerkvi, ki ga je zložil prof. Mart. Crusius, pravi o Trubarji med ostalim:

Vir tumulo hoc sanctus de Slava est gente sepultus

Primus, qui Christi praeco fidelis erat . . .

Transtulit in patriam divina Volumina linguam,

Sparsit in eas dogmata sancta plagas . . .

Še ko je bil Trubar v domovini propovednik, namenil je bil že za slovenske novoverce spisati kako knjigo v materinskem jeziku, kar pa je zvršil še le pozneje bivajoč med württenberškimi Nemci. A kaj in koliko je Primož deloval na slovstvenem polji slovenskem, kažejo ti-le njegovi dandanes nam znani spisi: a) *Abecedarium und der klein Catechismus. In der Windischen Sprach. Ane Buquice.* iz tih je ty mladi inu preprosti Sloueni mogo lahtu vtrattim zhasu brati nauuzhiti. Vtis jo tudi ty wegshy stuti te kerszhanske vere inu ane Molytue, te so prepisane od aniga Perhatila vseh Slouenzou. Gedruet in Sybenburgen durch den Jernei Skuryaniz 1550. 8°. 26 strani; in b) *Catechismus in der Windischen Sprach sambt einer kurtzen Außlegung in gesang weiß. Item die Bitanai, und ein predig vom rechten Glauben, gestellt durch Philopatridum Illiricum. Anu fratru Podnuzhene, skaterim vsafi zhlouit more vnebu pryti.* Sybenburgen durch Jernei Skuryaniz 1550. 8°. 244 str. Ti sta prvi v slovenskem jeziku, a z nemškimi pisnimi tiskani knjigi, z izmišljenim imenom tiskališča in tiskarja, pravo v Tubingi po Ulr. Morhartu. c) *Abecedarium, ene Buquice,* is katerih se ti mladi inu preprosti Slouenci mogo lahtu tar hitru brati inu piffati nauuzhiti . . . Ta kerszhanska Vera, Ozhanafh, defet Sapuuidi . . . v Tibingi 1555. 8°. 1 pola, in d) *Catechismus v slouenskim iefiku,* fano kratko lastopno islago, inu ene molytue tar nauuki boshy vfeti is zhihtiga fuetiga pifma, v Tibingi 1555. 16°. oboje drugi natis prejšnjih sedaj z latinico, kakor vse naslednje. d) Ta *Evangelii fuetiga Mateusha,* sdai pervizh vta slouenlki iefig preobernen, v Tibingi 1555. 8°. 90 listov. e) *Ena Molitou tih kerszhenikov,* kir so la volo te prauere vere v Jefusa Cristufa pregnani, v Tibingi ok. 1555. 8°. 1 p. f) Ta *perui deil tiga Nouiga Testamenta,* vtim so vfi shtyri Euangelifti inu tu diane tih Jogrou, sdai peruizh vta slovenlki jefik skufi Primosha Truberia fueiftu preobernen, v Tibingi 1557. 4°. g) Ta drugi deil tiga Nouiga Testamenta, vtim bosh imel vse listy inu pifma tih Jogrou, skratkimi inu lastopnimi islagami, sdai peruizh is mnogoterih jefikou vta slouenlki fkusi Primosha Truberia Crainza fueiftu preobernen, v Tibingi 1560. 4°, tu samó list sv. Pavla k Rimljanom; ostali Pavlovi listi pa v naslednjem: H Korinčanom (dva) in Galačanom 1561, K Efežanom, Filipljanom, Kološanom, Solunjanom (dva), Timoteju

(dva), Tltu, Filemonu 1567, Sv. Pavla k Judom, ter sv. Jakoba, Petra (dva), Janeza (trije) in Judeža listi in sv. Janeza Razodenje 1577, vkupe XXX. 509 str. *h*) Articuli oli deili te praeue ftare vere kerszhanske is s. pysma po redu pestauleni inu kratku faftopnu islosheni, v Tibingi 1562. 4°, nekateri ulomki. *i*) Kirchenordnung, ali cerkveni red, slovenski, v Tubingi 1564. *j*) Ta zeli Pfalter Daidou, skusi Primoscha Truberia Krainza, v Tibingi 1566. 8°. 14, 264, občni uvod za vsak psalm in kratke opazke. *k*) Catechismus z zbirko duhovnih pesmij, v Tibingi 1567, pob iže neznan. *l*) Ta celi Catechismus, eni Pfalmi inu tih vegskih gody, stare inu nove kerszhanske Peifni, od P. Truberia, S. Krellia inu od drugih sloshene, tretzyh popraulene inu pobulshane, v Tibingi 1574. 8°. 174; potém iste supet na novu popraulene inu sveliku lei-pimi duhounimi peifni pobulshane, v Lublani 1579; nadalje zopet v Bitembergi 1584 (po J. Dalmatinu) petič, in še v Tibingi 1595 (po Fel. Trubarji) šestič izdane. *m*) Catechismus s sdveima islagama. Ena pridiga od starosti te praeue inu krive vere, kerstzhhovane, mashovane, zhestzhena tih suetnikou, od cerkounih inu domazhizh boshyh slushbi; is s. pisma, starih cronik inu vuzhenikou vkupe sbrana, Ta mahina agenda, otrozhie molitve, skufi Primoscha Trubaria, v Tibingi 1575. 8°. 532. *n*) Formule Concordiae, 1580. *o*) Ta celi Novi Testament, fkusi Primoscha Truberia Crainza Raftzhizheria, v Tibingi 1582. 8°. I. 33, 613; II. 4 I. 447 str. *p*) Ta slovenfki Kolendar, eni reimi, en regishter, v Tibingi 1582. 8°. 10 I., ponajveč iz prvega dela N. T. povzeto. *r*) Hifhna Pofhtilla D. Martina Lutheria, zhes te nedelfke inu teh imenitiffbih prasnikiou euangelie fkusi zejlu lejtú, s vfem fliffom tolmazhena fkusi Primosha Truberia Krainza rainziga, drukana v Tibingi, anno 1595, izdal po Trubarjevi smrti njegov mlajši sin Felecija. ¹⁾

¹⁾ Tá prevod je P. Trubar zvršil dva dni pred smrtjo, zadnje odstavke na postelji pisarju svojemu v pero narekujoč.

(Dalje prihodnjič.)

Roža in metuljček.

Roža krasna razcvetela,
Zmed vseh rož se je blestela,
In vonjava omamljiva
Ji iz srca je puhtela.
Zlat metuljček je počival
Sredi cveta, sladko snival,
In igraje mesec z žarki
Njega krila je oblival.

Želja vroča polastila
Duše moje se je bila:
Kot metuljček sredi cveta,
Glavo tebi položila
Bi na srce in — spočila.
Ko tedaj bi zasvetila
Zora iz očíj mi tvojih —
Ves svet jaz bi pozabila!

Na domu in grobu Romejeve Julije.

Popotna črtica iz Italije; spisal Ivan Kovač.

Dandanes potuje človek naglo kakor veter. Zjutraj sem se sprehajal še ob deroči Adiži po solnčnem Meranu, popoldne obedoval v vinorodnem Tridentu, a noč lepa, topla, italijanska noč me je vrgla v prijazno Verono. Blizu do polnoči sem poslušal italijansko vojaško godbo na zgodovinsko-imenitem trgu „Vittorio Emmanuele“ (za avstrijske vlade „Piazza Brà“ imenovanem); opazoval, poleg črne kave pod milim nebom pred kavarno sedeč, živahno gibanje okretne gospôde veronske ter gledal vesele burke, katere so veronski postopači in nižje vrste ljudje uganjali po lepem, prostornem trgu. Na desno se je v mesečini svetilo veličastno poslopje nekdanje avstrijske glavne straže ter me spominjalo tistih znamenitih dni, ko je bila Verona še naša, na levo pa se je čarobno vzdigala v svetlo noč veličastna arena, še v razvalinah svojih živa priča starorimske žilavosti in energije.

Prijetno podnebje italijansko, zanimivi prizori iz življenja vročehrvnih južnih prebivalcev, zgodovinski spomini — vse to s silno močjo objema dušo tvojo in nehoté te zaziblje in vtopi v globoke misli, da to, kar imaš in vidiš pred seboj, začneš primerjati z ónim, kar si pustil za seboj v slovenski domovini svoji. Tudi mene so se poprijemali taki čuti, vender nisem se jim hotel popolnoma udati; nisem dolgo gledal tega brezskrbnega, šumečega, živahnega južnega življenja. Utrudila me je pot iz Merana do Verone in kmalu po polnoči sem poiskal sobo svojo v hotelu „Alle due torri.“

Drugo jutro sem bil že zgodaj po konci. Stal sem pred hotelom ter premišljal, kam bi jo ubral. Kajti, ako nič drugega, loči me od navadnih turistov to svojstvo, da, kadar pridem v tuje mesto, ne letam z Baedekerjem v roki od ulic do ulic, od trga do trga; izučila me je namreč izkušnja, da v tujem mestu vselej več užiješ, ako si vsaj prvi dan izbereš — slepo naključje za svojega vodnika, a ne v rudeče platno vezane popotne knjige ali žlobudravastega cicerona. Ako hodiš po tujem mestu sam, vidiš vse s svojimi očmi; ulice in trgi, karakteristični prizori iz ljudskega življenja, leža in zidava vsega kraja, vse dejanje in gibanje njegovih prebivalcev se ti globlje vtisne v spomin. V drugem slučaju pa gledaš skozi tuje oči, pozornost tvoja je razcepljena na sto stvari, katerih nisi opazil sam, ampak katere so ti poka-

zali drugi, ki ti ob enem vsiljujejo sodbo svojo o njih. In kaj je tudi na potovanji prijetneje, nego tista vesela brezskrbnost, ko človek tuj med tujimi ljudmi postopa po šumotnih ulicah: tukaj te zanima lep, prosteren trg, tam monumentalno poslopje; tukaj se moraš preriti skozi kričeče branjevke, tam ogniti se ddrajočemu vozu, ali — če si dosti uljuden — dami, ki po ozkem trotoarji prišumi mimo tebe. In ako povzdigneš oko svoje z ulic kvišku, odpre se nenadoma v prvem ali drugem nadstropji okno in na njem se prikaže lepa ženska podoba. Stavim, kolikor hočeš, da, ako si doma zaljubljen do grla, vendar nehoté upreš svoje oko v ta prijazni obraz, v te obilne lasé, v to krasno polno postavo ter na tihoma bodeš šepetal, ali vsaj misliš si tisto ljubeznivo pesemco Stritarjevo ki pravi:

„Lepo hvalo,
Dekle zalo,
Da si se tako ljubó
Z okenca mi nasmijalo,
Tujcu, ki gre tod mimó!“

Saj lepota, pravijo krasoslovci, je za to na svetu, da jo človek brez vse namere, brez vseh postranskih mislij gleda in uživa; in kaj moreš ti za to, ako tebe tujca ljubeznivo dekle pozdravi s sladkim smehljajem?

Ako ti šumoten trg, ako ti obljudena promenada ni po godu, lahko kreneš svoje korake v tihe, samotne ulice, ki imajo tudi svoje tajnosti in zanimivosti. In ako si se načudil umetnim stavbam, zgodovinskim spomenikom; ako ti pekoče solnce preveč preseda, ohladiš se v bližnji krčmi ali kavarni, kjer narod spet lahko opazuješ in spoznaš od druge strani. In kaj je napósled prijetneje, nego tisto nepričakovano nasprotje med tem, kar si dosedaj o tujem kraju vedel iz knjig in slišal od popotnikov, pa med tem, kako se ti zdaj mesto samemu zdi in vidi! —

Že sem hotel peš kreniti v bližnje ulice, ko mi na ušesa zadoné glasne besede:

„Signor, andiamo alla tomba di Giulietta!“¹⁾ —

Ozrem se. Kakih petnajst korakov od mene je na majhnem vozu sedel fjakar, v levi vajeti držeč, v desni pa bič, s katerim je igraje se pokal po tlaku, zvedavo me gledal ter se nekako zvito muzal, kakor bi hotel reči: „Imam ga!“

Vprašam ga radoveden, dasi tega nisem očitno kazal:

„Di che Giulietta?“²⁾ —

¹⁾ „Gospod, pojdiva na grob Julije!“ —

²⁾ „Čegave Julije?“

„Alla tomba di Giulietta di Romeo!“¹⁾ — glasil se je hiter in kratek odgovor.

Oprosti mi, veliki, divni Shakespeare! Oprostite mi, zaljubljeni vi poetje vseh časov in vseh narodov! Oprostite mi, ljubeznive ve dekleta do zadnjih mej sveta, katerim je kedaj ljubezen potresala srce! Oprostite mi vsi mladeniči, kateri ste kedaj čutili, kaj je ljubezen, kaj nje up in nje ogenj, nje moč in nje strast, nje sladkost in nje bolečine! V Veroni sem bil, v domovini Capulettijev i Montechijev, pa se nisem domislil, da tukaj se je vršila tista neskončno tragična in milijone čutečih src potresujoča dogodba, katero nam jeden največjih pesnikov človeškega rodu prepeva v svoji visoki pesmi najsladkejše, najzvestejše in najstrastnejše ljubezni!

Kakor bi trenil, bili so pozabljeni vsi sklepi in načrti, kako bodem Verono peš prehajal in ogledaval. Sedem v kočijo, voznik požene in čez dobrih pet minut ustavi konja v ozki, precej nesnažni ulici „Via dei Sebastiani“ ter z bičem pokaže na bližnjo hišo, češ, to je dom Romejeve Julije. Pogledam tjā. Staro, tri nadstropje visoko, zanemarjeno poslopje se vzdiguje pred menoj; zidovje od rudeče, a vsled starosti in vremenskih uim ocrnele opeke je brez ometa, balkoni brez ograje, okna so največ pobita, ali pa s papirjem in cunjami zamašena. Poleg vrat se v vetru maje na kositarasti plošči naslikan rudeč klobuk z nadpisom: „Trattoria e locanda e stallo al cappello.“ Ta nadpis in pa suha lovorika, pod klobukom v zid vtaknena, naznanjala sta mi, da je v hiši krčma, in, ako bi smel človek soditi po vnanji podobi, ne prečedna in predobroglasna. Za živ svet bi ne bil verjel, da je ta podrtija dom Romejeve Julije, da nisem nad velikimi vrati na plošči od belega marmorja čital naslednji nadpis:

„Queste furono le case dei Capuletti, d'onde uscì la Giulietta per cui tanto piansero i cuori gentili e i poeti cantarono. Secolo 13. e 14. e. v.“²⁾

Stopim z voza, ker sem bil radoveden, kakovo je poslopje od znotraj. Precej na pragu naletim na staro, umazano žensko, ki je pekla in prodajala kostanj. Prostorno dvorišče je bilo polno kmetških voz, oslov in mežgov, okrog katerih so mestni fakini in kmetje kričé opravljali svoje pösle. Ti, poetična duša slovenska, ki si hočeš misliti pravo podobo tistega dvorišča, po katerem je pred štiristo in toliko leti hodila Capulettijeva Julija, stopi tržen ali smájen dan v Ljubljani na dvo-

¹⁾ „Na grob Romejeve Julije!“

²⁾ „To so bile hiše Capulettijev, kjer je bila porojena Julija, za katero je jokalo toliko rahločutnih src in katero je prepevalo toliko pesnikov. V 13. i 14. in naslednjih stoletjih.“

rišče kake zakotne, umazane predmestne krčme. Vidiš, prav taka je. Samo, da je tu v palači Capulettijevi po balkonih in prehodih viselo dokaj cunj in prozornega perila, izmed katerega se je tu pa tam pokazal lačen, ne posebno simpatičen obraz, ali zanemarjen paglavec. S kratka, Capulettijevo poslopje, dom Romejeve Julije, je sedaj prebivališče najnižjega proletarijata veronskega!

Ko se povrnem k svojemu vozniku, pokaže mi v prvem nadstropji v zidu luknjo, češ, da to je tisto okno, skozi katero je presrečni Romeo hodil k presrečni Juliji. Spomnil sem se tistih prekrasnih, klasičnih dveh prizorov v Shakespearejevi tragediji, kjer si Romeo in Julija v lepi noči prisezata večno ljubezen in pa, kjer se Romeo po prvi noči, katero je prebil v naročaji svojega zaročenega angelja, za zmerom poslavlja od Julije. Nasprotja med prozo in poezijo še nikoli v svojem življenji nisem tako živo čutil.

Odideva dalje. Skoraj že blizu mestnega obzidja med nizkimi, neznatnimi hišami se ustavi voz pred velikimi zaprtimi durimi. Pozvonim, in pride mi odpirat dokaj čedno, lepo vzrastlo dekle sivih očij in bogatih las kostanjeve barve. Ne vprašaje me, po kaj sem prišel, pelje me skozi tamno, debelo obokano vežo, v kateri je stalo nekoliko poljskega orodja, nekaj pletenic za sadje in par vóz za kmetsko rabo. Skozi obok dospeva na precēj prijeten, okrog in okrog obzidan vrt. Trte so se lepo ovijale ob zelenih murbah, po tleh je ležalo polno zrelih smokev in breskev, za drevjem in trto je zorela visoka koruza, v skrajnem kotu vrta pa se je iz zelenja vzdigala mala cerkev s podrtim zvonikom in z zanemarjeno, za silo s škrlji pokrito streho. Ko stopim bliže, razločim na temnosivem zidu še nekoliko ostankov latinskih biblijskih napisov in surovih fresk. Fasada in vhod cerkvi sta vidno ponovljena. Pred seboj imaš zapuščeno samostansko cerkev in samostanski vrt.

Deklica mi odklene velika, od železne mreže narejena vrata ter me pelje v starinsko, od debelega kamnja zidano, rekel bi, nalašč zanemarjeno kapelo. Ob steni, vhodu nasproti, stoji star, odprt, kamenit sarkofag z odkrušenimi robovi, obdaja ga več polomljenih kamenitih stebrov različne velikosti in v različnih stilih.

To je grob Romejeve Julije!

Dekle mi začne gladko pripovedovati vso historijo o Romeji in Juliji. Videlo se ji je, da jo zna dobro na pamet. Zastonj sem jo opomenil, da mi je že znana; še le, ko ji stisnem v roke nekoliko laškega nečednega papirnatega denarja, zastane ji govorica.

Nikar me ne vprašaj, ljubezniva bralka, kaj sem čutil, ko sem stal na mestu, kjer sta se Romeo in Julija zjedini v smrti ter po svoji

usodepolni ljubezni našla mir in pokoj; kajti naravnost izjavljam, ka čuti, ki so me navdajali, niso bili nič slovesni, niti poetični. Le prejasno sem spoznal, ka je vse grobišče vidno priréjeno in pripravljeno ter Bog si ga védi, odkod skupaj zneseno tako, da dela na tujca teatraličen efekt. Sarkofag, ki je najbrž rimska starina, našli so pri kakem prekopavanji, postavili ga v zapuščeno frančiškansko cerkev in zdaj premeteni Veronezi sleparijo ž njim sentimentalne hiperborejce. Podprlo me v je mojem mnenji tudi to, da se pač kaže Julijin grob, Romejev pa ne, dasi sta oba umrla skupaj. Kdor hoče tedaj res užiti Shakespearjevo tragedijo, prototip vse erotične poezije, ta ne romaj na Julijin grob, kakor sem jaz, nego zapri se v tiho sobo in tam jo beri in čuti in, če si dosti mehak, jokaj o tragični usodi angeljske Julije, v kateri je pesnik z nedosežno dovršenostjo upodobil plemenito, strastno, nepremišljeno, požrtvovalno žensko ljubezen z vsemi njenimi sladkostmi in njenimi bolečinami.

Popoldne se v kavarni snidem slučajno z nemškim slikarjem, s katerim sem se prejšnji dan skupaj vozil s Tirolskega v Verono. Vpraša me, kaj sem počel dopoldne v Veroni, kaj sem videl, kaj prebil. Povem mu, da sem bil na grobu Romejeve Julije.

„Kaj Vi ste šli tudi gledat tisto — korito?“ vpraša me porogljivo. Mene polije rudečica.

„Nič ne dé!“ pravi prijazno, ko vidi zadrego mojo. „To se v Veroni zgodi vsakemu omikanemu tujcu, da ga zvbijo na Julijin dom in grob. Mene so tudi, ko sem bil prvič v Veroni. Vidite, taka je moč pravega umotvora, kakeršen je Shakespearjeva tragedija. To vedó podjetni Veronezi ter si s svojim ponarejenim grobom Romejeve Julije služijo lepih denarcev.“

Kmalu sva bila v živahnem razgovoru.

Od Julijinega groba sva preskočila na Shakespearja in njegove tragedije. Sodbo, katero mi je ta izredni mož izrekel o tragedijah njegovih sploh in zlasti o njegovem „Romeji in Juliji“, vtisnila se mi je tako globoko v dušo in spominjam se je še danes tako živo, kakor bi se bila razgovarjala o teh stvareh včeraj.

Človek sploh — tako po priliki mi je pripovedoval — je središče vse poezije, človeško srce vir vse lirike, iz katere pa tudi epika, zlasti roman, in dramatika zajemata svoje moči. Noben čut pa do človeka nima take oblasti, kakor vsemogočna ljubezen, ki mu odklene srce ter posveti v njega najtemnejše globočine. Zategadelj vidimo, da so razmerje in nasprotje med ženskim in moškim spolom, ki si drug v drugem iščeta dopolnjenja, da so ljubezen, to večno uganko, znova in znova reševali

veliki pesniki vseh časov in vseh narodov, a niso je še rešili do današnjega dne. Pod ljubezni blagodejnimi žarki so stvarili svoje neumrjoče umotvore, cvet človeškega duha. Ljubezen je tista večnoživa in večno mlada boginja, ki smehlja pod svojo vodečo roko vsakemu umetniku, ki ima sploh kaj izvirnega, elementarnega, samostornega duha. Te boginje še nikoli ni žalil noben umetnik, da bi se ne bila maščevala, in nikoli nobeden je ni slavil, da bi ga ne bila stoterno odškodovala. Genijalni Lessing je spisal celó tragedijo brez ženskih vlog. Spodletelo mu je! Kdo dandanes pozna, kdo dandanes čita njegovega „Filota“? Nihče! Nikoli se ni polastil človeških src, nikoli se jih ni mogel polastiti, ker ta tragedija nima duše, srca — ljubezni. A Göthejevega „Wertherja“ so celó Kitajci preložili na svoj jezik ter ga upodobili na svoje porcelanske posode! Shakespeare je velik, a nobena njegovih tragedij mu ni pridobila tako močno in toliko milijonov človeških src, kakor njegov Othello in njegova Desdemona, njegov Romeo in njegova Julija.

Kaj sva govorila še dalje, tega, gospod urednik, ne morem povedati; kajti bojim se, da bi potem slovenski cerkveni list spet ne razglašal urbi et orbi, kakor je to storil pred nekoliko tedni, da „Ljubljanski Zvon“ piše same — „kužljive prismodarije“.

Književna poročila.

I.

Dr. Fr. S. Krauss: *Sitte und Brauch der Südslaven*, Wien, 1885. 8, XXVI. 682 str.

Južni Slovani so postali v novejšem času predmet občnega zanimanja. Odkar pojema turška oblast nad temi narodi ter se smejo brez spon in verig v svoji naravni moči in krasoti kazati, gleda začudena Evropa dan na dan nove prikazni. Šege, navade, socialne uredbe, o katerih se ljudem še sanjalo ni, razkrivajo se ter zanimajo vsakogar, ki ima priliko, pobliže jih ogledati. V teh jugoslovanskih običajih nahajamo z vestno točnostjo ohranjenih mnogo starodavnih, nekdanjih menda pri vseh indoevropskih narodih običajnih naredeb in naprav. In bolje nego vsi stari pisci ter arhivi s svojimi akti ti predočujejo te institucije, katere so ostale tako dolgo nepoznate, kakor da bi bile z lavo in pepelom zakrite, ter se sedaj polagoma odkrivajo. Iz te množine svetu jedno ali drugo stran opisati, bilo je in bode zmerom hvalevredno delo. Zanimalo bode kulturnega

historika, kakor socijologa in antropologa ter — last not least — tudi jurista.

Če kje, tukaj velja Goethejevo „greift nur hinein in's volle menschenleben, und wo ihr's packt, da ist es interessant.“ Goethe je bil tudi med prvimi, ki so spoznali naravno krasoto tiste strani jugoslovanskega življa, ki še dandanašnji najbolj slovi, namreč narodnega pesništva. Pozneje je učeni svet zasledil bogatost južnih Slovanov gledé njih pravnih običajev. Posebno o teh velja, da so jih izkápali ter občudovali, kakor pod lavo skrita rimska mesta. Komaj se je poznanje in čislanje narodnega slovanskega prava nekoliko razširilo, že se obrača pozornost na novo stran bogatega jugoslovanskega življa: jugoslovanska narodna ornamentika, ali v širjem pomenu: jugoslovanski narodni obrt zavzema izza nekoliko let častno mesto med svojimi tovariši. Stroka, s katero se je literarno začel baviti pred nekaj leti nevéšč samouk — ako se ne motim, bil je milar v Zagrebu — je dandanes že tolikanj važna postala, da se strokovnjaki v umetnostni zgodovini prav resno pečajo ž njo. Ta stroka si bode priborila med inostranci tudi največ občudovalcev, ker ne potrebuje ne popisov, ne komentarov. Posamezne komade narodnega obrta jugoslovanskega pokaži, kjer hočeš, v kaki razstavi sodečemu občinstvu; kdor zna gledati, spoznal bo njegovo važnost.

Na slabšem sta v tem oziru narodno pesništvo in narodno pravo. Tema je treba za tujce prevodov, razlaganj, tolmačenja. Gotovo pa predstava narodne pesmi ne dosega prirodne lepote izvirnikove, kakor moremo tudi narodne pravne institute tujcu in v tujem jeziku prav težko povoljno tolmačiti. In vender je bilo treba to poskusiti. Tujci, posebno Francozi, pri katerih je že razevelo primerjajoče pravoznanstvo, ter Angleži, kateri nabajajo v Indiji mnogo starodavnih, prikaznim po slovanskem jugu odgovarjajočih uredib, začeli so se zanimati za stvar. Odličen strokovnjak na tem polji, prof. Sumner-Maine v Oksfordu n. pr. toži, ka mu dotična literatura ni pristopna, ker jezika ne razume; obžaluje, da so mu Bogišićeva preiskavanja „cachées par le voile d'un langage qui dérobe malheureusement à notre génération les trésors de la littérature slave.“

Slovanska literatura v ti stroki pa ni ravno majhna; če tudi ne povse kvalitativno, barem kvantitativno presezamo ž njo marsikateri drug narod. Za to so se tudi našli, komaj da je Bogišićev „Zbornik“ ugledal, beli svet, prelagatelji, kojih je natecanje menda le zavoljo tega nevspešno ostalo, ker jim ni zadostovalo, podati Bogišićevo delo v kolikor možno dobrem prevodu, ampak dodavali so svojega, prenarejevali in — popačili so original. Takoj pravi izmed njih — Feodor Demelić —, ki je skušal Bogišićevo knjigo preložiti na francoski jezik, ni bil srečen s svojim pod-

jetjem. Kolikor je meni znano, izšel je le jeden zvezek (*Le droit coutumier des Slaves méridionaux d'après le recherches de M. V. Bogišić, Paris, 1877.*) in o tem je imenovani Sumner-Maine prav po pravici rekel „qu'il n'est pas de lecture plus instructive.“

Jednako sodbo izreči bode moral tudi o najnovejši prikazni na tem polji, o knjigi, katere naslov stoji nad temi vrsticami.

Že spomladi 1884. l. se je naznanjalo po jugoslovanskih listih, da izide v kratkem od dr. Kraussa knjiga „sitte und gewohnheitsrecht der Südslaven.“ Prav željno smo je pričakovali. Konečno nam pride v roke, pa kaj je to? Naslov knjigi je drug: „sitte und brauch der Südslaven.“ V predgovoru, oziroma v pismu do predsednika antropološkega društva na Dunaji — knjiga je pisana po naročilu tega društva —, katero nadomestuje predgovor, pa pisatelj spet pravi, da namerava pisati o običajnem jugoslovanskem pravu, in ravno tako so posamezne pole zaznamovane s prvotnim naslovom, pod katerim se je izdanje knjige že davno naznanjalo („Pozor“, 28. srpnja 1884; „Ljublj. Zvon“, junija 1884.)

Malo čudno je to, kajti o čem hočem pisati, to moram vender prej znati, nego počnem nad 600 strani obsežajoče delo. Stvar pa ni tako malenkostna, kakor se menda komu na prvi mah zdi. Za oceno knjige, za mero, s katero naj jo merim, je važno, ka pred vsem znam, je li hotel pisatelj v nji podati le feuilletonski pisane, več ali menj zanimive in — pikantne podatke iz življenja južnih Slovanov, ali pa je hotel podati znanstveno razpravo o narodnem pravu. Težavno je za poročevalca, ko vidi ta razkol v naravi. Po vsi osnovi ter po svojih besedah pisateljevih smatral bi za njegov namen vender-le: podati znanstveno knjigo o jugoslovanskem narodnem pravu. S tem, da je dovršeno delo pisatelj sam niže cenil, ter izraz „gewohnheitsrecht“, dejal bi z bolj popularnim „brauch“ nadomestil, pa je nehoté sam neko sodbo izrekel, ki se bode strinjala z mojo. Ako je namreč pisatelj s svojo knjigo nameraval, antropološki vedi, torej znanosti podati nekaj donesek, izpodletelo mu je popolnoma; kajti ta površno spisana in prepisana knjiga nima — to pripovedujem s preudarkom — v svoji sedanjí obliki nobene znanstvene vrednosti.

V predgovoru — saj smem že omenjeno pismo tako imenovati — pravi pisatelj, da je knjigo v petih mesecih dogotovil. G. dr. Krauss je jako plodovit. V teku preteklega leta spravil je na dan razven te obširne knjige še, kolikor je konči meni znano, troje del in koliko započetih menda še hrani v predalih svoje mize! Ker pisatelj, kakor nam mimogrede pripoveduje sam, sploh z neko preprijazno zgovornostjo skrbeč za svojega prihodnjega biografa — potuje tudi po Balkanu, verujem mu rad, da za to delo ni imel več časa kot ubogih pet mesecev. To pa se mi vender

le zdi nekoliko prekratek čas, akoravno pisatelj zagotavlja, da se že petnajst let bavi s temi studijami; a tudi ti trditvi nasproti sem nekoliko skeptičen. Pisatelj namreč pravi na str. 167. svoje knjige, da je bil pred osmimi leti v sedmem gimnazijskem razredu — začel je svoje petnajstletne studije torej menda v normalki. Da v take studije nimam preveč zaupanja, tega mi nihče ne bode zameril.

Dr. Janko Babnik.

(Dalje prihodnjič.)

„Carniolia“ slikarja Janeza Šubica.

Od našega rojaka, slikarja profesorja Janeza Šubica je došla meseca decembra m. l. iz Kaiserslauterna v Ljubljano velika slika, namenjena za strop v vestibulu novega deželnega muzeja. Podoba ima obliko velikanškega ovala in nam predstavlja „Carniolio“ ali „Kranjsko“ kot zaščitnico vede in umetnosti. Sredi slike počiva na prestolu, stoječem na oblacih, lepa ženska — Carniolia. V levi roki drži grb dežele kranjske, z desnico pa vabi k sebi imenovani stroki človeškega duha, vedo in umetnost. Prva sedi na levi „Kranjske“, ter drži na kolenih krasnega genija, ki dviga oljčno vejico proti osrednji podobi; mlada cvetoča ženska se ozira z mirnim in jasnim obrazom v svet, dobro vedoča, da je prihodnost njena, ako bode brezstrastno stopala dalje, človeštvu v prid in blaginjo. V roki in na strani ima svoje atribute — knjige, stare pergamene in globus. Nji nasproti, na desni strani glavne podobe, kleči v oblacih zorna deklica, velike moje oči upiraje v „Kranjsko“ — to je umetnost, domača umetnost, ki z zaupanjem dviga svoj pogled na domačo deželo. Pri sebi ima malega dečka, ki ž njo vred poklanja „Kranjski“ model novega muzeja, oznanjajoč ž njim napredek domačega stavbarstva. Okrog nje vidimo na oblacih znamenja slikarstva in podobarstva, v zraku za njo pa plava genij, držeč vejico v polnem cvetu, kakor bi hotel ž njo naznanjati, da naj se domača umetnost tako razvije, tako razcvete v Kranjski, kakor pisane cvetice v njegovih rokah.

Toliko o predmetu. Kar se tiče izvršitve same, moramo pač priznati, da nas takoj prvi trenotek slika pridobi záse s svojo dovršenostjo in izgledno tehniko, kakeršne v taki popolnosti nismo še nikdar videli pri našem umetniku. Vsaka poteza je narejena z izredno skrbnostjo, vsaka črta kaže, da je slikarju vodila čopič nenavadna ljubezen do predmeta. Krepki in energični kolorit nas spominja benečanske stare šole in onih

slavnih mojstrov, ki so ustanovili imé italijanskega slikarstva. Vidi se, da je Janez Šubic za svojega dolgoletnega bivanja na Laškem temeljito študiral svojstva italijanskih umetnikov ter si prisvojil v last vse prednosti te krepke, moške manére. A slika je zlasti tudi zategadelj važna in imenitna, ker zdaj v našem muzeji opazujemo lahko razloček med obema bratoma, Janezom in Jurijem; prvi stopa po potih starejše klasične šole, družec ž njo seveda tudi moderna sredstva, drugi pa je zastopnik moderne meri in njene tehnike; ž njeno pomočjo nam je ustvaril one štiri slike za novi muzej, ki smo jih nedavno bili opisali v tem listu.

Omenili smo na prvem mestu mojstersko tehniko in skrbne podrobnosti nove slike Janeza Šubica, ker smo prepričani, da so to glavne lepote njegovega najnovejšega dela, lepote, ki bodo gotovo vzgledno vplivale na naš mladi slikarski narastaj, kajti prejasen so nam dokaz temeljitiga znanja. A nič menj nam ne ugaja kompozicija slike, harmonično sodelovanje raznih faktorjev in idealni vzlet, ki veje iz slike našega rojaka. Vse delo nam priča, da je Janez Šubic mož, ki razpolaga z vsemi sredstvi, potrebnimi pravemu umetniku. Slika njegova bo gotovo našla zaslužen občudovanje med njegovimi rojaki in bode v družbi z bratovimi deli glavni kras deželnega muzeja v Ljubljani.

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. Spet lepa nova šolska knjiga! Imenuje se: Občna zgodovina. Spisal in založil Janez Jesenko. Drugi del: Srednji vek. Drugi popravljeni natisek. „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1886, 8, 81 str. Cena samo 30 kr. — G. profesor Jesenko je že pred več leti izdal zgodovino srednjega veka za nižje razrede srednjih šol slovenskih, a ta učna knjiga je bila nekoliko preobširna ter zategadelj ni popolnoma ustrezala zakonitim predpisom. Zdaj je g. profesor to svojo knjigo od blizu 9 pol skrečil na 5 pol ter tudi drugače jo popravil v marsikaterem oziru. Učna tvarina je pregledno razdeljena, dikcija mirna, pisava pravilno. G. profesor je izvrsten pripovedovalec in dober stilist; pripoveduje samo to, kar spada v šolsko knjigo, kratko in točno brez vse nepotrebne navlake. Hvaležni smo tudi g. pisatelju, da je knjigi udaril tako nizko ceno, da je njegove „Občne zgodovine“ II. del najcenejša knjiga, ki se rabi po srednjih šolah naših.

— Mariborske „Ljudske knjižnice“ 21. snopič obseza konec povesti: Beneška svatba“, 22. snopič pripovedno pesem v dvajsetih spevih „Petrovska Mati božja“, zložil J. Frankolski in 100 deloma prav dobrih in osoljenih „Kratkočasnic“, katere je nabral Štefan Kovačič, nadučitelj. Tém je v 23. snopiči Alojz Vakaj dodal štirinajst „kratkočasnih pravlic in povestij“.

Pisateljsko podporno društvo je imelo meseca decembra m. l. dva mnogoštevilno obiskana shoda v ljubljanski čitalnici; prvega je predsedoval gosp. dr. I.

Tavčar, drugemu g. med. dr. Fr. Zupanec; predaval je prvi večer g. Ivan Železnikar o francoskem pisatelji; za francoske okupacije bivšem knjižničarji v Ljubljani, Ch. Nodierji, drugi večer nam je pa g. prof. L. Pintar bral „Paridovo sodbo“ iz Lukijana. Oba gospoda sta z zanimivim predavanjem jako ugodila družtenikom. Prihodnji shod bode dne 2. januarja. — Društvu so med tem časom še pristopili sledeči gospodje: I. pravi udje v Ljubljani: Pintar Luka, gimn. profesor, Šumi Fran, historiograf. — II. pravi vnanji ud: Klodič Anton vitez Sabladoski, c. kr. šolski nadzornik v Trstu. — III. podporni udje v Ljubljani: Bohinec Fran, železniški uradnik, Duffé Ivan, mestni inženir, Jeločnik Anton, posestnik, Luckmann Jakob, c. kr. računski svetovalec, Razingar Anton, mestni učitelj, Svetek Janez, železniški uradnik, Zabukovec Jakob, c. kr. računski revident, dr. Zupanec Fran, c. kr. zdravstveni koncipist. — IV. vnanji podporni udje: Revelante J., direktor c. kr. učiteljskega v Kopru, Franković Ivan, c. kr. profesor, Kristan Josip, c. kr. profesor, Milohnič Ivan, c. kr. profesor, Pančur J., c. kr. profesor, Poniž B., učitelj na c. kr. vadbici — vsi v Kopru, Obreza Adolf, drž. in dež. poslanec v Cirknici, Gruntar Ignacij, c. kr. notar v Logatci, dr. Strgar Stanko, zdravnik v Logatci. — Doslej ima društvo 124 udov.

Matica Slovenska začne te dni razpošiljati knjige svoje za leto 1885. Matičnjaki prejmo po dvojce knjig:

Prva je „Spomenica tisočletnice Metodove smrti.“ Spisal dr. Fr. Kos. Natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1885, 8, 174 str. G. pisatelj v prvem delu kritično razglablja raznovrstne kronike, legende, listine, pisma, skratka vse zanesljive in ponarejene vire, katere mora jemati v poštev vsak pisatelj, ki nam hoče podati zgodovinsko razpravo iz Metodove dobe. V drugem delu nam, vedno opiraje se na vire, kratko in korenito riše življenje in delovanje blagovestnikov slovanskih, opisuje žalostno usodo panonsko-moravske nadškofije po Metodovi smrti, razpravlja o starocerkvenem jeziku in njega domovini ter našteva panonsko-slovenske spomenike. V tretjem delu nam korenito opisuje slovensko zemljo v devetem stoletju z zgodovinskega stališča ter temu poglavju dodaja še tri zgodovinske razprave o začetku frankovske oblasti po Slovenskem o domačih in tujih knezih po slovenskih deželah in o moravski državi v 9. stoletju. Knjiga je pisana z vsem učenim aparatom, vidi se ji na vsaki strani, kako temeljito je g. pisatelj preiskoval vire in kako vestno premišljal vsako trditev, predno jo je zapisal. Malo imamo Slovenci tako tehtovitih knjig, kakeršna je ta. Na čast je Matici in národu našemu in tisti, ki so te misli, da Matica bódi nam Slovencem kolikor toliko znanstvena akademija, smejo biti ponosni na dičnega gospoda pisatelja. Knjiga se nam zdi tako pomenljiva, da še pozneje kaj izpregovorimo o nji.

Druga knjiga je „Letopis“, katerega je uredil prof. Fr. Levac in natisnila „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani 1885, 8, 496 str. Knjiga ima jako bogato vsebino in za danes hočemo samó na kratko poročati o posameznih nje razpravah. G. dr. Jos. Vošnjak priobčuje jako zanimivo razpravo „Socijalni problem in kmetski stan“, v kateri v velikih potezah riše socijalno vprašanje, opisuje žalostno usodo propadajočega kmetskega stanu, našteva vzroke njegovega propadanja in konečno omenja pripomočkov, s katerimi bi mu bilo pomagati. Spis bode gotovo z zanimanjem bral vsak, ki ima količkaj srcá za poljedelca našega ter pozna bremena, ki težé hrbet njegov. — Pokojni Fr. Jos. Remec nam živo opisuje ženinovanjske običaje po Gorenjskem, D. M. Obalovič óne v tržaški okolici. Zlasti

Remčev spis je pisan tako ljubeznivo in oprt je na tako vestno in točno opazovanje narodnega življenja, da se bralcu le prekratek zdi. — Naslednji spis „Slovenske vraže in prazne vere, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim“, odlikuje se s tisto temeljitostjo, ki je v obče lastna pisateljskemu našemu veteranu Janezu Navratilu. Iz tega lepega spisa nam odseva dobršen del dušnega življenja naroda našega. — Četrto razpravo „Topografski opis Ljubljane in zgodovina ljubljanskega mestnega zastopa v minulih stoletjih“, katerega je po arhivalčnih virih spisal Ivan Vrhovec, smemo imenovati pravi biser domačega zgodovinopisja. G. pisatelj nam najprej pripoveduje, kako, zakaj in kedar so utrdili Ljubljano, ter nam živo črta staro utrjeno mesto ljubljansko. V drugem oddelku pa vodi bralca po raznih ulicah stare Ljubljane, opisujoč in razkazujoč mu vse nje znamenitosti, tako n. pr. karlovška in vodna vrata, cerkev sv. Florijana, stolp za smodnik, cerkvico sv. Rozalije, cerkev sv. Jakoba, deško semenišče, Marijino soho pred sv. Jakobom, mestno shrambo za les na Žabjaku in pregrajo v Ljublanici, vodnjak na Starem trgu, nekdanjo normalko in anatomično dvorano v sedanji reduti, kruharno, trančo, čevljarski most, mestno svetovalnico, mestni vodnjak, škofovo palačo in cerkev sv. Nikolaja, frančiškanski samostan (sedanje gimnazijalno poslopje) in cerkev Matere božje, frančiškanska vrata, kramarske lope in mesnice za škofijo, meščanski špital, špitalska vrata in špitalske ulice, Novi trg, vicekraljska vrata, vicedomsko poslopje, deželno hišo, Turjaško palačo, nemško komendo in nemška vrata. Ob vseh teh stavbah in poslopijih, ob vseh ulicah, trgih in mostovih ti prof. Vrhovec pripoveduje polno kôpo doslej zvečine še ne znanih zgodovinskih podatkov, katerih si je s čudovito vstrajnim trudom in čebelino pridnostjo nabral v zaprašenem mestnem arhivu. A to ti ni pusto opisavanje stare Ljubljane, nego g. pisatelj mimogredé priobčuje vse polno črtic iz javnega življenja starih Ljubljančanov; zlasti mestni zastop ljubljanski, njegovo delovanje in konečna usoda njegova proti koncu minulega stoletja so opisani tako živahno, da moramo prof. Vrhovca imenovati prvega zgodovinopisca bele naše Ljubljane, kajti doslej še nobeden naših domačih historikov ni posegel tako globoko in nam še nihče zgodovine njene ni opisal tako natanko kakor on. Zlasti mestnim očetom našim priporočamo ta izborni spis. Morebiti se jim vendar potem nekoliko posveti, kakšne zgodovinske zaklade hranijo na rotovži ter poskrbé, da ne vzamejo konca. G. pisatelju pa bodi presrečna hvala na njegovi ravno tako lepi in temeljiti, kakor eminentno domoljubni razpravi. — Gospod Ivan Tomšič priobčuje „Znamenitosti v Trziči na Gorenjskem iz francoske dobe“ (od l. 1797. - 1813.), po nemških zapiskih bivšega učitelja Jakoba Peharca. Spis, ravno tako ljubo kakor preprosto sestavljen, najde gotovo mnogo hvaležnih bralcev, zlasti, ker je zanimiv donesek k domači zgodovini zgoraj omenjene dobe. — Naslednja razprava se imenuje: „Kakšno važnost imajo Pavla Djakona knjige „De gestis Langobardorum“ za starejšo zgodovino Slovencev.“ Spisal jo je najboljši slovenski zgodovinar g. prof. Simon Rutar in odlikuje se, kakor vsi spisi tega izbornega pisatelja, po izredni temeljitosti in bistroumnosti svoji, po zdravem ocenjevanji in kritičnem razsojevanji ter podaja bralcem v lepo zaokroženi sliki ravno tako važen, kakor za Slovence časten oddelek domače zgodovine. — Zadnja razprava je „Žiga Herberstein“, katero je s posebnim ozirom na Slovanstvo spisal Josip Apih, profesor na deželni veliki realki v Novem Jičinu na Moravskem. Hvaležni smo g. profesorju, da nam je baš letos, ko je dospela štiristoletnica rojstva Herbersteinovega, tega dič-

nega krajana našega, izbornega diplomata in „drugega razkritelja Rusije“ točno opisal v živahni, gladkotekeči besedi. G. prof. Apih se je letos prvič oglašil v Matičinem „Letopisu“, toda razprava njegova nam ugaja tako, da si ga želimo še večkrat srečati. — Iz „Bibliografije slovenske“, katero je sestavil g. Ivan Tomšič, posnemamo, da je od 1. jan. 1884. do 1. jan. 1885. l. v Slovincih 176 raznovrstnih tiskovin zagledalo beli dan. — Jako spretno, pregledno in zanimivo je g. Evgen Lah, Matičin tajnik in knjižničar sestavil zgodovino Matice Slovenske od l. 1864 do 1884. ter točno opisal književno delovanje njeno od pričetka pa do današnjega dne. — Konečna sodba naša o knjigah je ta: Kdor knjig ne šteje, ampak jih tehta in ocenjuje po njih vsebini, mora letos zadovoljen biti z njimi. Ugajale bodo zlasti tistim, ki mislijo, da je Matica prvi namen pospeševati znanstveno književnost našo. Mi s svojega stališča obžalujemo samo to, da je Matica letos popolnoma zanemarila leposlovje, kajti samo s tem, a ne z znanstvenimi knjigami, pridobimo za našo narodno stvar toli važno meščanstvo, srednji naš stan, za katerega se najbolj bojimo, da se nam otuji in iznenarodi. Vender radi uvažujemo sitni položaj društvenega odbora, ki letos ni imel pripravljenih nobene dovršene povesi, da bi jo podal matičnjakom, a v prihodnje ga bodi skrb, o pravem času pripravi tudi kaj leposlovnega berila.

Iz računskega sklepa vidimo, da je imela Matica leta 1884. v knjigah, posestvih, gotovini in obligacijah 51.440 gld. 30 kr. premoženja, da se je tedaj nje imetek od l. 1883. sèm zmanjšal za 804 gld. 40 kr. Proračun za l. 1885. in 1886. nam kaže, da ima društvo vsako teh dveh let po 3300 gld. na razpolaganje za izdavanje knjig. Račun o zakladih, katere oskrbuje odbor Matičin, kaže nam, da znaša zaklad za Vodnikov spomenik 4981 gld 46 kr., za Vilharjev spomenik 290 gld. 4 kr., Anton-Tomšičeva ustanova 1305 gld. 7 kr., zaklad za Costov spomenik 1027 gld. 31 kr.

Število društvenikov nam kaže naslednji pregled:

Imena škofijam	Število udov			
	častnih	ustanovnih	letnih	skupaj
I. ljubljanska	—	157	574	731
II. lavantinska	1	89	206	296
III. goriška	—	15	95	110
IV. tržaško-koperska	—	16	123	139
V. krška	—	6	49	55
VI. sekovska	—	10	25	35
VII. druge razne	6	28	57	91
Skupaj	7	321	1129	1457

Lanskemu imeniku so bili v zmislu odborovega sklepa pridejani izjemoma še vsi oni bivši društveniki, ki lanske društvenine niso še poravnali; knjig seveda niso dobili. Letos se je zgodilo to le pri neznatni peščici (20) onih, od katerih ima odbor jamstvo, da plačajo; knjige se jim pa tudi tako dolgo ne pošljejo, dokler udnine ne poravnajo. Konečni rezultat utegne pa postati tak, da bo število letnih plačnikov za 40—50 večje kot lani.

Rudolfinum v Ljubljani. Darežljivost deželnega odbora kranjskega in ljubljanske hranilnice nam je poklonila novo poslopje za deželni muzej v Ljubljani. Ako greš iz mesta mimo poštnega poslopja skozi Knaflcove ulice proti Lattermanovemu drevoredu, pokaže se ti na levi mogočno, belo poslopje. Na prvi pogled te bode zanimalo, ker v Ljubljani ni zidanja, ki bi bilo v takem zlogu zidano, in bi delalo tako monumentalen vtis. Posebno o poletnem času, ko je vsa okolica zelena, predstavlja se poslopje kaj ugodno. Oglejmo si je natančneje. Zidano je v zlogu italijanske pozne renesance in ta zlog je najugodnejši modernim javnim poslopjem; tudi dunajski dvorski muzeji so zidani v tem zlogu. Razmere so harmonične, višočina v primeri z dolgostjo dobro ubrana. Mogočen rizalit v sredi skrbi za to, da lice vsega poslopja ni dolgočasno in enakomerno. Vrh rizalita je skupina od belega peščenika izsekana; predstavlja nam Carniolijo in pogum, ki držita kranjski grb. Skupina ima le dekorativen namen. Streha je krita s škrliji, ki so tako zloženi, da nam kažejo ornamentalen desin. Troje jednako velikih vrat vidimo kot glavni vhod. Do njih vodijo proste stopnice. Med vrati in poleg njih nad stopnicami stoje štiri kamenite podobe od belega peščenika. Predstavljajo nam delo, umetni obrt, zgodovino in prirodoznanstvo. Izdelala jih je kiparska zadruha na Dunaji. Razven podob, ki jih je ustvaril Robba, nimamo v Ljubljani, a menda tudi ne na Kranjskem boljših, nego so te. Prav lepo izumljeni sta podobi dela in prirodoznanstva, menj srečno pogojena neoriginelna je podoba umetnega obrta; tehnično pa so vse podobe fino izdelane. Boljši vtis bi delali kipi, da je za njimi gladka stena, rusticirani zid pa je dobremu vtisu neugoden. Skozi glavni vhod stopimo v vestibul. Ta je arhitektonično jako dobro pogojen. Glavnemu uhodu nasproti so trije oboki in pregled skozi te na glavne stopnice in v stopnišče je kaj lep. Ta del poslopja je najlepše ozaljšan, tako lepo, da človeka kar iznenadi. V vestibulu na stropi je velika podoba našega domačega slikarja Janeza Šubica. Predstavlja nam Carniolio, varujočo umetnosti in vede. Na stranéh so štirje portreti zaslužnih kranjskih Slovencev: Vodnika, Valvasorja, barona Zoisa in grofa Herbersteina. Te je slikal Jurij Šubic z oljnatiimi barvami na zid. Da so slike izvrstne, ni mi treba posebej omenjati. Opisal jih je „Ljubljanski Zvon“ v zadnji decemberski številki. Od vestibula pelje širok in visok hodnik okoli dvorišča, okna so velika, hodnik svetel in kaj trdno zidan, da bo mogoče po njem postavljati kipe, podobe in druge stvari, ako zanje v dvorani ne bode prostora. Vrata, ki iz hodnika vodijo v dvorane, so velike in v istem zlogu izdelane, kakor poslopje. Le škoda, da so od mehkega, a ne trdega lesa. Iz vestibula naravnost peljejo po stopnišči široke, kamnite stopnice, katere se v polovici višočine delé na dve strani in sicer polukrožno, ker je stopnišče polukrožno zidano. Stene so marmorirane, oken je pet, v prostorih med njimi so naslikane skupine znamenj prirodoznanstva, umetnosti, zgodovine in starinoslovja, jednako kakor so Jurija Šubica slike, ki nam iste tvarine predstavljajo, na stopniškem stropu udeljene. Strop je polukrožen, in Šubičeve slike so tako urejene, kakor deli pahljače. Prostor med slikami je napolnjen z ornamentmi, ki so spretno komponirani, le preveč živi in pisani v barvah, tako da škodujejo finemu koloritu Šubičevih slik. Slike same ne bodem opisoval, ker so bile tudi že v „Ljubljanskem Zvonu“ opisane, le to lahko povem, da so pravi biseri in našemu muzeju najlepši kras. V obče je olepšanje vestibula in stopnišča tako nenavadno, monumentalno, da na Kranjskem kaj enakega nimamo nikjer, niti v cerkvah ne. Še celó dunajski avstrijski muzej nima tako lepega figuraličnega lišpa. Čudno pa je, človeku, ko pride iz stopnišča na hodnik. Tu ni no-

bene olepšave, stene so prazne in široke, brez vsake delitve, le strop je prav preprosto pobarvan; nič ni pravega prehoda od bogate dekoracije na stopnišči pa na prazne hodnike. Jednako je v dvoranah. Svetloba je kaj lepa, omare so krasno izdelane v renesansnem zlogu, toda stene so prazne, enakomerne. Občna sodba je v kratkem ta: Arhitektonično je poslopje prav lepo, praktično in solidno zidano, leža njegova divna. V notranjem, v vestibulu in na stopnišči je olepšava prekrasna, v obče pa vendar še ne dogotovljena. Treba bo vendar hodnike bolj dekorirati in dvorane tudi, ker so jako visoke in bo zategadelj nad omarami preveč prazne stene. To je čutil najbrž tudi slavni deželni odbor, zato je naročil slikarju Juriju Šubicu, naj za dvorano nad glavnim uhom naslika veliko podobo, predstavljajočo kakšen važen prizor iz zgodovine kranjske. G. Šubic si je za to sliko izbral tisti zgodovinski imenitni prizor, ko dne 19. novembra 1463. leta Kranjci otmó cesarja Friderika IV., katerega so na Dunaji takrat oblegali in stiskali uporni deželni stanovi nižje-avstrijski. Reči moramo, da je ta misel umetnikova jako srečna; kajti Friderik IV. je eden največjih dobrotnikov dežele naše; on je l. 1461. ustanovil ljubljansko škofijo, dal je Ljubljani in do malega vsem mestom kranjskim velike svoboščine in zlasti podelil za zgoraj omenjeni junaški čin našega plemstva kranjski sedanji deželni grb. Ime slikarjevo nam je pa tudi porok, da bode slika v vsakem oziru dovršeno izvedena. — Konečno omenjam še to, da bode splošni vtis novega monumentalnega poslopja še krasnejši, kadar se okoli njega napravijo nasadi in ograja, kakor so namerovani v prvotnem načrtu. Sploh pa je bela naša Ljubljana z novim muzejem dobila znamenito važen in krasen zavod, na katerega sme s ponosom gledati vsak Slovenec tudi že zategadelj, ker so vse poslopje in vso njegovo notranjo olepšavo izdelali do malega samó domači umetniki in obrtniki.

J. V.

Nesreča slikarja Janeza Šubica. Kakor je znano „Zvonovim“ čitateljem, dela slikar Janez Šubic kot profesor na umetnem obrtnem muzeji v Kaiserslauternu v Renski Palaciji. Iz privatnega pisma smo pozvedeli, da je omenjeni zavod dne 12. decembra m. l. pogorel in tedaj je ogenj uničil tudi dokaj del našega rojaka. Šubic je imel nalogo, da okraši vestibul muzejalne palače; delal je že petnajst mesecev, a sedaj je zgorelo vse. Pač dobro, da umetnik nima še materialne škode, ker je bilo poslopje zavarovano. Tudi svoje kartone je prof. Šubic rešil. Čudno. Umetnik naš nima sreče. Kakor je pred nekoliko leti slike njegove uničil ogenj v češkem gledališču v Pragi, tako zdaj v Kaiserslauternu.

„Rogač“, šaljiv in satirski list, katerega dobodo v kratkem nekateri rodoljubi na ogled, bode od 1. januarja dalje izhajal v „Narodni Tiskarni“ vsak 1. in 15. dan v meseci na celi poli velike četvorke. „Rogač“ bode prinašal pesmi, humoreske, satire, dovtype in drugo šaljivo berilo, v prvi vrsti pa opozarjamo slavno občinstvo na mnogobrojne izvirne podobe, domače kemigrafsko delo, kakeršnega do sedaj v Sloveniji še ni bilo.

Naznanilo. Šah je moral danes izostati. Nismo imeli prostora.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Vabilo na naročbo.

Ko smo pred petimi leti s pokojnim Jurčičem osnovali „Ljubljanski Zvon“, hoteli smo ž njim omikanemu občinstvu slovenskemu, srednjemu stanu našemu, podati v roke lepo knjigo, da bi si ž njo um vedril in srce blažil ter se vnel za sveto domovinsko stvar. Kajti bili smo preverjeni, in zlasti nepozabljivi Jurčič je vedno in vedno poudarjal, da slovenski književniki vse premalo skrbimo za tako berilo, ki bi ugajalo krasnemu spolu, odrasli mladini, rodbinam našim in sploh vsem tistim omikanim Slovincem, ki iščejo v knjigi poleg pouka zlasti prijetne zabave in plemenitega veselja.

Za nežno mladino našo skrbi lepi „Vrtec“; preprostemu narodu podaja krepke hrane družba sv. Mohorja; strokovnjaku in učenjaku slovenskemu prija — poleg drugih — knjige Matice naše; a dolžnost in prava naloga leposlovnih listov naših bódi, srednjemu stanu našemu, našemu učitelju, uradniku in trgovcu, našemu tržanu in meščanu in njih rodbinam oskrbeti toliko prijetnega domačega berila, da ne bodo morali sezati po tujem. Vzbudite mu z domačimi pesmimi in baladami, z domačimi povestimi in ukovitimi spisi veselje do knjige slovenske, in pridobili ste njega in rodbino njegovo za domovinsko stvar!

Po teh načelih smo skušali doslej uredovati „Ljubljanski Zvon“. Smo li dosegli svoj namen, o tem ne gre sodba nam. Vsaj resno smo se trudili o tem! Po teh načelih bomo uredovali list svoj tudi odslej.

Tudi odslej bomo skrbeli najprej za leposlovno, zabavno in ukovito berilo: za pesmi, balade in romance; za povesti, novele in za znanstveno-poučne razprave raznovrstne vsebine.

Na prvem mestu bomo bralcem svojim prinašali povest

„Prvi sneg“,

katero nam je spisal znani književnik slovenski, g. profesor Jos. Starč v Zagrebu. G. pisatelj v ti povesti, zajeti iz resničnega življenja, spremlja slovenskega mladeniča na veliko šolo ter nam živo opisuje vse dogodke njegove v velikem svetovnem mestu, katero s svojimi velikimi napravami in s svojim živahnim socijalnim življenjem silno vpliva na duševni razvoj našega mladega Slovenca ter naposled določi usodo njegovo.

G. Janko Kersnik, ki nam je doslej tako vestno in zanimivo slikal slovensko gospôdo po trgih naših, spisal nam je za prihodnji tečaj kriminalno novelo

„Testament“.

Zlasti pa opozorujemo bralce svoje, da mislimo odslej iz literarne ostaline Jurčičeve, posebno iz njegovega romana

„Slovenski svetec in učitelj“

priobčiti najlepše celotne prizore, v katerih nam nedosežni pripovedovalec slovenski v divno krepkem jeziku in s svetim domovinskim ognjem opisuje najmenitnejše dogodke po slovenskih pokrajinah v drugi polovici IX. stoletja za delovanja Metodovega in kraljevanja Samovega.

Preverjeni, da raziskavanje domače zgodovine in opisovanje imenitnih in zaslužnih mož slovenskih posebno povzdiga narodni ponos ter v dovzetnih srcih vzbuja ljubezen do domovine, utrjuje značaj in voljo do krepkega delovanja, nadaljevali bomo tudi letos razpredel

„Slavni Slovenci“

ter v njem opisali več slovenskih umetnikov in književnikov ali drugače za domovino našo zaslužnih mož.

A temu razpredelu bomo dodali novo rubriko pod naslovom:

„Iz domače zgodovine“,

v kateri bode g. prof. Ivan Vrhovec priobčeval raznovrstne nove, zgodovinsko-znamenite črtice, ki jih je nabral po raznih arhivih ljubljanskih.

Vrhu tega bode „Slovenski glasnik“ vestno naznanjal vse nove knjige slovenske ter točno poročal o delovanju književnih in kulturnih zavodov naših.

Konečno omenjamo, da imamo že listu pripravljene ali za gotovo objubljene raznovrstne spise, ki so jih spisali priznani književniki slovenski, tako n. pr. gg.: Gorázd, dr. Fr. J. Celestin, Jos. Cimperman, Andrej Fekonja, Anton Funtek, dr. Fr. Kos, Jos. Kržišnik, Alfonz Pirec, Simon Rutar, Svoimir, dr. K. Strekelj, Janez Trdina, dr. Jos. Vošnjak, Fr. Wiesthaler in še mnogi drugi pisatelji naši.

Ozira se na tukaj razviti program „Ljubljanskega Zvona“, nádejemo se, da nam zvesti ostanejo dozdani in da nam prispó na pomoč tudi novi naročniki, ter želimo, da bi se, kakor doslej vsako leto, tudi v bodočem tečaji v našem listu oglasili novi pisatelji, da nam bode toliko lažje zvrševati nalogo svojo. In ta je: vsestranski razvoj lepe in znanstveno-ukovite književnosti slovenske.

V Ljubljani meseca decembra 1885. l.

Uredništvo.